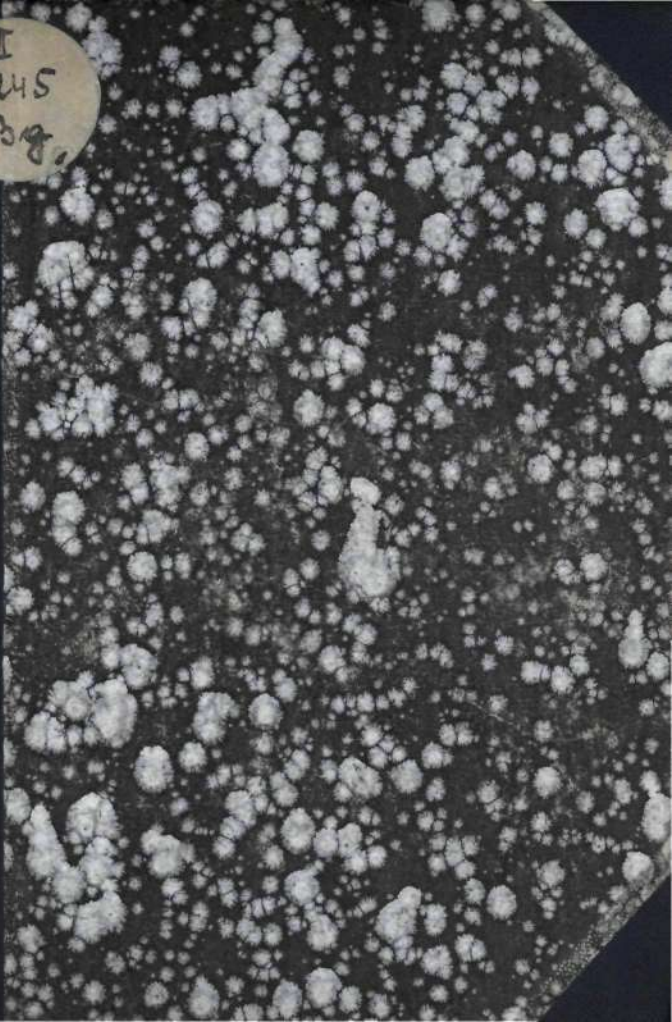
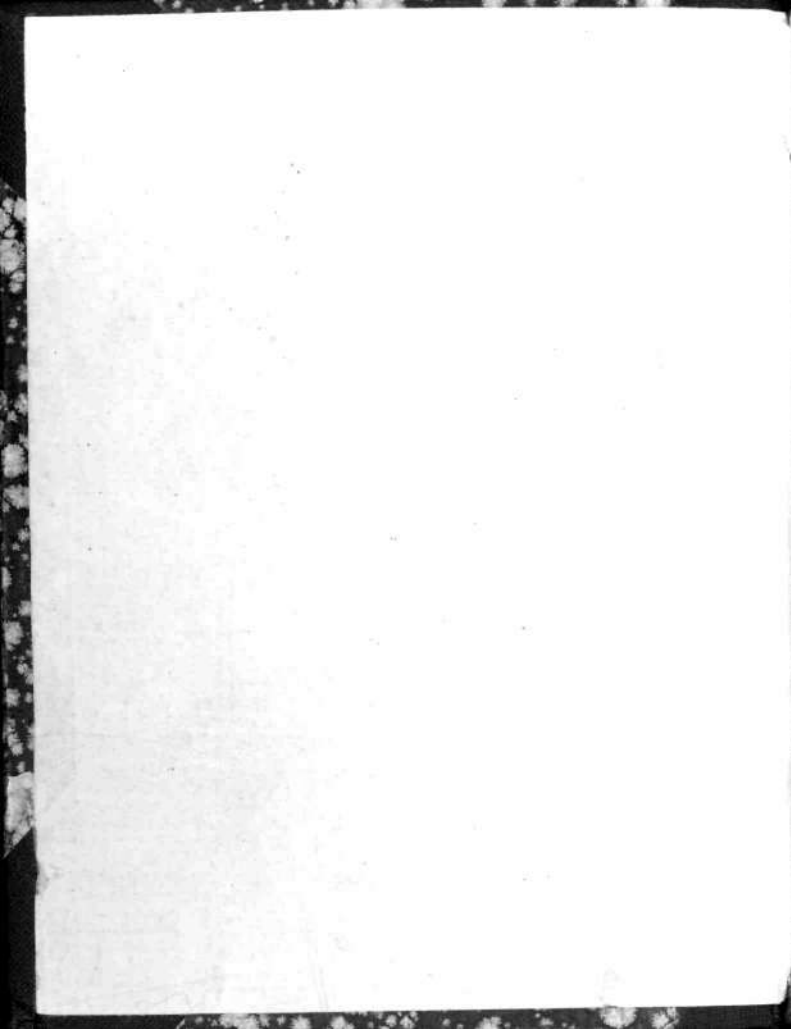

I

24245

Boq.

CVETJE

iz

domačih in tujih logov.

Zbirka

izvirnih del slovenskih in slovenskih prevodov.

34. vezek.

(VI. šestke 1. snopič.)

V Celovcu 1868.

Vabilo na naročbo.

Zbirka izvirnih del slovenskih in slovenskih prevodov: „**Cvetje iz domačih in tujih logov**“ prične s 34 vezkom svojo VI. šestko in bode obsegala: a) J. Jurčičev izvirni roman: „Cvet in sad“ (okoli 17 tiskanih pol), b) M. Grabovskega pripovedno delo, „Zamet“ v L. Podgoričanovem prevodu in c) kako večje ali manjše pripovedno ali dramatiško delo, kolikor bode namreč prostora.

Izbajalo bode, kakor deslej, vsacih 5—6 tednov v posamesnih vezkih, pet pol debelih. Naročilna cena vsacemu vezku (brez poštnine) je 25 nkr. in se bode plačevala o prejemi vsake knjižice; kdor hoče pa vseh 6 vezkov VI. šestke (vez. 34—39), poštnine prostih, na ravnost po pošti prejemati, ta naj pošlje v ta namen 1 gld. 60 nov. Č. gg. nabiralcem naročnikov se bo dajal vsak 11. iztis po vrhu.

Vabijo se na naročbo vsi prijatelji lepoznavske

Cvet in sad.

Izviren roman.

Spisal

J. Jurčič.

V Celoveu.

Na svitlo dalo vredništvo „slovenskega Glasnika“.

1868.

(Mladost)
Ne zmisi, da dih prve sap'ce bode
Odnesel to, kar misli so stvarile;
Pozabi koj nesreč prestanih škode
In ran, ki so se komaj zacelile,
Dokler da smo brez dna polnili sode,
'Zučé nas v starših letih časov sile.

Prešeren.

24. 245 II Bg

ID 030000106

Natisnil J. Blaznik v Ljubljani.

Prvo poglavje.

Komtesa.

Če se že prvi oddelek naše povesti začneja z aristokratskim naslovom in se koj od kraja suče krog tistih boljših hiš, katerim ljudstvo po krivem pravi gradovi; če se vrtí okoli ljudi, ki so bili do zadnjega časa večidel sovražniki našega narodnega prizadevanja: upamo, da nas ne bo nihče dolžil ni torističnih in fevdalnih misli, niti da nam manjka poštenega demokratizma in rodoljubja. Upamo to tolikanj trdneje, ker nismo namenjeni blagovoljnega bralca tirati po soparnih visocih sobanah, ni po prešeštih plesih, temuč ga peljemo v prosto, menj spačeno naravo človeškega življenja — na deželo. — In če eni trdijo, da ima vsak pisalec nehvaležno nalogo, kateri le nizko seđa in hoče iz djanja in nehanja prostega naravnega človeka razpletati večno uganko človeškega srca, eni pak zopet menijo, da sta le pri izobražencih um in srce toliko razvita, da se utegne preiskovalec in pripovedovalec s srečnejšim vspehom dela lotiti, — obetamo precej tu, da bomo skušali oba ta kroga v malo pohlevno podobo zediniti, kakor bo bralec videl, če z dobrotno prizanašljivostjo in milostno sodbo hodi za nami. Sicer pa se moramo očito izpovedati, da mi

zasebno ne verujemo niti prvi niti drugi omenjenih misli, temuč smo prepričani, da smo si vsi ljudjé v prvotnem vsi enaki: povsod tisto nepopisano in nepopisljivo, nerazumljeno in neumljivo človeško srce s svojo vročo ljubeznijo in neznanskim sovraštvom, burnim veseljem — in težčó žalostjo, tihim mirom in viharo strastjo. Razložek v življenji sega pač v srce, budí dušo, učí človeka misliti, spremeni ga v obliki, v bistvu — nikdar.

Toda posnemanje šege in navade naših velicnih pripovednih vrstnikov in naša pisalska oblast, ki nam je po ustnem poročilu od Salustovih in še starših časov dana, ne sme nas zapeljati, da bi napisali predolge vvode, sosebno ker skušnja učí, kako malo so v čislih. Bati se je, da se nas ne bi bralci prezgodaj naveličali; zató se koj lotimo predmeta naši povesti.

Gosposko selišče Zabrezje stoji na samoti. Proti jugu je nekaj planjave, zabreško polje, po kterem se vije v čudnih kačjih ovinkih bela proga, okrajna cesta, ki pelje mimo Zabrezja na eno stran proti véliki cesti, na drugo v sosednjo vas, uro hodá. Tam konec polja na južni strani stoji na ravnini gozdič belih redkih brez, ki kakor stare device otožno pobešajo svoje šibke veje, kakor bi se skrivaj jokale, da so ostale zapuščene samice sredi polja. Na zahodu, kjer nekoliko svet proti selišču visi, raste koj za vrtom gosta praprot med pritlikavini brinjevimi grmi tjekaj do porasene smrekove gore, ktera kakor tam brezje, tudi na to stran daljni pogled zapira. Samo

na severno stran, kjer po strmem klancu rasto stare bukve noter do zabreškega poslopja, odpira se svet daleč po dolini, kjer stojé raztrošene posamezne hiše in vasi z belimi cerkvicami.

Samotno selo Zabrezje je podolgasta hiša z enim nadstropjem, zarujavalega ozidja, starega dela. Ogli so po čudnem starodavnem vkusu s plavo barvo prevlečeni, poldrugi črevelj na široko, in na zidu, ki je proti cesti obrnjen, naslikal je Bog ve kedaj umrli neznani umetnik s strahovitimi in vsemi barvami, kar jih božja mavrica premore, podobo matere božje sedem žalosti zraven svetega Florijana, ki večo golido v roci drži, nego je goreča hiša, katero poliva. Razen tega „grada“ vidi popotni človek še celo vrsto manjših in večih poslopij na zapadni strani, ktera so pol zidana pol lesena, pol nekdanje stvarnosti pol nove poprave.

Težko je nam, prav težko, ogniti se zapeljivi skušnjavi, razsnovati tu v daljšem sestavku zgodovino selišča Zabrezja. Zakaj prilika se nam tu ponuja najlepša in zgodovinskih virov nam ne manjka. Dasi bi pa radi pravili, kako je za cesarja Maksimilijana I. nek pregnan vitez tu v divjini prvi jel zidati dom in zemljo obdelovati, kako je pozneje njegov rod nesrečno poginil, kako je njegova domačija prišla v ptuje roke, najprej menihom, pozneje nekemu grofu in na zadnje današnji posestnici, komtesi Ovsenekovi, — pa vzroki, ktere smo ravno zastran vvoda omenili, veljavni so nam tudi tukaj.

Na kameniti mizi pod velikanskim košatim orehom, ki je pred vežjó zabreške hiše rastel že čez sto let, stala je majhena skleda zraven svoje večje družabnice. Po mizi je bil razgrnjen bel prt iz domačega platna, na prtju lesena žlica, pol hleba črnega kruha in nož na njem, ki ni bil posebno majhene in priročne postave.

„Gospá, kosilo je napravljeno!“ vpila je precej priletna ženska tjekaj za poslednji ogel hiše, kjer je bilo v mali gredici razno cvetovje zasajeno.

Toda nihče se na prvi poklic ni oglasil izza ogla.

„Gospa komtesa, kosilo bo mrzlo!“ vpije ženska v drugič z neprijetnim glasom in si briše roke ob svoj ne ravno presnažni prt.

„Že slišim!“ čuje se slaboten ženski glas in koj za glasom pride z gredice ženska postava, ki počasi ob palici korači tjekaj do mize in do skled.

Bila je ta ženska nenavadno visoke in tenke rasti. Zgornji del hrbtišča je bil že zadobil krivino kakor veliki vprašaj, tako da so se bile prsi že popolnoma izgubile. Obraza je bila žena suhega; špičast nos in ravno tak obradek sta veliko pripomogla, da so gube po licu in po čelu še bolj na videž prihajale. Lasjé so bili sivi, kolikor se jih je videlo iz proste rute, v katero je bil zgornji del glave obvezan. Po vsem je bilo soditi, da je komtesa silo stara.

Vsede se k mizi, primekne si veliko skledo in žlico, potem pak stori počasen in velik križ božji. Če jed ni bila pred mrzla, morala je ohladiti se med

dolgo dolgo molitvijo, katero je molila s polglasnim šepetanjem in začasnimi globokimi vzdihljeji, sosebnost pri glavnih ali začetnih besedah.

Kosilo — ki ni bilo izvrstno ne posebno vkusno niti samo po sebi niti po svoji pripravi — bilo je kmalu končano in za njim je prišla zopet dolga molitev, s sklenjenimi rokami in zbranim duhom. „Barba!“ zakliče komtesa in se skrbno ogleda, ali ni kaj obleka — iz navadnega blaga in na videz precej ponošena — „kaj na škodi zaradi jedi?“

„Kaj ukazujete?“ praša Barba pospravljaje posodo in ostanke.

„Prinesi mi bukve in potlej bodi tako dobra in pojdi v klet pa mi natoči pol kupe vina z vodo.“

Barba, hišina, kuharica in prava gospodinja na Zabrezji, bila je že precej daleč iz tistih let, v katerih človek včasih nima pameti, kakor stari ljudje pravijo. Kar je ona rekla, to je obveljalo, če le stari gluhi hlapec Matijec ni ugovarjal. Dokler tega ni bilo v hišo — in to je bilo pred desetimi leti — bila je Barba vsegamogočna. Kdor je hotel na Zabrezji služiti, ta je moral biti Barbi po godu, kdaj, kaj in kam se ima katero žito sejati, to je ona vedela in samo ona. Ko je pa prišel Matijec, skusila je, kar je že toliko žensk pred njo skusilo, da je moški duh in moška moč na svetu hujša od ženske. Dolgo sta se borila za vrhovno oblast; ta ni bil onemu pokoren: Matijec, ker je bil gluh in dostikrat ni slišal, kaj se mu veli, ampak delal po svoji modri glavi —

Barba ker ni hotela in je imela historično pravico za svojo stran. Ni dvomiti, da bi bil gotovo Matijec padel v tem boji, ko bi bila Barba vse svoje orožje upotrebovala. Iz službe bi mu bila rekla komtesa po Barbinem nasvetu, da bi Matijec še ne bil slišal kedaj in zakaj. Ali če je bila Barba neusmiljena proti drugim ljudém, ni bila proti Matijcu. Ljudjé so govorili, da zato ne, ker sta si bila v starodavnem času malo-tako, česar Barba tudi na stara leta ni nehvaležno pozabila, bodi Matijec gluh ali ne bodi. Tiho sta si tedaj na zadnje vsak nekaj priznala in Matijec je gospodoval po polji, hosti in pri živini, Barba pak v hiši, v gospodinjstvu in kar še ostane. Morda nam ta dva oblastnika drugje še na misel prideta, zdaj se vrnemo h komtesi pod oreh.

Barba jej prinese bukve in gre še po vino.

Komtesa odpre knjigo. Bila je: Tomaža Kempčana hoja za Kristusom. Z naočniki, kateri so bili veliki kot volovski jarem pred hlevom, kakor je poredni pastir resnemu Matijcu nekdanj trdil, imela je zaznamovano, doklej je brala včerajšnji dan. Nateknila je le-te na koncu nosa in brala. Pri tem delu pak je migala z ustnami in zdaj pa zdaj povzdignila oči. Barba prinese pijače. Malo je je, toda za gospó menda dovolj, zakaj po prvem požirku soditi, ni bila pivka.

„Barba!“ — pravi gospa komtesa dekli — „za drevi zakolji dvoje piščet, in še kaj napravi večerje. Prišel bo mlad gospod.“

Barba se prestraši. Dvoje piščet — Bog nas varuj! To je nekaj denarja in škoda velika za njeno premoženje, zakaj do današnjega dne je Barba kuretino za svoj žep prodajala. To ženica pomisli in vpraša: „Ali ne bi bilo zadosti eno pišče?“

„Naj jih bo dvoje“, — pravi gospa. — „Moje sestre sin je in želim, da se mu postreže. Če človek s pota pride, mora se okrepčati. Napravi dva.“

„Pa vendar gospod ne bodo več časa pri nas ostali?“ vpraša Barba.

„Ostal bo pri nas.“

„Joj pomagaj,“ — pravi kuharica, „kaj mu bomo dali. Z nami ne bo hotel jesti, mesa pa nimamo.“

„Mesa nimamo, da, res je, prav praviš. — Pa čakaj, Barba, ali ne bi bilo dobro koga poslati k fari po meso.“

„In po belega kruha“, dostavi Barba. — „Denar, denar!“

„Res, tudi po kruh, prav praviš“, odgovori gospa, vstane izza mize in gre v hišo po denar.

Stara komtesa je stanovala in spala v sobi iz veže na levo, družinski izbi nasproti. Ta soba je bila po svoji notranji opravi celo nasprotna vnanji obliki sela Zabrezja in njene lastnice same. Bila je lepo pomalana in pohištvo je bilo umetnega in vkusnega dela, kakor se nahaja le v bogatejih hišah tako imenovanih viših stanov. Po stenah je viselo nekaj slikarij, večidel reči iz svetih zgodeb pomenjajočih, katerim bi pač tudi izvedenec ne bi bil mogel ničesa očitati.

Stara gospá odpre predal svitle omare, našteje Barbi nekaj srebernine, potem pak se zopet vrne k svoji knjigi. Barbi se je kaj čudno zdelo, kako je to, da komtesa danes tako rada denarje daje, zakaj čeravno je vedela, da za kacega ubožnega ali za kako cerkveno potrebo rada mošnja odpre, bilo jej je vendar tudi znano, da je komtesa, kar se hiše tiče, včasi ne dosti menj kakor skopa.

Drugo poglavje.

Sestrin sin.

Po mali cesti, ki je držala proti Zabrezju, drdral je pred mrakom tistega dne voziček, na katerem je sedel mlad gospod in se skrbno in radovedno ogledoval po lepi okolici — zdaj na to zdaj na ono stran. Spredaj je sedel starikav voznik z dolgim bičem v roci, kateri je večkrat zavihtel, da bi udaril po lepem rejenem konji. Toda če ga je zdaj in zdaj res udaril, bil je udarec le legak, samó položil je skoro bič na-nj, da ga je opomnil, naj dirja še bolj.

„Ali je to Zabrezje?“ vpraša mladenič in se malo upogne naprej.

„Hi!“ rekel je voznik in rahlo udaril — ne po konji, ampak po komatu.

Gospod se domisli, da je voznik gluh, prime ga za ramo in ponavlja glasneje svoje vprašanje.

„Dober konj je dober, jaz ga imam raji ko sirca. Pa tudi teče kot vrana na nebu“, odgovarja Matijec misleč, da gospod konja hvali. Še le ko poslednji s prstom pokaže selišče, kteremu sta se bližala, pokima voznik in pravi: „To, to! To je Zabrezje.“

Kmalu potem voz zavije s ceste na stranski pot in nekaj trenutkov potem obstoji pred gradom.

Matijec se spravi z voza, otepe najprvo cestni prah s svoje zašite pražnje obleke in se obrne, da bi gospodu na tla pomagal. Pa ta je bil že pred njim na nogah in je šel proti veži.

Bil je kacih štiri in dvajset let star, visoke postave. Obraza je bil tacega, kakoršnega srečamo večkrat v življenji, in ki nas na prvi pogled ne veže, pa nam tudi zopern ni, ker nimamo ničesa grajati — tacega, ki nam dopada še le potem, če najdemo, da ima lastnik tudi precej razuma in srea.

Stara komtesa je stala na pragu. Ko je mladega moža zagledala, razsvetilo se jej je obličje, dopadljivo je gledala čvrsto postavo in zdravo rudečo barvo njegovega lica ter mu podala roko, katero je poljubil.

„Bog te sprimi na Zabrezji in njegov blagoslov naj pride s teboj v hišo, Leon!“ djala je poljubivši ga na čelo in oba sta šla v njeno sobo.

Sestra komtesina se je bila možila in pozabivši svoje grofovske rodovine v zakon vzela nekega višega uradnika z navadnim neplemenitim imenom: Retelj.

S tem važnim korakom, storjenim samo iz vroče ljubezni, zamerila se je bila svojemu očetu tako, da jo je zavrnel in izbrisal iz števila svojih treh hčera in iz zapisnika dedičev svojega ne ravno velicega premoženja. Iz tega zakona je bil Leon. Kmalu po smrti svojega deda je izgubil tudi svoje roditelje za vrstjo in eno svojih tet. Edina pomoč in zaslomba mu je bila od tega časa komtesa iz Zabrezja, ktera je skrbela za-nj kakor mati in sicer toliko laglje, ker je sama ostala stara devica in tako ni imela razen njega nobenega sorodnika. Že za mladega je prišel Leon v neko odgojilnico v deželnem glavnem mestu in potem, ko ni hotel pobožni teti skrivne želje izpolniti, da bi stopil v duhovski stan, izšolal se je na višem gospodarsko-obrtnijskem učilišču. Do današnjega dne svoje tete ni videl nikdar. Poznal jo je samo iz pisem in kaj čuda, če je zdaj našel, da si je bil v svoji domišljiji vso drugačo podobo o njej ustvaril, kakor je bila v resnici. Bil je tedaj večkrat v zadregi, ko ga je vpraševala pobožna žena kmalu po prvem seznanji reči, katerih ni pričakoval. Kmalu je pa spoznal, kaj se sme komtesi na ravnost povedati, kaj ne.

„Pač menda nisi v mestu veliko po plesih hodil?“ vprašuje teta.

„Prav malo. Če sem včasih šel, šel sem le, da sem ogledal in spoznaval svet“, odgovori Leon; pa rudečica, ki ga je lahko oblila, pričala je, da se Leon ni tako zeló sveta ogibal.

„Kolikor menj človek sveta pozná, laglje umrje,“ pravi komtesa. — „Upam, da si tudi izpoved redno opravljal, kakor se dobremu kristijanu spodobi — večkrat v letu.“

Čeravno je bil Leon po vsem svojem prepričanji dober kristijan, vendar tistega „večkrat v letu“ ni spolnoval. Nevarno in nepolitično se mu je pa zdelo v tem resnico povedati in da-si mu je bilo težko legati se, zdelo se mu je vendar v tem hipu neogibljivo potrebno. Laž je bila kratka, samo besedica: dà, pa bila je vendar laž, mladenič je zarudel. Dobro da stara ni dobro videla.

„To je prav“ — rekla je. „Zakaj nič bi ti ne pomagala vsa tvoja velika učenost, ko bi Boga pozabil in svete cerkve. Jaz sem molila za-te in vedela sem, da boš dober ostal in da boš svoji materi podoben. Tvoja mati, moja sestra, je bila dobrega srca in če jo je ljubezen do tvojega očeta tako daleč zapeljala, da je bila očetu nepokorna na njegova stara leta, to jej je Bog gotovo odpustil, ker je rada molila. Morda je tudi naš oče bil česa kriv v tem razporu, pa mi ne smemo soditi. Molimo za-nju oba in upajmo, da sta se spravila gori nad nami, kjer vsak razloček in vsak razpor neha.“

Da se je razgovor tako zavil, to je bilo Leonu všeč, da-si ga je neka otožnost obšla, ko je čul govoriti o svojih roditeljih. Očeta ni poznal skoro nič, le temno se je domišljjal ljubega moža, ki ga je kot poltretje leto staro dete pestoval in ujčkal na ko-

lenih. Šest let pak je bil star, ko so mu zakopali milo mater. Vesel je tedaj bil, da je mogel teto izpraševati natenjčnejše o svojih starših. Komtesa mu je sicer razkladala in popisovala reči precej na drobno, vendar se je videlo, da se ogiblje nekterih situacij in dogodkov. Tudi o njeni preteklosti bi bil rad kaj zvedel, kakor se je iz nekterih postranskih vprašanj videlo, pa komtesa se je tudi o sebi ogibala govoriti. Mislila je morda, da je Leon še premlad za take reči, ali da je bolje če domač človek tega in tacega ne vé, ali pa ni hotela sama sebi spominov buditi, kateri so jej utegnili biti neprijetni in se niso zlagali s sedanjim njenim mišljenjem. Zakaj znano je, da stari ljudjé, kakor tudi tisti, ki so se prenasitili vživanja na tem svetu, dobodo v poznejih letih neko mrzlejo kri in ž njo drugo pamet, ktera jim pripoveduje, kako neumno, ničemurno in minljivo je vse, kar mladino giblje, razburjuje in navdušuje.

Vse prvo nadstropje na zabrežjem gradu je bilo prazno. Leon je imel tedaj stanovanj na izbiranje. Izvolil si je sobico na vzhodno-severnem oglu, kjer je bil lep razgled čez gozdnati klanec, po dolini in po vinskih gorah, ktere so jo v raztegnjenem pasu otočale na levi in zadnji strani. Soba sama na sebi ni bila prijetna. Štiri gole bele stene in velika peč, precej majhne duri in okorna, nekoliko previsoka okna, to so bile vse le dvomljive lepotije. Vendar je Barba, ki je gospodu nasvetovala drugo lepšo in večo sobo na nasprotni strani, koj spoznala, da je ta go-

spod trnoglav. Morala je tedaj hlapcu pomagati gospodove reči le-sem znašati, posteljo in potrebne omare za obleko in bukve itd. preskrbljevati. Sicer pa menda ne smemo zamolčati, da tej ženski ni bilo Bog vé kako po volji, da je še en človek prišel pod streho, ki bo hotel zapovedovati, ki ne bo za nobeno ni poljsko ni domače delo, temuč za samo potrato in škodo. Vendar tega ni razodela živi duši kakor Matijcu, ko sta po večerji tako dolgo obsedela, da je šla vsa druga družina spat.

Predno se je noč naredila, vredil je bil Leon svoje novo stanovanje in razvrstil posebno skrbno knjige svoje male, pa izbrane knjižnice, prve tolažnice za bodoče dolgočasne dneve na samotnem Zabrezji.

Pri večerji je imel zopet dolg razgovor s teto komteso. Da-si ravno mu je sem ter tje prav malo ugajal, bil je zató dober, ker je iz njega popolnoma spoznal tetin značaj in njene misli, kar je bilo za-nj gotovo potrebno.

Pozno je bilo, ko je šel spat.

Ko je Leon v prvič na novi postelji ležal, zdelo se mu je, kakor da bi se današnji dan njegovo življenje na drugo pot zavilo, in ta pot se mu ni videla tako lepa kakor pred; domislil se je svojega dozdanjega neskrbnega življenja med veselimi prijatelji in svojimi knjigami.

Ko je zaspal, prenesle so ga sanje daleč iz Zabrezja v poglavno mesto, v tobakovega dima polno, glasno krčmo, med tovarše, ki so okrog mize pri pi-jači sedé zabavljali se, smeje in nagajaje si med seboj.

Tretje poglavje.

Žagar.

Spalo je na Zabrezji vse. Le mlad hlapec je prišel tiho prav tiho s svojega ležišča na senu, ogrnil svojo luknjato kamižolo, ki je pred konjskim hlevom na plugu ležala, ter se obrnil proti cesti, tam debel kol iz meje izpulil in ga na ramo del kakor za brambovca in zvestega prijatelja proti nasprotnikom, potem pa ubral pot pod noge proti vasi, kjer je njegova ljuba stanovala in mu za nocoj obljubila, da bode skozi omreženo okence nekaj besedi govorila ž njim.

Temna noč je ležala po bukovem gozdu in po dolini. Le posamezne luči so se videle iz daljave kakor kresnice. In tiho je bilo vse; le sova se je včasih oglašala s svojim odurnim in nevljubivim ukanjem po gozdu, in izpod klanca se je čulo šumenje po zadnjem dežji naraslega potoka in klopotanje urnega vretena, ki je gonilo zabreško žago.

Žaga, poslopje leseno, je bila lastnina gospé komtese. V najemu jo je že več let imel, kacih štiri-deset let star mož, ki so mu kmetje okrog rekali Šepec, ker je imel eno nogo od kolena navzdol leseno. Sicer pa je bil žagar krepke in velikanske rasti, širok čez pleča in gorjé mu ga je bilo, kogar je s sovražnim namenom dobil v svoje pesti, močne in trdé ko železne klešče. Široki in rudeči njegov obraz se je lahko imenoval lep in po njem ne bi

bil možu nihče štirideset let zaupal. Le kedar ga je jeza obsula in je s svojimi belimi zobmi zaškripal in zaškrtal in neznano čudno pogledal, bilo je marsikoga strah tega moža.

Žagar Šepec je ravno poslednjo desko iz naloženega bruna izrezal, vzel brlečo svetilnico v roke in šel zatvornico zapirat. Nocoj je bil menda posebno slabe volje, zakaj klel je in vedno sam s seboj govoril, ko je železnega mačka z vretena sprožil in potem vprl se v žagarski leseni žleb ter ga po pravilih in postavah svoje umetnosti na drugi konec porinil.

Veljalo je zdaj drugo gol navaliti pred žago. Prva na vrsti je bila precej debela smreka. Žagar je šepal trikrat okoli nje s svojo svetilnico in jo dobro ogledal. Tri robate so pričale, da se mu pretežka zdí, da bi jo sam zmagal.

Poslopje na žagi je imelo razen potrebne priprave samo streho, tako da je bilo na tri strani odprto, z eno na vodo, z drugo v hosto. Na enem koncu pak je bila majhena lesena hišica, njegovo stanovanje. Tjekaj se zdaj obrne in odpre ukajene črne duri in zavpije v temno izbo: „Ven pridite, obé! Ni da bi morali spat, jaz bi se pa sam ubijal! Dolg jezik bi marsikdo imel, jaz pa delal.“

„Kaj pa je?“ vpraša ženski glas iz izbe.

„Jaz pravim, da ven pojte vi in Cilja; boste že videli, kaj je. Vrag vzemi take ljudi“, huduje se mož in se zopet vrne k deblu. Potehta ga na vsacem

koncu, nabere nekaj kolov in jame zopet rentaćiti nad babnicami.

Koj potem pride stara ženica ven in ž njo mlada deklica kacih trinajst let, obé samo na pol oblečeni.

„Kaj je pa treba kleti in greh delati? Ali bi naju ne mogel z lepo besedo poklicati“, pravi stara mati, videvši, da se sin z deblom vpira.

„Nisem vas klical, da bi jezik brusili. Pomagajte, če hočete; če ne, pa pojte in spite, da boste segnjili, še obe vkup“, odgovori žagar. Stara žena in deklica ste se spravili na drobnej konec bruna, Šepec pak je s kolom prevagoval debeleji. Bil je močnejši ko one dve obe vkup, njegov del je šel dobro naprej, ženske pa niste zmagali dela, da-si ste napenjali vse svoje človeške moči.

„Vrag vas! genite se no, mati, genite! Drvena reč in nerodna.“ Rekši se sam bolj v sredi upre, in ropotaje se smreka prevali in dobro padé na žagišče. Kar je bilo še treba, vravná sam.

„Nič več vas ni treba, le izgubite se.“

Hči je šla v izbo nazaj, stara mati pak se je vsedla na skladanico desk, uprla komolce v kolena in obraz zakrila v dlani. Tako je sedela precej dolgo. Sin je tačas zopet vodo odprl in žaga je urno tekala gori in doli. Bilo je precej hladno, mrzla sapa je vlekla. Vendar starka ni mislila, da bi šla v gorko izbo, sedela je tiho in se ni genila.

„Zdaj vas ni treba, kaj zmrzujete in bolšćite? Svoje roke ste menda že vendar videli in ni vam jih

treba na oči držati“, zagodernjá sin. Zdaj se starka ni mogla več zdržati, začela je glasno jokati in djala:

„Le zmerjaj me in reži nad menoj. Dolgo ne boš, kmalu me bo Bog rešil in k sebi poklical. Če bi bilo pred, rajša bi videla; samo za Ciljo, tvojo hči, skrbi me noč in dan. Še drva boš na njej sekal, kedar mene ne bo. Nobenega človeka ne bo imela, tako boš ž njo ravnal, kakor z menoj.“

„To se ve, da se vam prava krivica godí“, pravi sin, toda malo bolj pohlevno, materine solze so imele tudi za-nj nekaj močí.

„Godí se mi, godí. Na svetu ga ni človeka, ki bi se mu huje godilo. Bog vé in sveta mati božja, da jaz nisem tako s svojimi starši ravnala. In vendar Bog obeta v četrti zapovedi tacim otrokom, da se jim bo dobro godilo. Jaz ne vem zakaj mene tako kaznuje, on že vé. — Nikoli ne govoriš lepe besede z menoj, temuč vselej me le z grdo oblajaš. Molči, Bog ti ne bo sreče dal in že zdaj vidiš, kako ti gre. Zakaj? Zató ker si Boga pozabil in z menoj tako ravnaš.“

„Kdo vraga vam kaj hoče? Ali vas ne pustim na miru?“

„O pustiš me pustiš! Nikoli mi ničesa ne poveš, če te vprašam; koj zaderesh se nad menoj. Tega nisem zaslužila, Bog vé, da ne. Ko si bil ti še v zibeli in bolán, nisem spala vse nočí, vsake pol ure sem vstala, luč upihala in za-te skrbela. In potlej ko si bil nogo zlomil in so ti jo odrezali in si toliko trpel, kdo ti je stregel noč in dan, kdo je zdravnika pla-

čal, če ne jaz? Ko smo sem prišli in je bila še tvoja ranjca živa, bil si še, in dobro se nam je godilo. Zdaj pa je vse preč in tak si, da te ni prestajati. Koliko sem že jaz prejkala in molitev storila! pa vse zastonj. Bog ti meni pomagaj.“ In zopet jo solze oblijó in glasno ihti.

Žagar ne reče ničesa; pa poznalo se je na tem, kako je zagozdo med zažagano smreko zabijal, da so ga materine besede nekoliko genile. Kako bi bilo mater potolažila ena sama prijazna, ljubeznjiva beseda iz sinovih ust! Toda vnanja skorja je bila pretrda, ošabnost prevelika, da bi bil izdal, kar čuti. Mislil je, da bi bilo sramotno materi pokazati, da so mu njene besede globlje segle, mislil je, da bi bila slabost, kar je bila njegova dolžnost. In molčal je.

„Dobro se nam je godilo od kraja. Zdaj pa ni več božjega blagoslova na žagi. Gospej komtesi si pred plačeval vsako leto naprej, zdaj si jej že za poldrugo leto dolžen najemnino. Žena je dobra, vendar te vselej in zmerom ne bo čakala. Pognala te bo po svetu in potem ne kaže meni ni tebi družega, kakor vreča beraška in hoja od hiše do hiše. O moj Bog! kako mi je hudó, če pomislim, da bi bil vse lahko plačal, ko ne bi pijančeval in zapravljaj.“

To je sina speklo. Kesal se je skoro vselej, kedar je več denarja zapil, jezen je bil vselej, kedar se je tega domislil. Jezen je bil tudi zdaj, ko mu je mati to očitala. Srdito je vrgel svojo leseno kladvo ob tla in rekel: „To vam nič mar. Če zapivam, za-

pivam svoje. Spat pojte, meni ni nikogar treba, da bi mi gostolel na ušesa.“

„Svoje zapivaš?“ povzame zopet mati. „Ali ne veš, da si dolžan? Ali ne vidiš, da deklè nima skoro kaj obleči v nedeljo, da jej je jope, rute, peče in vsega treba? In da žita kmalu ne bomo imeli za enkrat v mlin dati?“ Pa vsega tega ti ni mar, kedar pri vinu sediš in tisto babo napajaš — o Bog mi grehe odpusti — tačas ti ni mar, da imaš hčer in mater doma.“

„Jaz pravim, da se mi poberite“, kričí sin, kteremu je vest sama očitala in je svojo jezo spustil nad tega, kogar je ravno pred seboj imel.

„Ne grem ne!“ odgovorí ženska. „Od mene bo božji sodnik tudi tvojo dušo tirjal. Opominjati te moram, vse ti moram povedati, ker sem že enkrat začela. V nedeljo popoldne, kedar medvé s Ciljo pri krščanskem nauku ostajeve, zbirajo se pri tebi igralci za denar in tí tudi igraš na kvarte. Zató te pošteni ljudjé čedalje bolj črté in čedalje menj dela imaš. In kaj še, križani Jezus, da bi bila pred umrla, predno sem to slišala! Ne zapravljaš zmerom sam denarja. Kakor da bi ga preveč imel! Štirideset let si star, oženjen si že bil, hčer imaš, premoženja nobenega, pameten bi imel biti, pa — noriš! Noriš za ono grdo babo v vasi, ki se je družih naveličala in se tebi obesila, ki je povsod znana, da jo je Bog zapustil. Oče nebeški!“

To je bilo sinu preveč. Skočil je po koncu, stra-

hovito mater pogledal in z leseno zagozdo, ki jo je ravno v roci imel zamahnil, morda — po nevedoma.

„Le udari, udari! Ubij me, samo poboljšaj se!“ djala je žena. Žagar vrže zagozdo od sebe, zapre žago, prekobali naglo nametane žaganice in zgine materi izpred oči.

Kacih štirideset korakov je Šepec šel po stezi, ki je peljala v vas, v krčmo. Mislil ni ničesa, tudi v krčmo iti ne; pa rojilo mu je po glavi; materine besede so ga bodle v srce kakor trnje, stresoval je z glavo, kviško pogledoval in klet.

Stoj, kaj je to bilo!? Zakaj Šepec na enkrat obstane, zakaj se je ustrašil?

Le-sem od žage se je zaslišal ropot, kakor bi kaka deska padla. Pa ne samo to, tudi človeški krik se je slišal, kratek, obupen, skozi ušesa zvoneč. To je bil materin krik. Kaj se jej je zgodilo?

Vso svojo jezo pozabivši je tekel žagar nazaj, kar je mogla lesena noga meseno dohajati.

Na žagi je bila tema, ob svetilnico se je Šepec spodteknil, bila je pogasnjena. Postane in posluša. Nič se ni genilo.

„Mati!“ zakliče.

Nihče ne odgovori. Odpre duri in stopi naglo v izbo; potiplje na postelj. Njegova hči je ležala tam in spala trdno, matere ni bilo. Strašna misel ga obide, da je morda mati sama v vodo skočila, v jez, kjer je bila globoka, in to zarad njega. Luč je napravljaj, pa delal je prehlavno, večkrat je za-

stonj kresal in v ogenj pihal, predno je svečavo imel v roci.

Z lučjo iz izbe stopivši je brž sprevidel, kaj je. Tla na žagi so bila narejena iz vegastih desk, izmed katerih je bila ena zlomljena, tako da se ni smelo stopiti na njo, druge so se dale pa razmikati, ker so bile le redko razmetane. Stara mati je svetilnico pogasila in v tistem trenutku pozabila, kod se sme hoditi, kod ne. Tako se je pod njo ulomilo in padla je pod žago, sedem črevljev globoko, kjer so debele skale ležale.

Šepec posveti doli v luknjo, vidi mater ležati, oglasi se pa ne. Hitro lestvo spusti doli. Ker s svojo leseno peto ni mogel po lestvi, pomagal si je s koleni in kmalu prinesel staro mater na rami. Zavedela se ni nič. Tresel se je, ko jo je v izbo nesel in mislil, da je mrtva.

„Cilja, vstani, Cilja!“ kliče Šepec svojo hčer.

Deklica plane po koncu in zakriči, ko vidi ljubo staro mater krvavo in v nesvesti.

„Vode, vode daj, deklè, in moli!“ prosi žagar.

Da-si ravno se je deklca vsa tresla in ni vedela, kje je ni kaj je, prinesla je vode, močila staro mater in molila na glas. In tudi oče, ktereга že dolgo dolgo ni slišala moliti, molil je zdaj ž njo vred in klical mater.

Stara žena je naposled odprla oči. Videla je, da je sinu v naročji, da jej prijazno piti ponuja in pila je vode. Slišala je, da jo vpraša prijazno, če

ne sočutno, kako jej je, kaj jo boli, kam se je pobila, kaj bi rada in odgovorila je: dobro bode, nič hudega ni. In res je bilo kmalu bolje, tako da se je na postelji vsedla.

Zdaj je šel Šepec ven, odprl zatvornico in zopet začel žagati. Deklica in stara mati ste samé ostali v izbi. Večkrat pak se je starki zdelo, kakor bi se tiho in skrivaj duri majheno odslonile in bi eden noter gledal, kaj dela. In solza je pritekla stari majki po licu, solza veselja, zakaj mislila je: „Saj ima vendar še dobro srce, moj sin! Kako mi je stregel, kako skrbi za-me! Ni napačen človek, le ljudjé so ga tacega naredili.“ Kako malo je treba marsikteremu, da se mu utolaži britka žalost, ali da se mu spreobrne v veselje: temu prijazna beseda, onemu nekaj kapljic vina, temu malo puhlega počesčenja, onemu malo iz cunj narejenega papirja, ki se mu denar pravi. In vendar koliko je žalosti in tuge po tem svetu!

Četrto poglavje.

Dobri nameni.

Lepo je vstajalo drugo jutro solnce v vzhodu, kakor bi srečo obetalo vsem ljudém in stvarém po daljni božji zemlji, kakor bi se veselilo svojih zemeljskih otrók, od berača, ki je iz svoje postelje na listji, kjer je s psom v tovaršiji spal, do bogatega

meščana, kteremu je skozi veliko okno na mehke blazine sijalo.

Kako ne bi bilo veselo! Videlo je skesanega človeka, človeka ki je imel dobre namene, lepe sklepe. Žagar Šepce je na vse zgodaj koračil po stezi proti Zabrezju. Šel je gospe komtese prosit, da bi ga še nekaj časa za dolg čakala; po poti pak je premišljal svoje življenje, rotil se je, da ne bo več pijančeval, da bo pridno delal, da si bo misel na drugo ženitev iz glave izbil, da ne bo s svojo izvoljeno več govoril, da bo z materjo in hčerjo lepo ravnal. O nameni, koliko je vas med nami storjenih, koliko pozabljenih!

Komtesa je pod orehom svojo jutranjo dolgo molitev opravljala, ko je stopil Šepce pred-njo, klobuk pod pazduho in potuhnjeno upognjen. „Gospa žlahtna —!“ začne žagar, toda komtesa se v molitvi ni dala motiti. Leon, ki je okoli poslopja ogledoval to in ono svoje nove domačije, prišel je ravno izza ogra. Na-nj je komtesa pokazala in rekla Šepcu: „Onemu gospodu povej, česa bi rad“.

Leon je to slišal in počakal moža z leseno nogo. Žagarja pak je mrzel pot spreletel po hrbtu. Nikdar še ni slišal, da je kak gospodar na Zabrezji. Gotovo je hud, gotovo ni tako dober ko stara komtesa, ta me ne bo čakal, segnal me bo z žage, če mu brž ne plačam. Ta misel ga tako obsede, da ni mogel besedice spregovoriti, ko je pred Leonom stal. Še le ko ga je ta prijazno vprašal, česa bi rad, reče na pol tiho: „Gospod žlahtni, jaz sem vam dolžen“.

„Meni?“ vpraša gospod.

„Gospá pravijo, da je vse eno, njim ali vam, menda. Jaz imam vašo žago tu doli pod klancem v najem, pa — — plačal še nisem, in — prosim, da bi — —“

„Še počakali, ne?“

Žagar pokima in v tla pogleda.

„Kako dolgo?“

Šepec malo poguma dobi, pogleda kviško in pravi: „Samo šest tednov še“.

„Ali boste pa mogli plačati v šestih tednih?“

„O, bom skušal. Ljudjé so mi še nekaj dolžni, potirjal bom. In pogorelci v Mali vasi mi bodo dali zaslužka“.

„Podaljšajte si obrok. Šest tednov je malo. Recite več, pol leta, samo mož besede ostanite. Eno leto vas bomo čakali, ali je dovolj eno leto?“

Šepec pokima, lice se mu razjasni, pristopi, da bi gospodu roko poljubil. Toda smehljaje se mu ta odmakne in pravi: „Prišel bom pogledat, kako delate in kakova je žaga“.

Daleč v mestu izrejen, Leon ni poznal slovenskega kmeta. Bilo mu je tedaj veselje govoriti z možem, opazovati njegovo boječe obnašanje in izvirno stavljene in izgovarjane besede. Izpraševal ga je marsikaj, kako je to, da ima leseno nogo, če lahko hodi in dela ž njo, če ima kaj družine itd.

Prav zadovoljen sam s seboj je šel torej Šepec z Zabrezja. Eno leto! Za celo leto je bila vélika skrb odložena.

Pa podoben je Šepec tistemu hlapcu v sv. evangeliji, kteremu je bil velik dolg odpuščen, on pak je svoje male neusmiljeno potirjeval. Med potom začne namreč žagar številiti, koliko mu je ta, koliko oni na dolgu za zrezane deske; eden mu ima dati pol-drugi goldinar, eden dva; eden petnajst, eden nekaj menj grošev. „Vsi morajo plačati!“

In ko tako premišlja, zašegetá ga v goltancu nekaj tacega kakor žeja, pa ne po vodi, ampak do vina, cekinastega sladkega vina, kakor je vedel za-nj doli v vasi v prvi krčmi. Obstane, izvleče mošnjico iz žepa, in prešteje. Še je bilo nekaj okroglega v njej. Samo en maselček bi ga pil. To bi se hitro zgodilo in nihče ne bi vedel. Materi bi djal, da je bil v gradu tako dolgo. — Pa ne, tega ne! Davi je za trdno sklenil, da ne bo več pil ni vina ne žganja. Skušnjava se mora premagati, namenov ne prelamljati. Le domú na delo! — Pa — saj je celo noč delal nocoj, voda je z jeza močno potekla, naj se nabere; človek samo enkrat živi, iz mesa je, telesu mora nekaj privoščiti. Samo en maselček danes, potlej ne več. Za denar ni sila, saj je dolg za celo leto odložen, hejo! In potirja lahko v vasi gredoč, ne gre nalašč v krčmo. Popijmo še danes malo vina, naj se pes obesi, naj ves svet vrag pobere!

In Šepec jo krene proti cesti in po cesti v krčmo.

Prva hiša v farni vasi je bila krčma. Mlada žena je na pragu stala in z vablјivim smehljanjem pozdravila Šepca, zakaj ta je bil eden najboljih piv-

cev, in taki so krčmaricam vselej po godu. Šepec je stopil v izbo, vsedel se za mizo in koj je bilo po prvem maseleu. To ni bilo nič; komaj grlo se je zmočilo. Skušnjava ga je obhajala, da bi še družega. Pa domú se mu je mudilo, izvlekel je mošnjo in počasi nekaj denarja naštel, premišljal in — porinil prazno steklenico. Bil je drugi masele. Ta prazen, napolnil se je tretji, — naj se vrag obesi, kjer so trije, tam je lahko četrti. In prišlo je veselje v glavo, in kdo ne bo pil v veselji? Naj vse vrag vzame! pravi Šepec in pije. Proti mraku je glava postajala težka, jezik se je zavaljeval. Šepec se na mizo nasloni, in zaspí v miru in pokoji.

Noč je že bila, ko se zbudí. Več gostov je sedelo okrog mize. Vsi so ponudili Šepcu piti. Spodobilo se je, da je tudi on dal za poliček, da je vrnil. Tudi je bil malo bolán, glava ga je bolela, treba je bilo pozdraviti se, klin s klinom zbijati.

Pozno je bilo, ko je šel iz krčme, zadnji. Mošnja je bila prazna, pa glava polna. Domú ni hotel iti nocoj. Obrnil se je proti drugemu koncu vasi.

Tam je stala mala lesena bajta. Šepec potrka. Oglasi se ženska od znotrej in mala vrata se odpró. Žagar tava po temi in pride v izbo. Luč se je naredila in videla se je precej velika ženska, debeluhastega obličja. stara kacih trideset let. Obraz, ki je bil še precej čeden, pričal je po velicih ustnih, po nabranem čelu in nekaj čudni prikazni v njenih nelepkih očéh, da je že veliko živela in poznala skrb in strast.

Čarobno je obsevala užgana trska žensko postavo in žagarja, ki se je vsedel na klop in glavo pobešal, ter stare stene lesene koč, v vseh kotih polne cunj in razne šare.

„Kaj si pa prišel?“ — vpraša ženska osorno. — „Kedar si pijan prideš, drugokrat ne; pojdi še zdaj kimat in dremat kamor hočeš.“

Žagar vstane, zašepéta da bi padel, pa se zopet vjame s svojo leseno nogo. Potem se pa v sredi vstopi in poje:

„Začela se je togotiti:
Tobaka ne boš smel kaditi.“

„Pojdi, spravi se“, vpije ženska.

„Ali me nimaš nič rada, hudir! Jaz te bom vzel, Mreta, za ženo vzel, naj pravijo, kar hočejo! Ali me nimaš prav nič rada!“

„Pijanec!“

„Tiho, tiho! Nič pijan! Kaj pijan, nič pijan!“

In hotel je žensko objeti. Pehnila ga je od sebe. Ne vemo ali zató, ker je bil pijan, ali iz vestnosti in bogaboječosti. Ker druge dve lastnosti niste bili znani pri njej, verjemimo, da samo zarad tega, ker se je napil — brez nje. „Ne grem domú ne, tukaj ostanem pri tebi“, pravi žagar. Toda ženska odpre duri in vrata, vrže gorečo luč na tla in jo pohodi, potem pa prime žagarja pod pazduho in ga vleče ven rekoč: „Da bi te vsi, — bomo videli, če boš šel ali ne! Pijanca jaz ne maram, kedar boš trezev, pa pridi.“

In predno je žagar vedel kako in kaj, bil je na

hladnem. Mislil je, da je še le prišel in zopet začel na okence trkati in vpiti: „Mreta, odpri Mreta!“ Pa nihče ni odprl. Šepec se spusti ob vasi proti domu. Po poti pak se nad svojo izvoljeno jezi, ter jej v oblake kričé taka imena daje, kakoršnih pero ne more zapisati na papir bele barve, barve nedolžnosti.

Da-si lesenonog, trd in vina polen je žagar vendar še dobro hodil, po sredi pota. Kedar se mu je posebno v glavi zvrtelo, postal je malo in potem zopet dalje mahal. Drugače je bilo, ko je v hosto prišel. Tam korenine rastó čez pot. Spodtakne se in pade. Vstati ne more, lesena noga je trda. Zadremlje in spi trd, srečen spanec brez divjih sanj, brez zavednosti, kakor ga spé otroci v zibeli, pravični ljudjé in mrtvi.

Peto poglavje.

Pobožne in navadne reči doma in v cerkvi.

Pravijo ljudjé, in verjemimo še mi, da ta svet že dolgo dolgo let stoji. In veliko ljudstva je bilo pred nami na tem svetu, veliko ga je z nami. Vsi ti prednamci so kolikor toliko premišljali, naši vrstniki mislijo tudi veliko. Menil bi tedaj človek po vsej pravici, da smo se vsi pobogali in zedinili v odgovoru na vprašanje, kaj je svet in življenje. Pa žalibog da ni res! Eni pevajo in pravijo, da je dolina solz, ječa polna gnjilobe; drugi zopet nasprotno

prícajo, da je človek tu lahko srečen, če le hoče, da se mu vse smeje, da je vse življenje vesela komedija, ktere poslednji akt — tega ne morejo tajiti — se končava s tragično — smrtjo. Zaupamo čestitemu bralcu, da je sam že sodbo storil o tem predmetu, torej mu ne vrvamo svoje.

Leon in komtesa, njegova teta, sta bila, čeravno morda ne v poglavni reči, različnih misli o tem, kakor smo že malo opomnili. In bilo je to naravno. Lehka mladost na pragu tega življenja in resna starost na pragu večnosti, to so razlike same po sebi. Leon je pač to sprevidel koj; ne tako brž stara teta. Zakaj kakor se človeku na starost vrne neka otročjost, tako mu pride nekaj idealne razglednosti iz mladih let nazaj, sosebnó če ga domišljija popušča in mu izginejo čutila burnih let in spomin posvetnega spoznanja in vživanja, če se je navadil daleč od hrupa živeč le v sebi iskati sveta in gledati v skrivnostno visočino nad seboj. Kakor mladeneč v svojem optimizmu misli, da je vse dobro, vse lepo, kar vidi in kar ga čaka, tako stavec včasí ne ume, zakaj drugi ljudje ne mislijo tako, kakor on.

Leon je bil našel v stari grajski ropotiji puško svojega deda. Da bi si popoldanji čas kratil, šel je včasí v gozd, da-si je bil s svojim ostarelim orožjem in brez vsake vaje hostnim prebivalcem, štirinogatom in perotničastim, precej malo nevaren. In vendar to gospej teti ni bilo po volji. „Kako moreš kakor krščanski človek veselje imeti nedolžne živalce po

nepotrebnem zalezovati?“ očitala mu je. Ali mladost je nepoboljšljiva, še je hodil na lov.

Dobre četrť ure od Zabrezja je v samoti na hribu stala stara cerkvena iz predturških časov, posvečena svetemu Vidu. Strop je bil lesen, streha iz starih trhlenih desk, stolpec nizek in dva zvona ne veliko večja od obilih loncev. Vsako leto se je tu enkrat maša brala; po letu je o poldne angeljsko češčenje zvonil, kdor je ravno mimo prišel, po zimi v snegu pak je sv. Vid zapuščen od molilcev in ljudi sam pomladi čakal. Tjekaj je hodila komtesa v gorkih popoldanjih poletnih dnevih molit. Tudi Leona je nekoč s seboj vabila. Toda žalostna je bila, ko je videla, da je bila njegova molitev silo kratka in se je potlej bolj za to pečal starinska zidovja, dvomljive umetnije v altarji in razpokani strop ogledovati. „Premalo moliš, Leon!“ rekla mu je medpotoma proti domu. Ali mladost je nepoboljšljiva, več ni šel ž njo k sv. Vidu molit.

Drugokrat je hotela vedeti, kaj bere. Leon je bil pustil eno knjigo pod orehom. Bil je Prešeren. Teta vzame knjigo in bere; da je to na svetu, tega ni vedela. Tudi Leon se je bil s tem pesnikom in z natančnejim znanjem domačega jezika in njegovega malega slovstva seznanil še le na ptujem v družčini svojih rojakov in tovarišev.

„Čemu to bereš?“ — djala mu je teta. — „Ali je to potrebno? Ali se kaj pametnega učiš iz tega? Pusti tako berilo. Tudi jaz sem nekđaj brala take

reči za kratek čas in veselje. Pa verjemi mi, da več škodujejo ko koristé. Človeku ni potem nič mar za to, kar je zveličavno in kar je za to življenje potrebno. Beri rajši podučilne reči.“

„Jaz pa mislim, da je najbolje oboje. Zakaj kdor bi hotel samo resnobne in koristne reči brati in učiti se jih, lepoznavske in prijetne umetnosti pa bi zametal in zaničeval, ta ne bi delal po božji volji, ni po njegovem izgledu. Bog ni samo žita na polji vstvaril in ni samo jedilnim zeliščem rasti dal, ampak tudi vijolici je dal življenje in roži.“

„Tako? Prijetne umetnosti današnji dan imenujete to, kar je zapeljivo, da mlademu človeku um zmeša in ga ovara? Vijolica je nedolžna in ne smeš je primerjati tacim knjigam. Le eno je potrebno, da dušo Bogu ohranimo.“

Teta komtesa je stara, njej gre čast, njena beseda naj velja, naj bo zadnja, mislil si je Leon in kakor bi bil rad ugovarjal, ni si upal. Da bi pa teti pokazal, da zna za silo še kaj družega brati, vzal je drugi dan v njeni knjižnici debele bukve v latinskem jeziku: „De civitate Dei“ in je bral, da ga je komtesa videla. Starka sicer ni vedela, kaj je tam notri pisano, kajti latinskega ni znala, pa vedela je, da je te bukve spisal sv. Avguštin. Zató je bila sama sebe in mladeniča vesela.

Prišla je nedelja. Gluhi Matijec je dobil povelje, naj napreže oba konja in naj izvleče kočijo iz lope. Matijec je sicer godernjal in hudo gledal in ni mogel

razumeti, zakaj ne bi bil stari koleselj, kakor za vselej, še za to nedeljo dober. Jezilo ga je pak zató, ker je moral v svoji pražnji obleki pajčevine iz kočije, že dolgo ne rabljene, snažiti in ometati. Barbi je potožil, drugemu si ni upal, zakaj le ona je imela srce, ki ga je razumelo. „Saj sem pravila, da bo tako!“ — djala je ta žena Matijcu skrivaj. — „Kar se kaj zmisli gospod in nas nobenega ne vpraša, ali je prav ali ni prav.“ Matijec, ki ni vedel, kaj pravi, odkima in gre zopet h konjem. Njegovo jezo sta še konja čutila celo pot do farne cerkve, ker večkrat je bič pal po hrbtu in drdral je voz kakor božja strela. „Treba je, da te z gospodom fajmoštrom seznanim. On je učen in dober služabnik svete cerkve in vsega spoštovanja vreden“, pravi komtesa, ko sta z voza stopila. Hotel ali ne hotel, Leon je moral k fajmoštru.

Ta gospod so bili majhen mož, post in pomanjkanje vsakdanjega kruha se jim ni poznalo. Na hipohondriji bolan je bil osoren in zadiren proti svojim farmanom, pa dober pridigar in skrben za čast in lepoto hiše božje. Proti komtesi se je obnašal pa posebno prijazno, zakaj vedel je bolje ko marsikdo, da je komtesa žena po božji volji, prava kristijana, da njena desnica rada dá, za kar levica ne vé, naj bo za farne uboge ali za popravo kacega oltarja pri Mariji devici čistega spočetja.

Ko sta stopila v njegovo sobo, razgladile so se gube po njegovem čelu in odzdravljaje na: „Hvaljen bodi“ pokloni se komtesi in kakor vprašaje pogleda

Leona. Komtesa pové, da je to njene ranjce sestre sin, ki na Zabrezji ostane, in gospod fajmošter pravi: „Lepo, lepo, prav prav! Zeló me veseli.“

Potem pa natekne očala na nos in povzdigne tako preskrbljene oči in premeri svojo novo ovčico. Menda mu je bil Leon po všeči, zakaj kar je mož potem rekel, bilo je frazi podobno, ki jo imenujemo poklon, in se je nanašalo na neko enakost v obrazih, ktere v resnici ni bilo med komteso in mladim njenim sorodnikom.

Mislimo, da nam bo bralec hvaležen, če izpustimo daljni razgovor, ki se je plel o navadnih rečéh. Omenimo le, da je bil gospod fajmošter tako prijazen, da je po slovesu svoja gosta do cerkve spremil in jima nekoliko povedal, o čem bode njegov kaplan danes pridigoval in kako zadovoljen je s tem pobožnim in pridnim pomočnikom v vinogradu Gospodovem. Leonu pak je še posebej pokazal, kod se pride na stranski kor, kjer se dobro k oltarju in na prižnico vidi in kamor navadno hodijo civilni ljudjé njegove fare.

Število teh „civilnih“ ljudi v fari ni bilo veliko, kakor je Leon sprevidel, ko je na omenjeno mesto prišel. Peka, štacunarja in vinskega dacarja prištevši, jih ni bilo več ko dvajset moškega in ženskega spola. Večina med njimi pa je imela precej greha radovednosti nad seboj, zakaj ko je Leon po stopnicah gori prišel, obrnilo se je veliko oči na-nj, glave so se stikale in izpraševal je pek dacarja, dacar sodnijskega adjunkta debelo ženo, kdo je to, tako da je bilo

mladega ptujca skoro malo sram in se je hitro vsedel v zadnjo klop.

Ko so oni njega ogledovati nehali, začel je on povračati in je precej naglo storil svojo sodbo. Ta je bila sicer prav ostra, pa ne rečemo, da bi bila sploh krivična. Tam je davkar široko sedel in prepričan svoje veljave tobačnico odpiral, kakor bi hotel reči: jaz cesarski uradnik vas imam vse okoli pod palcem. In za njim je bila žena, s čudnim neokusnim pokrivalom, glavo pobožno na desno stran držé, da bi se videl po njeni misli lepi vrat in molitvene bukvice, z zlatim obrezkom in jeklom okovane, nemškega jezika, visoko pred seboj, da bi soseda nevedna pekovka vedela, da zna nemško brati. Filisterstvo in nič družčine! mislil je Leon.

Pa kmalu je nekoliko svoje ostre obsodbe sanj pri sebi oporekel. Zagledal je bil namreč tam prav od spredaj v kotu dve gospoji sedeti. Obrnjeni ste bili sicer obe od njega in se niste ozirali ni na stran ni nazaj, tako da obrazov ni mogel videti; pa po rasti in vsem soditi so bile lahko obe mladi in lepi. Rad bi bil zvedel, kdo ste in od kod. Pa bil je neznan s svojim sosedom in meni nič tebi nič vprašati ga, ni se spodobilo.

Med pridigo se je nagnila večja malo na stran in svoji manjši tovaršici nekaj na uho povedala. Leon je videl polovico lepega obraza. V tistem hipu je njegov sosed tobačnico odprl in tudi Leonu ponudil svojega duhana. Da-si ravno se mu ni dremalo in sicer

tobaka za nos ni mogel trpeti, vzeme vendar nekaj tega prahu in se staremu gospodu zahvali. Le-temu se je to tako dobro zdelo, da je začel šepetaje poskušati razgovor, najprvo kritikovaje kaplana, kako pridiguje in kako bi moral, potem pripovedovaje, da je vroč dan danes. Tako je Leon dobil priliko prášati, kdo in čegavi ste oni deklici.

„S pošte so“ — djal je sosed. — „Ta na levi roki, mlajša, ki ima rumene lase, ta je poštarjeva hči. Ta bo imela dote kacih 30,000, kedar pride njen dan. Ona na desni s črnimi lasmi, ona bleda, ni domača. Od žlahte je, nima nič svojih ljudi in je že več let na pošti.“

„Sirota tedaj brez matere in očeta, kakor jaz“ mislil si je Leon.

„Vi niste v tem kraji doma, ne zamerite, mladi gospod?“ vpraša oni, ki je zdaj kakor za povračilo tudi hotel zvedeti kako in kaj. Leon mu ob kratkem pové. „A-há!“ odgovori mož zadovoljen.

Pa pridiga je bila končana in šepetanje ž njo.

Po maši so stali pred cerkvijo možjé kmetje v gručah, tobak napravljali in čakali, kaj bo od c. k. gosposke „na znanje dano,“ ker videli so, da se je berič posadil na visok zid in je šop papirja premetal iz roke v roko. Mlajši moški svet pak se je bil prav spredej postavil ter smeje se in krohotaje ogledoval mimogredoče deklice.

Na strani je postal tudi Leon in si cigaro zažigal. Ni mu bilo mar poslušati, kaj oznanovalec c. k.

kantonske gosposke v barbarskem jeziku od ceste, davkov in rubeščine kričí, čakal je le iz radovednosti, kakošni ste one dve deklici.

Kmalu ste prišli iz cerkve.

Nobena stvar menda ni bila že večkrat po dobrih in slabih pisateljih popisana, nego lepo dekle. Vemo, da ima blagovoljni bralec sam kak dober popis ali pa — kar je še boljše — original pred očmi; zato njegovi domišljiji prepuščamo, da si po naznačenih črtah naslika dve lepi podobi in razločke med njima.

Ne more se reči, kateri bi bil Páris jabelko večje lepote dal, to je pa gotovo, da ko bi bil Leon tak siten opravek dobil, potegnil bi se bil za večjo. Morda je bil že po simpatiji podkupljen, ker je namreč vedel, da je sirota brez starišev in bratov, kakor on, da pri sorodnih ljudéh dobroto vživa, kakor on.

Zdelo se mu je, ko ste mimo njega šli, da je malo z očmi trenila na stran in ga pogledala; tudi se mu je zdelo, da so te oči črne, lepe oči. In nekaj vesel je bil, ko sta se s komteso peljala proti domu.

Medpotoma je teto spraševal, če med letom ona obiskuje katero družino ali narobe. Komtesa je odgovorila, da je na svojo starost opustila vsakršno svetno navado, da zdaj ona nikamor ne gre in tudi druga sosednja gosпода malo malo na Zabrezje dohaja. Leon je zvedel, da s poštarjem in njegovo družino celo natančneje znana ni.

To je pač škoda! djál je sam pri sebi.

Šesto poglavje.

Kaj se utegne lovcu pripetiti.

Okoli Zabrezja se je marsikaj premenilo prav v kratkem času. Ta in ona nesnaga in nemarljivost se je odpravila, ker je mladi gospod tako hotel. Matijec je večkrat z glavo majal in Barba je skrivaj roke sklepala, pa ni se bilo pritožiti nikjer.

„Za Boga svetega in križanega! Ali je ta natančen! Kaj sem pravila, Matija, še od hiše bo naju pognal!“ pravi ženica.

„Ka-aj?“ vpraša Matijec.

„Beračit pojdeva, beračit! Bog se tí mene usmili, saj človek je vendar včasih delati znal in kaj poskrbeti. Zdaj pa že ne storim ničesa, stvarce ne, da bi bila temu gospodu po volji, ki je komaj iz plenice zlezal. Včeraj sem si bila drv pred prag nanesla in brž je rekel, da je naj pospravim, da so na poti, da je grdo! Ti stvar vražja, kje si tí še bil, ko sem jaz drva pred vežjó imela. In stari plot mu ni prav, in trava ne sme rasti po gredi, ampak pesek naj bo po potih; kakor bi bil pesek mehkeji ko trava!“

„Krava mu ni všeč?“ vpraša Matijec. „Krava, ki sem jo jaz izbral in kupil? Naj je gre pa sam kupovat, sam. Največe vime je imela“

„Beži, beži! Ti si gluh in neumen. Kdo se od krave meni? Jaz pravim: trava.“

„Nu, trava lepo raste po loki in v senožeti.“

Tako se nista mogla razumeti in razšla sta se.

Leon je večkrat sam v roko vzel žagico in rezilnik in kaj popravljaj na vrtu ali v lopi. Bilo mu je za kratek čas in veselje. In menimo, da pri lepi bralki ne bo izgubil veljave, katero bi mu radi ohranili, če je tudi za dela prijemal, ktera niso bila ravno za-nj. Naj za obrambo omenimo samo to, da je celó ruski cesar Peter véliki, ustanovitelj ruske velikosti, svoje dni ladije tesaril in — zobé drl, katerih djanj zgodopisci s pohvalo omenjajo.

Tako je enomerno prehajal teden za tednom prav v samotarskem življenji za živega in družčine potrebnega mladeniča. Veselil se je vselej nedelje. Pa bodi si da je bil sam kriv ali je naključje nagajalo, nikdar ni prilike dobil, da bi se z deklicama ali s poštarjem seznanil.

Soparno je bilo neko popoldne, ko je Leon puško vzel, psa poklical in skrivaj, da ne bi ga teta komtesa videla, na drugi strani za poslopji odšel v hosto. Ni vedel, kaj bi počel, tudi zajca se mu ni ljubilo čakati. Šel je naprej in naprej po hosti, tako da na zadnje ni prav vedel, kje je in v čegavi lastniji.

Pred njim je bila globoka podolgasta dolina. Onkraj so bila bolj skalnata tla in le redke grmičaste bukvice so rasle med mladim smrečjem. Solnce se je že precej na zahod pomeknilo in prijetna sapa je začela sopar razpihavati in šumeti po zelenem perji starih bukev nad njim. Oglašala se je kukovica od daleč in druge tice so veselo čvrlele okoli in okoli.

Onkraj doline se je slišalo žvenkljanje kravjih in kozjih zvoncev in zdaj pa zdaj ukanje neskrbnega pastirja.

Leon se vsede na mahovje, položi puško ob sebi in obide ga nek neznan čut sreče in zadovoljnosti. Saj je bilo vse okrog njega polno življenja; vse je dihalo veselje, in tudi njegova duša se je zlagala z naravo, ki ga je obdajala; tudi on se je veselil svojega bitja in ni poznal še grenkih skrbi, ki glojejo človeka, niti strasti, ki mu trgajo sree. Vse, kar ga je dozdej zlega doletelo, bilo je za trenotek hudó, pa premalo, da bi bilo želo zasadilo in strup pustilo v njem; prešlo je lahko, lahko pozabljeno bilo.

Kozji pastir, ki je onkraj doline na robu visoke skale stal, zagledal je lovca in kakor iz nagajivosti začel peti:

Pisana tica	Jaz sem pa lovec
Lepo mi poje,	Pušo zavzdignil,
V vejah skakljá.	Ustrelil jo bom.

Kaj sem storila?
Saj sem ti pela
Pesmi lepé.

In ta prosta pesem jasno in glasno s skale peta in od skal odmevajoča, zdela se je Leonu ena najlepših, kar jih je kedaj slišal. „Lepa je narava, lepši in viši pak je njena krona, človek. In ako jej ostane zvest, ako se more v soglasji ž njo ohraniti, ima vse, ker ima mir“. Tako je mislil. Videl je lepo gladko površino, na dno ni videl. Čeravno občutljiv

za vse, kar dušo povzdiguje in človeka v resnici in edino srečnega dela, bil je vendar še premlad, premalo sam in večidel v prelehki družini, da bi bil globlje pogledal v rove, po katerih se pretakajo vladajoče reke človeškega djanja in nehanja. In kdo bi trdil, da ni bil bolj srečen ko marsikdo, ki je v lastni in tuji nesreči, po svojem in družih premišljevanji zadobil grenek dar spoznanja in tega vendar ne toliko, da bi se mu bila duša umirila, misli izčistile in bi prost vseh strasti in krivih razsodkov visoko nad tem mravljiščem stal, ki mu pravimo svet, in se mu — smehljajal.

Med raznovrstnimi mislimi, ktere bode bralec po tej kratki karakteristiki njegovega notranjega življenja posnel, prešlo je bilo precej časa, solnce se je bilo precej na zahod preobrnilo in vendar Leona še ni bila misel, da bi šel domú. Njegov pes, ki je prej precej dolgo ležal ne daleč od njega, izgubil se je bil nekam in počakati ga je hotel, da bi kaj izpodil ali nazaj prišel. Kmalu je čul lajanje, znamenje, da je na sledu, in stal je z napetim petelinom.

„He, gospod! ali imate kako pravico tod s puško hoditi?“

Ko se Leon na ta ne posebno prijazen klic obrne, zagleda dva lovca. Prvi je bil v precej čedni lovski obleki, z zelenim klobukom in dolgo rudečo brado, drugi pak je bil kmet. Najprvo je menil Leon, da se tujec šali. Koj pa je videl, da je resen, ko je meni nič tebi nič, posegel po njegovi puški in djal:

„Prosim, dajte mi svoje orožje. Kogar jaz na zemljišču svojega gospoda dobom, ta mora za kazen iz rok dati, kar ima nevarnega za zajce in lisice.“

Ni bolj neslovečega na možu kakor boječost, mislil si je Leon in ob enem sklenil, da ne dá svojega orožja kar tako brez brambe iz rok. Ker je bil precej trden, potegne za cev in iztrga tujcu puško iz rok tako hitro, kakor jo je bil oni prijel.

„Jaz ne vem, kdo ste in kaj hočete prav za prav od mene. Jaz mislim, da stojim na svojem, ali če na svojem ne, vsaj na lastniji, ki spada pod Zabrezje. Če sem pa čez mejo šel, šel sem po nevedoma, in puške ne boste imeli, dokler jo bom mogel jaz v rokah držati. Svetujem vama, da gresta svojo pot, jaz bom šel pa svojo. Pretepa nisem vesel, pa prej dobosta s kopitom po glavah, predno bosta puško imela.“

Ko je lovec slišal imenovati grad Zabrezje, bil je nekaj bolj prijazen, in rekel je: „Ne zamerite gospod! jaz vam prav nerad vzemem puško. Vem, da ste samo zašli čez mejo. Pa gospod Gorec, poštar, ta mi je zapovedal, da moram vsacega prijeti, kogar dobom na njegovem. Vem, da ko bi bil on tu, ne bi vam rekel nobene besede, ali jaz ne smem drugače. Prosim vas, udajte se z lepo. Saj to ni nič, prav nič, nazaj jo boste dobili, kedar boste hoteli, samo da po-njo pridete ali pišete. Iz Zabrezja do pošte ni daleč.“

„Tu imate puško,“ pravi Leon, obrne se in odide proti domu.

Da se je tako hitro premislil, ni bilo ravno zaradi logarjeve zgovornosti, temuč preštel je Leon reči drugače in prav vesel je bil, da se je tako naredilo. Saj ste bili na pošti oni dve deklici, kateri je vsako nedeljo videl pri maši, s kterima se pa nikakor ni mogel seznaniti. Zdaj se mu je lepa prilika našla. Lehko je šel na pošto in imel je vzrok. Ta misel mu je bila prijetna in prevdarjal je celo pot, kako bi se dalo napraviti, da bi se ta opravek na pošti toliko raztegnil, da ne bi bil samo kratek opravek, ampak da bi potem lahko v hišo dohajal, kajti na Zabrezji se mu je jelo že precej dolg čas zdeti. Stara komtesa je bila za-nj kaj slaba družčina, ker o večni molitvi in pobožnih knjigah ž njo govoriti ni bilo posebno po godu mladeniču, ki je bil preverjen, da je „veselega človeka Bog vesel“.

Sedmo poglavje.

Neža Rožmarinka.

Precej drugi dan se Leon nameni na pošto. Teta ga ni pogrešala, če ga vse dopoldne in popoldne ni bilo. Tedaj jo je malokdaj vprašal in jej malokdaj povedal, kam gre.

Bližnja pot je bila čez hribec mimo samotnega zapuščenega sv. Vida.

Pri tej cerkvici so v nekdanjih časih pokopavali. Bil je nizek zid okrog in okrog, zdaj pa se je večidel sesul, in le s travo porasena gomila je pričala, kod

je držalo obzidje. Samo na južni strani, kjer je bil zidič samo iz kamena, ni mogel ni dež ni burja razmetati skladov, tako da je bil za dva sežnja na dolgo in dva komolca visoko ohranjen.

Tik tega zida je na tleh sedela naslonjena ženska čudne podobe. Bila je silo velika, stara čez petdeset let in čudno pisano oblečena. Zraven nje je stala košarna s polomljenim locanjem in v košarni je bilo raznih cunj veliko, vrhu njih pak šop kvart, kakor ciganke prorokujejo na-nje. Ruto je bila z glave potegnila, tako da so jej črni kratki lasjé mršavo viseli nekoliko po plečih in nekteri kodri po suhem začrnelem licu. Oko je bilo svitlo in bodeče, usta je vedno nekako na levo stran zategovala; le kedar se je nasmejala, zrasla so jej tako, da so poredni ljudjé djali, da se hoče v ušesa ugrizniti. Tačas pak se je tudi pokazala vrsta velicih belih zob.

Da-si je solnce bilo prav vroče, sedela je ženska vendar že dolgo na mestu in vedno govorila sama s seboj zdaj tiho zdaj kričé. Polovica tega samogovora so bile kletve.

Ko je zagledala od daleč Leona, stresla je svojo grivo, kvarte v roke vzela, široko noge od sebe pomolila ter začela kvarte prebiraje peti z visocim, precej lepim glasom:

Garváj durdáj dideldáj!
 Na čelu je lišáj, lišáj,
 Na belem lici
 Sedite bradovici,
 Oj dve bradovici!

„Vrag, to je lep človek“ — pravi ženska. — „Neža Rožmarinka, ta bi bil za-te, primi ga, ta ti ne sme uiti. Garvaj-durdaj! Lep človek, kakor hudič! Moj košek, kje je moj košek?“

Rekši popade košarno, postavi svojo velikansko postavo po konci in se nastavi na pot.

„Kam greste moj lepi mladi?“ vpraša Leona in ga nekako prežeče pogleda, da se ni vedelo, ali je pogled bolj poželjiv, hudoben ali dobrovoljen.

Leon ni bil boječ in vendar mu je bilo čudno, ko je stal tej nori ženski nasproti. Videl jo je že pred, vselej je bila pijana in posebno njemu zoperna.

Ogne se jej s pota in pravi: „Kaj ti mar, copernica, spravi se mi izpod nog.“

„Jaz copernica? Neža Rožmarinka je poštena žena, lepa žena, prava žena. Vrag vé, da nisem copernica. Moj oče je bil lep mož, Rožmarin je bil mož, pa ti si še lepši, na mojo dušo, da si lepši.“

Leon je hotel dalje iti, ali Neža Rožmarinka se vstopi pred-enj in mu ne da naprej.

„Daj roko, lepi moj mladi! jaz ti bom povedala, kaj te čaka. Daj roko, Neža je prava žena, ona veliko vé.“

Mladenič jej da nekaj drobiža, kterega Rožmarinka brez vse zahvale v košarno vrže.

„Ne greš ne, lepi moj“ — pravi potem in se zopet vstopi pred-enj, obe roki raztegnivši. — „Čakaj, da ti iz kvart srečo povem. Ravno tebi hočem povedati in danes. Če ne boš poslušal, varuj se me, — —“

Konec stavka je bilo več kletev.

Leon je bil radoveden, kaj mu bode divja žena povedala; zato je postal. Rožmarinka se vsede na tla, vzeme kvarte in je jame razmétiati po travi v tri vrste. Potem je nekaj časa ogleduje, ogleduje mladeniča in začne praviti: „Kvarta kaže in pravi, da ste bili v smrti nevarnosti ni dolgo tega....“

„Človek je vsak dan v smrti nevarnosti, to ni nič, če boljšega ne veš.“

„Tiho! — Vi imate enega človeka, ki mislite, da je prijatelj. Ta vam je zavidljiv in bi vas v žlici vode vtopil. — Bolni ste bili na smrt in kmalu boste zopet, pa bo vse dobro izteklo. Duhoven je tukaj na kvarti, vi bi bili kmalu duhoven, pa precej tukaj je deklica. Zavoljo deklic niste duhoven — —“

Rožmarinka se začne smejati, da ni bilo konca ni kraja.

„Smrt, denar — ta dva sta vkup, to pomeni, da boste kmalu veliko podedovali. Otrok je tu zraven; to pomenja ljubezen, zakon in dolgo življenje.“

„Vse to lahko vsacemu poveš. Jaz bi bolje govoril iz kvart ko ti. Ti ne veš ničesa“, pravi Leon in odide.

„Jaz sem Neža Rožmarinka“, vpije baba za njim, pobere kvarte po tleh, spravi je v košek med cunje in gre zopet ob zidu sest, kjer je pred bila. Z glavo na rob zida naslonjena, tako da so črni kodri viseli čez vrhni kamen, gleda za Leonom in poje svoj:

„Garvaj durdaj!“ Ko je bil mladenič že precej daleč od nje, jame zopet sama s seboj govoriti.

„Kako je lep ta fant. Ko bi hotel umreti, ali ko bi ga kdo ubil, lepo bi bilo to kot vrag. Rada bi ga videla mrtvega. Škoda bi ga bilo pokopati, na mojo dušo, to bi bil lep mrtvec.“

V tem hipu jej od zad nekdo v lase poseže in kakor za zvonec trikrat udari z Nežino glavo ob kamenit rob. Da-si ravno jo je moralo tako trkanje boleti, vendar ni dala ni najmanjšega glasú od sebe, temuč za trenotek oči zatisnila, čudno usta zvila in koj potem skočila na noge.

„Jaz ti bom že pokazal, kaj se pravi dobremu človeku smrti želeti. Pred bo tebe vrag vzal, ko onega gospoda.“

Te besede je govoril žagar Šepec na oni strani nizkega zida.

Rožmarinka ga srdito pogleda, ne reče pa nobene besede. Še le ko Šepec odide po stezi za Leonom, vzdigne baba svojo veliko pest, trese grivato glavo in kriči: „Le počakaj, čakaj, ti krevlja! Sešla se bova, gorjé ti ga bo. Že prav!“

„Ko bi prav ne bilo, pa te ne bi bil lasal,“ oglosí se Šepec nazaj.

„Že prav krevlja, rogovila! Gorjé ti ga bo!“ vpije Neža in izgine s svojim koškom za cerkvijo.

„Kaj bo neki sveti Vid rekel tej babi, ki ravno pred njegovo cerkvijo kolne“, mislil je Šepec po potu.

Da-si ravno je imela Rožmarinka vse ciganske lastnosti nad seboj, vendar ni bila ciganka. Vsak je vedel, da je doma iz samotne kočice v sosednji vinski gori, kjer je njena sestra popolnoma pametna in navadna žena še ob tem času gospodarila, čeravno svoje nore sestre ni hotela poznati, kedar ste se srečali. Med ljudmi ni bilo dognano, zakaj Rožmarinka — to ime si je sama dala — tako živi. Eni so trdili, da je nora, drugi, manjši in pametnejši del, so pa djali, da je le spridena in malovredna.

Rožmarinka je strašno veliko pila, naj bo vina ali žganja, dobrega ali slabega. Ne samo da so jej ljudje, ki so vino sami pridelovali, veliko zastonj dali, ker so se je bali kot vedežne in uročne ženske, zaslužila je veliko s svojim sleparjenjem na kvarte. Tako je bila skoro dan na dan pijana, in to jej je moralo možgane nekoliko zmešati in njeno govorjenje nenavadno predrugačiti.

Vsak, kdor pozna prosto ljudstvo, vé, kako vko-reninjena je vera in vraža; le škoda, da prva poslednje popolnoma iztrebiti ne more; včasih jo celo pospešuje pri taci, ki so slabo podučeni ali ki poduka ne umejo prav. Neža Rožmarinka je bila strah materam, ki so imele male otroke v zibelki ali — male prasce v hlevu. Prve in druge so matere skrile, kedar je šla uročnica Neža mimo hiše. In ko so otroci malo odrasli, strašili so je, da je bo Rožmarinka vzela v „košek.“ Tako je bila ta ženska povsod za strašilo tistim, ki se strašit dadó.

Vse to pak je bilo dobro za babnico. Veliko laglje je dobila, kar jej je bilo treba, ko vsak drugi postopač. Delala se je, kakor da ne bi nobenega človeka poznala, zraven tega pa si je dobro zapomnila, kaj se o tem in o tej govori, kakošen je itd. To jej je pomaglo, da je lahko prorokovala, da je marsikomu včasi iz kvart povedala, kar je mislil, da sam vé, da je večkrat kaj ugenila, kar se je potem res zgodilo. Tako je bila posebno mladeničem in deklicam po godi, ki so jo kakor v šali radi vpraševali za „srečo“, na videz smejali se temu, kar jim je pravila za denar ali pijačo, v srcu pa dostikrat trdno verovali, da se bo tako zgodilo.

Med tistimi, ki so bili neverni, bil je tudi žagar Šepec. Tega moža je pa tudi sovražila Neža že od nekdaj, kar jej je bil dokazal, da ne vé ničesar. Bila je ta reč tako:

Šepec, ki je bil za silo tudi tesar in sodar, nabijal je v jeseni premožnemu kmetu sode pred hramom v vinogradu. Več mladih ljudi je bilo okrog njega in tudi Neža Rožmarinka je prorokovala za vrstjó vsem. Do Šepca prišedši je hotela še njemu, on pa je trdil, da ne vé nič več o bodočnosti, kakor on. „Jaz še vem, kaj ti zdaj misliš“, pravi Rožmarinka. Šepec je ravno imel obroč napet, takó da je en konec v roci držal, drugi mu je pa bil v prsi vprt. „Ali res veš, kaj mislim?“ vpraša Šepec. „Res“ pravi Rožmarinka. V tistem hipu spustí on en konec napetega obroča, tako da babnico ravno po zobéh udari.

Kri jej je udarila, jela je grozovito kleti in tožiti, Šepec je pa mirno obroč zvezoval in smehljaje se djal: „Saj si vedela, kaj mislim storiti, zakaj se nisi umeknila.“

Da si je hromi mož s tem nevarno sovražnico naredil, to mu ni bilo mar.

Osmo poglavje.

Prvo znanje.

Ne prav poldrugo uro od Zabrezja je pri veliki cesti pošta. Samotna, precej velika in obširna hiša je sicer dobro četrť ure od bližnjega trga, vendar bi bil lastnik njen, gospod Gorec, rajši izgubo imel, no da bi bil dal častno cesarsko službo iz rok. Ljudjé v okolici se niso pečali mnogo s tujim svetom, zato je Gorčeva pošta le posamezna pisma sprejemala in oddajala, postavim če je kak vojak svojim ljudém na vsake kvatre pisal, kako se mu hudo godi, ali pa je fajmošter dobil vsako soboto kak cerkven časopis. Še menjkrat se je naključilo, da bi bil kak popoten človek tod hodil in pošti dal za vožnjo zaslužka.

Pa za vse to se gospodu poštarju ni bilo treba veliko zmeniti in se tudi v resnici ni zmenil. Imel je največo kmetijo v okolici in dovolj veselja do nje. Pošta je bila za nameček, za čast in ime, kmetija pak je polnila mošnjo.

Žena mu je bila unrla, otrók ni imel več ko

eno hčer. Tako je bilo razen družinčetrov na pošti samo čvetero glav: poštar, dve deklici, kateri iz cerkve poznamo, in mlad boječ gospodek, nesrečen šolar, ki je v kanceliji sedeval in čakal, če se primeri, da kdo kaj prinese, ter vžival lepo ime: „ekspeditor“.

Ko je Leon prišel omenjenega popoldne do pošte, ni bilo nobene žive duše nikjer videti, razen velicega psa, ki je pred vežjó na solncu ležal in zagledavši tujca počasno vstal, trikrat debelo zalajal in se godernjaje zopet vlegel. Tudi v veži ni bilo nikogar, da-si je bilo več vrat odprtih. Ni se vedel kam obrniti. Naposled vendar pride dekla, mršavih las, in mu razloži, da ni gospoda doma, in gospice Matilde niti gospoda ekspeditorja.

„Samo Paylina so gori“, pravi ženska kazaje po stopnicah. — „Če hočete počakati, gospod bodo kmalu prišli, jaz menim, da niso daleč šli. Gospica Pavlina so sami, le pojte gori“.

Ko je Leon vrh stopnic prišel, slišal je iz poslednje sobe brenkanje na klavir. Igralka je morala izurjena biti. Njene fantazije na instrumentu so mu bile tako všeč, da je nekaj časa poslušal.

Dvakrat je moral potrkati, da ga je slišala.

V sobo stopivši je stal pred deklico, katero je iz cerkve že poznal. Oblečena je bila prosto, črni gosti lasjé so bili vkusno brez umetnega lišpa nazaj razčesani, okoli belega vratú je sedel nabor črnih korald in iz širocih rokavov so se videle lepe okrogle lehtí.

Malo je osupnila, ko je nenadoma stopil v sobo

nenavaden gost. Prvi hip je malo zarudela, v lepih črnih očeh je bilo brati začudenje, koj pak se je povrnil ženskam v enacih situvacijah navadni takt in z neko ljubeznjivo naravno sigurnostjo je Leona, ktereга je v tem trenutku po obrazu spoznala, pozdravila, ponudila mu sedež in vprašala ga, s čim mu more postreči in kateri srečni vzroki so poštni hiši naklonili čast, da jo obiše. Ob enim mu je povedala, da gospoda strica, kakor je poštarja imenovala, v tem hipu ni pri domu, da pa ima vsak čas priti.

„A, že vem, vi ste tedaj tisti lovski tat?“ — pravi deklica smeje se čez nekaj časa, ko jej Leon pové, zakaj je prišel prav za prav na pošto. — „Slišala sem sinoči o tem pregrešku; da pa ste ravno vi tak hudodejec, tega nisem vedela. Mislila sem si tacega moža drugačnega, kakor ste vi. Gotovo niste zastaran grešnik; tedaj je upanje, da se boste poboljšali“.

„Če se človek po nevedoma pregreši, ni nevaren. Jaz bi bil še štel, da mi boste vi pomagli opravičiti se pri gospodu poštarju, pa vidim, da me ostreje sodite, nego je sploh mehkejim ženskim srcem navada“.

Ona se zopet zasmije. „No, da se ne vštejete, in da vam vaša dobra vera o našem spolu ne upade, bodem na vašo stran stopila, samo poboljšanje morate obljubiti. Obljuba je prva stopinja do storitve.“

„To pa iz srca rad obljubim“.

„Vi ste še le malo časa v našem kraju. Še le nekaj nedelj smo vas videli v cerkvi. Kako vam je

tukaj po volji, če se sme vprašati?“ pravi deklica po nekterih družih vprašanjih.

„Sploh prav dobro,“ odgovori Leon.

„Samo sploh? Tukaj ostane še en posebej ali sicer. Kaj imate ugovarjati proti posameznim rečem?“

„Jaz sem bil do poslednjega časa vaju mestnega življenja. Na deželi mi je zdaj vse novo. Ta sprememba ima pač tudi svoje prijetnosti, svoje veselje, vendar se je včasih človek prenasiti. Vsaj meni se včasih zdi preenomerna in prav rad se domislim prešlosti. Tako mi je zdaj pa zdaj res malo dolg čas.“

„Tako pa že ne smete govoriti, če nočete, da bi vas napačno ne sodila. Mlad človek pa dolg čas! To ne gre, to se ne veže. Meni ni nikdar dolg čas, če sem tudi ves dan sama in jaz sem tudi nekdanj stanovala v mestu.“

„Tedaj ste tako srečni, da imate boljšo natoro, ko drugi ljudje.“

„Ali si ne delamo natore in značaja najbolj sami?“

„Ne ugovarjam, gospodičina; čutim, da bi res nehvaležen nálog in spodkopano stalo imel, ko bi hotel dolg čas zagovarjati.“

„Že prav“ — reče ona. — „Zdaj pa jaz jabelko poberem, ki ste ga strani vrgli, in ne strašim se celó, če potem mislite, da je v meni duh vednega nasprotovanja. Vi morda to besedo, o kateri govoriva, drugače umete. Po tem takem bi bili hvale vredni. Lehko je, da kako določeno osebo pogrešamo blizu sebe in

neko hrepenenje dolg čas imenujemo. Vidi se mi, da je pri vas tako.“

Leon sicer ni opazil nagajivo-porednega njenega pogleda pri teh besedah, pa umel je, kaj meni, in hitel je z večo določnostjo, kakor je bilo morda primerno, zatrditi, da ni tako. Ali mu je bilo kaj ležeče na tem, da ne bi deklica kaj tacega mislila, ali se je bil samo v razgovor tako vživel, tega ne vemo. Djal je, da ne pogreša posebne družčine, ampak družčine sploh, da ni izbirčen itd. Komaj pak je to izustil, čutil je rudečico na licu, rekel je preveč, a beseda je ušla in čeravno napačna, nazaj se ni dala več poklicati. Pavlina ga je rešila iz te zadrege.

„Pridite večkrat k nam. To se vé, da dobre zabave vam ne moremo napraviti, pa veselje boste nam storili gotovo. In kar mi zmoremo, da vam ugodimo, to vam smem obljubiti v imenu vseh“.

Leon je ravno hotel nekaj odgovoriti, ko se vrata odpró in poštarjeva hči Matilda v sobo prihrumi. „Pavla, ne veš kaj — —“ Stavka ni končala, zagledavši Leona. Pavlina jej soseda predstavi. Domača hči je le boječe nekaj besedi s tujim sosedom govorila, potem pa šla iz sobe z izgovorom, da očeta pokliče. Res pride stari poštar, gospod Gorec, koj potem gori in razgovor se je začel o lovu, o kmetiji in vremenu in enacih dolgočasnostih. Sicer pak je opravičil poštar ravnanje svojega lovca proti Leonu in temu ob enem zagotavljal, da sme loviti in hoditi posihmal po vsem njegovem zemljišču.

Ker so zaporedoma vsi trije, gospodar in deklici mladega soseda ustavljali in silili, naj ostane čez poldne, imel je vzlasti pri kosilu priliko razbrati vnanjo obliko in notranje lastnosti poštnih prebivalcev.

Gospod Gorec je bil čezpetdesetleten mož, majhen, debel. Rudeč poln obraz, okrogla gola brada z mesenim podvržkom je pričala, da si privošči uživanja božjih darov, katerih mu je Bog obilo podelil, naj se jim pravi jelo ali pilo. Črne goste obrvi nad malimi skritimi očmi so kazale jeznoritega gospoda, nasproti pak je zopet jamica pod ustni manjšala osornost in strogost, razlito po vsej fizijognomiji. To se vé, da je Leon danes samo njegovo lepšo prijazno stran videl, o drugi strani so sami služabniki in sovražniki njegovi vedeli praviti.

Njegova hči Matilda, kacih sedemnajst let stara, ima obraz podoben glavam, kakoršne je malal rad Rubens, rumene lasé, ki se vrhu lepega čela prijetno krivé kakor majhni valovi na stoječi vodi, pravilen nosek, mala usta in rudeče-belo lice; celo obličje pa okroglo, zrcalo nedolžne vesele duše. Česar pa iz omenjenih Rubensovih slikarij ni bilo najti na njenem obrazu tako popolnoma vpisanega, kar je umetnik s stvarno roko svojim podobam vdihnil, namreč tistih, rekel bi nevidljivih potez, ki bolj mislim kakor istinitim črtam podobne, značijo neko vso podobo presijajočo duhovitost. Tega deklica ni imela.

Laglje pak je opazovalec njeni tovaršici Pavlini to sicer vnanjo in vendar nematerijalno prednost pri-

sodil, čeravno bi bil ta in oni djali, da je menj lepa. Leonu to se vé, da se ni zdelo poslednje. Zvedel je med razgovorom od nje same, da je za osem let stareja od Matilde. Na prvi pogled ne bi bil tega nihče verjel; kdor pak ju je primerjal, kdor je med pomenki pazil na besede, ki je je ta in ona govorila, videl je, koliko razlike je med mišljenjem obéh in verjel je, da je ena stareja.

Gospod ekspeditor pak, ki sedi na spodnjem oglu pri mizi, on je malo stareji od Leona, pa ne veliko. Suh mož je, srednje postave, čisto obrit, ima vedno naočnike na nosu, pridno je in pije, pridno posluša, kaj se govori in, kedar ga kdo kaj vpraša, kratko odgovarja z nerodnim jecljavim glasom. Sicer pak Leona včasih po strani pogleda, kakor da ga ne bi bil vesel na pošti. Ima zanošeno črno suknjo na sebi, za vratom rutico žive barve, lasje pak mu uporno in ošabno stojé nakvišku. Gospod Komplex — tako se ekspeditorju pravi iz rojstnega lista — je študiral pet dolzih klasov na latinski šoli osem dolzih let. In ko poslednjega ni mogel premagati ni drugo leto ne, storil je skazo svojim starim in ker je bil preboječ za vojaški stan, vdinjal se je najprvo k nekemu notarju, potem k poštarju za pisača, in dobro se mu je godilo današnji dan, da nikdar pred ne tako. Komplex je bil sicer molčeč, neroden — ali kakor hndobno pravijo eni: neumen — v družbi, počasen pri delu, neveden, kedar je bilo treba kaj znati, pa imel je tudi lep košek dobrih lastnosti. Tako postavim je

bil priden in potrpežljiv, s hudim in dobrim zadovoljen, rad se je dal ozmerjati, in bil dober domoljub. Večkrat je pokazal, da ima dobro srce v sebi.

Pa da nam kdo ne očita, da smo Kompleza v posebno varstvo vzeli, vrnemo se k svojemu junaku. Ta je zraven gospodarja sedel in imel veliko odgovarjati. Zakaj gospod Gorec je bil, čeravno c. k. poštni lastnik, sila malo izobražen, kar se tiče sveta, njegovih razmer itd. Radovedno je tedaj izpraševal, kakošno je veliko cesarsko mesto, kakošni so ljudje tam, velika poslopja, možje pri vladi in enake druge reči. Hudoval se je na ljudi, ki so visoko postavljeni in dolgove delajo cesarstvu, da davek raste od leta do leta itd.

Tako se je bil Leon koj gospodarju tolikanj prikupil, da mu je večkrat vabilo ponavljal, naj se prav dostikrat oglasi na pošto, kar je mladenič rad obljubil.

„Vidim, da ste redke vrste lovski tat,“ — pravi poštar. — „Zató smete še dalje hoditi, koder hočete po mojem. Kedar bom jaz utegnul, pridružil se vam bom prav rad, zakaj še na stare dni se bom kaj učil od vas, kakor vidim. Sicer ste moji dekleti obé učeni, sosebno Pavlina, moje ranjce žene sestrina hči, pa vi ju boste prekosili, kakor se mi vidi. Samo kar pravite o gospodarstvu, to ne vem, če bo vam veljalo. Jaz ne verujem, da bi se kmetija dala v bukve spraviti. Tukaj veljá le skušnja, dve njivi niste enaki, človek mora vsaki zemlji posebej navado in lastnost

vedeti. Le tiho bodite, nič vam ne verujem. Kmetujem svojo zemljo že dober kos svojega življenja in če mi ne zamerite, več si upam pridelati po svoje na ravno tolikošnem prostoru, ko vi, ki se boste ravnali po uku tacih kmetovalcev, ki po papirji brazde režejo.“

Na tem svojem stalu je ostal gospod Gorec trdovratno vkljub vsem ugovorom.

Deklicama je bil tak razgovor malo po godu, molčali ste obé, celo Komplez se naveliča poslušati, vstane in odide v svojo kancelijo. Tudi poštar je imel nekaj opravka zunaj doma, pustil je gosta pri deklicah in šel.

Leon je moral pred odhodom še vrt ogledati. Obé deklici ste ga spremili.

Mlajša, domača hči, ki se je za prva nekako ogibala govoriti ž njim, bolj iz boječe sramožljivosti in nenavajenosti s tujim človekom občevati, nego iz drugih vzrokov, bila je zdaj živejša izmed obeh, razkazovala je pridno svoje cvetice in sadike in več govorila, kakor ona dva oba.

Pavlina pak je bila ravno nasprotno zdaj bolj utihnila in če je govorila, ni bil več tisti norčavi veseli glas, s katerim je davi začela z Leonom razgovor, kakor bi bila že davna znanca. Le zdaj pa zdaj je ktero vmes rekla, marsiktera je imela nekaj žela, in na marsikaj je odgovarjala samo s pomenljivim smehljanjem.

V majhni gredici konec vrta so rastle majhne

plave cvetke. Bile so Pavlinine odreje. Leon jej željo izreče, da bi rad eno imel.

„Le posezite, dovoljenje se daje z veseljem,“ pravi ona.

„Sam se ne predrznem. Mislim, da bo dalje zelenela, če jo bolj po pravici dobom.“

„Tudi tako bo ovenela,“ — pravi Pavlina, utrga in mu jo da. Leon nekako radostno poseže po njej.

„Za-me bo vedno lepa, če tudi vela“, — pravi. — „Sicer pa mislim, da lepota vedno ostane, če ne v materijalnem bitji, pa vsaj v misli. Spomin lepe reči je tudi lep, morda lepši od reči same.“

„Pa tudi lep spomin človeku ogrení, verjemite!“ reče Pavlina.

Po tem se Leon posloví. Medpotoma je malo cvetico v roci ogledoval, dekličina zadnja beseda pak mu je vedno na uho bila. Zdelo se mu je, da je veliko v njej. Kaj? Kako bi to vedel! Vesel je bil pa današnjega dne sploh, poštar in deklici ste mu bili všeči. Da ena bolj ko ena, to je bilo menda naravno, saj je človek že tak, da povsod tehta in primerja.

Deveto poglavje.

Križi in težave mladih ljudi.

Na večer tistega dne se je nebo pooblačilo in predno je solnce utegnulo skriti se za gorami, naredil

se je mrak; zdaj pa zdaj se je zaslišalo tam daleč zamolklo grmenje.

Leon je doma pri odprtem oknu slonel in razgledoval sive oblake, kako se zbirajo in raztezajo. Da-si ravno je ob tacem trenutku, ko se natora pripravlja svoje grozovite moči razkazati, človeku, ki v tem hipu bolj kakor kedaj čuti svojo slabost, navadno nekaj tesno pri srcu: bil je mladenič vendar čudovito veselega in lahkega srca. Oblaki se mu niso še nikdar lepši in veličastneji zdeli; sapa, ki je šumela po gozdu in visoke vrhove zibala, zdela se mu je kakor prijetno hladeči piš, grom ni še nikdar mogočneje bobnel.

„Kaj neki ona dela zdaj? Če tudi oblake opazuje? Če sem jej jaz v mislih?“

Kaj bi bil dal, ko bi bil to poslednje vedel!

Pavlina je med tem sama sedela v kolibici sredi vrta. Imela je knjigo pred seboj, toda brala ni, zaprta je ležala na mizi. Neko šivanje je imela v naročaji, pa tudi šivala ni; samo sedela je. Da bi jej bil mladenič v mislih, ktereja je danes na prvo spoznala? Težko da! Iz obrazov, iz oči se da človeškemu rodu velikokrat brati, kakošne reči premišlja ta in ta. Na tem obličji pa so bile v tem hipu vse črte tako izražene, da ni bilo ni sledú tistega pomladanskega, deviško-srčnega in osrečevalnega čuta, ki bi deklico v enacih mislih obseval.

Od hiše sem po pesku prikorači počasna, precej plašljiva stopinja gospoda Kompleza. Pride do deset korakov blizo kolibe. Deklica ga ne opazi. Nekaj časa

postoji gospod Komplex, popravi si očala, potem pa še bolj tiho malo v stran zavije. Motiti noče deklice, naj premišlja, kar hoče. Pa tudi daleč od nje noče iti, vsede se na klopico za grmičem, podpre glavo in vzdihne, to se vé da tiho, da nihče ne sliši, kakor on sam in Bog. O Bog! saj tudi ti sam veš, zakaj se je ta vzdih, kakor skriven tat, utrgal iz globeli njegovega srca in ukradel se na svitlo.

Kako rad bi vstal s svoje klopi in šel tje v kolibico, da bi Pavlini nasproti sedel. Pa čemu bo hodil? Morda je rajša sama, morda se sama s seboj boljše razgovarja ko ž njim. Pa saj jo od tukaj tudi vidi, glej zdaj je šivanje v roko vzela, zdaj nit v šivanko vdeva, zdaj se je upognila!

Zdaj-le bi lahko šel k njej! Idi! Pa ne; morda ne bi jej bilo ljubo. O ko bi jej vsaj povedati mogel, kak kamen, težak kamen mu na srcu leži! Ni mogoče tega povedati. Beseda bi v grlu zastala. In ko bi si toliko poguma vzel, da bi jej povedal, kaj bi bilo? Nič, nič! On ni lep, tolikokrat se je že v zrcalu skrivaj tega prepričal. In govoriti ne more, jezik ne da, ž njo še posebno ne, nje se še raji ogiblje, ko družih ljudi. Čudno je to. Kolikokrat si je že namenil, da bo vesel, kakor so drugi ljudje, da bo veliko govoril kakor drugi ljudje, da ne bo samo mislil! Ali dolg most je med sklepom in djanjem.

O Bog! Ali si res svoje darove dobro razdelil? Zakaj si mu srce vstvaril, neznano hrepenenje po sreči položil v to srce, pomočkov pak, da bi do te doseg-

ljive sreče prišel, nisi mu dal! Marsikdo je dobil bogastva, rabi je, da svoje bližnje tare; marsikoga si visoko povzdignil, da drzno zaničuje boljše, ki so pod njim; marsikomu si dal telesno lepoto in gladek jezik, oboje mu rabi, da svet zapeljuje, srečo nekterega nedolžnega bitja spodkopava. Vsega tega pa poštenemu Komplezu nisi dal. Pa ti že veš, zakaj je tako.

Če ravno ne tako, vendar vsaj enako je gospod Komplex mislil. Morda bi se mu bila ta preiskava še dalje razpletala, zakaj ravno so mu na um prišli stih iz pesnika, kterega je na tanko bral, ker mu ga je Pavlina dala:

In ne čestí se človek zarad tega
Ker človek je, časti le čast dadó,
Ki so le zunaj njega in slučajne.

Po sreči ga v tem žalostnem opravilu premoti jasen glas Matildin, ki je od hiše po stezi proti kolibi tekla in klicala Pavlini, da bode šel dež, naj se tedaj ob pravem času umakne z vrta.

„Še ti pojdi sem, ne bo dežja tako brž. Prijazneje je tukaj, ko gori v sobi,“ pravi Pavlina.

Koj potem ste deklici skupaj sedeli v lopici in jeli razgovarjati se. Komplex do svoje klopi ni mogel slišati, kaj se menite, ali rad bi bil slišal. Bilo je že malo mračno, dež je začel kapatí. Toda Komplex se ne zmeni zató, temuč varno se približa do kolibe in tam na zadnji strani se vstopi za steno, z bršlinom preraseno ter poslušá.

Od kraja ste se le navadne reči menili in ker

je Kompleza dež močil, hotel je tiho oditi. V tistem hipu vpraša mlajša Pavlino: „Kako ti je pa ta iz Zabrezja všeč?“

Zaslišavši to, Komplez obstane, nastavi uho, da bi čul Pavlinin odgovor in kdor bi ga bil v tem trenutku videl, priznal bi bil, da mu mora, kakor se kaže, veliko ležeče biti na tem Pavlininem odgovoru.

„Všeč? Kdo bo brž od tega govoril? Saj ga komaj po vrhu poznam,“ odgovori Pavlina.

Matilda udari v smeh, obrne se plesaje enkrat okrog nje in pravi s prstom žugaje: „Že vem, kaj se to pravi, če prav nočeš povedati. Kaj meniš, da nisem spazila, kako bi bil vedno le s teboj rad govoril, s teboj hodil. Zató sem mu pa nagajala in sem ga večkrat nalašč od tebe spravila. Pa ne smeš huda biti zató.“

„Ne govori tega, to še šala ni. Ko bi veselje imela, lahko jaz tebe tako primem“.

„Pa zakaj bode šala? Ali ne more biti resnica? O jaz sem dobro videla in, če prav tajiš, vem, da si tudi ti spoznala. Saj te je že popred, ko ga ni bilo še k nam vselej pred cerkvijo čakal in pozdravljaj“.

„Pozdrav je tako tebi veljal, kakor meni“.

„O ne! To pa jaz že bolje vem,“ pravi Matilda in smeje se ploska z rokami. — „Dve nedelji tebe ni bilo pri maši in tačas tudi spodaj ni čakal. Vidiš? Kaj je to?“

„Prav nič, ljuba moja!“

„Res nič, samo nekaj, — nekaj se tako začenja, kakor si si jaz mislim.“

„Kaj?“

Matilda se smehljaje vsede prav tik svoje tovaršice, oklene se je okoli vratu in zarudela zašepče: „Ljubezen, ali ne?“

Pavlina ne reče ničesa za prvega, pogleda sestričini naravnost v oči, in ta se zarudi še bolj ter skrije svoj obraz na njeno ramo in se smeje.

„Tebi sem povedala vse, povedala sem ti, kako ravno o tej reči mislim,“ pravi Pavlina tako resnobno, da sestričini smeh preide. — „Prosim te torej nikar se ne šali z menoj. Saj veš, zakaj jaz enaki naga-jivosti nasproti ne morem vesela biti.“

Sestričina se sklone po koncu. „Beži mi! Še zmerom si nespametna. Že tačas, ko si mi povedala, rekla sem ti tako in danes še posebno pravim. Jaz bi tacega človeka, ki je mene pozabil, desetkrat pozabila, in še prav lahko. Bog vé, kje je in kakošen. Tebe pa gotovo ni vreden. Nikdar te ni v resnici rad imel, samo hinavčevati se ti je znal in dobrikati se, da si ni imel nič dobrega na sebi. Saj že to ime: France, to je navadno, vsacemu hlapcu je tako ime. Vendar se človeku lepše kliče: Leon, ali ne?“

„Na imenu ni ničesa, vprašanje je, kakošen je človek, ki ga ima.“

„Saj pravim, da tudi človek ni bil nič vreden.“

Pavlini se solza utrne iz očesa.

To je sestričina opazila, koj jej je bilo žal svojih

besedi. Oklene se je v drugoč in s tresočim glasom pravi: „Pavlina! — ti! — nikar mi ne zameri, nisem te hotela žaliti.“

„Saj me ti ne moreš razžaliti,“ pravi ona, ter obriše po sili prihajajoče priče srčne žalosti.

„Pa sem te, vem, da sem te. Kaj ne, da mi ne zameriš, ne bom tako govorila?“

Sestrinski poljub od Pavlinine strani in potem povrnjen od Matilde je zatrdil popolno spravo med njima.

Zdaj nekaj za njima zašumi! Gospodu Komplezu, ki je tam stal, padel je bil klobuk na tla in ko ga je pobiral, prasn timer po nerodnosti s črevljem po pesku.

„Kdo je?“ vpraša Matilda malo ustrašena, kajti precej temno je že bilo.

„Jaz,“ oglasí se Komplez.

„Kaj pa hočete?“

Kompleza vroč pot oblije, ne vé kaj bi rekel, na zadnje pa se zmislí in pravi: „Vprašat sem prišel, če hočem dežnike prinesiti, dež gre.“

„Le prinesite,“ pravi deklica. V diru Komplez odide in kmalu prinese dežnike.

Čudno se je pač deklicama zdelo, kako da je tako moker, ker pot od vrtné lopice do veže ni bila dolga in deževalo ni tako posebno. Kako bi pa bili utegnili misliti, da je ves čas njunega pogovora na dežji stal in posluške vtepal.

Pri večerji se je gospodarju poštarju malo čudno zdelo, da je vse tiho, če on ne govori. Komplez, ki na-

vadno že ni bil za dalji pogovor, nocoj še odgovarjal ni rad in, kar je bilo najbolj čudovito in nepravilno, še večerjal ni tako po redu kakor drugekrati.

„Ali ste bolni morda?“ vpraša gospodar.

„E ne, malo,“ odgovori.

„Le vlezite se in jutri ostanite v sobi, če vam ne odleže. To je slabo. Vreme se je sprevrglo, lahko bolezen doboste. Od kraja se mora človek varovati.“

Tako je bil Kompletz odpravljen in je kmalu vstal in šel v svojo izbo spat, toda spal ni skoro vso noč.

„Kaj je pa vama, ali ste tudi bolni?“ vpraša čez nekaj časa oče hčer in Pavlino.

„Me dvě pa ne,“ odgovori ena in zopet je bil molk.

Stari ju ogleduje, zdi se mu, da je Pavlina bolj bleda in otožna videti ko druge čase in si brž misli: že vem kaj, imate že kakovega hudirja med seboj, kako otročarijo; to se mora odpraviti. — Potem tudi od mize vstane, pred ko navadno, in odhajaje pravi hčeri: „Predno greš spat, prideš v mojo sobo.“

In ko deklica radovedna, kaj jej ima oče važnega razodeti, koj za njim gre, naredi jej ta ostro pridigo in si ne da dopovedati, da ni med njo in Pavlino nikacega prepira. „Jaz sem iz vsega vajinega obnašanja poznal, da je nekaj med vama. Molči! Ti jo moraš imeti kakor svojo sestro, dà, še lepše. Kar bi sestri lahko rekla, njej ne smeš. Ona ne sme v naši hiši čutiti, da ni domá, ne sme čutiti, da nima

očeta ne matere. To ti enkrat povem, vedi za zmerom. Razumela si me! Pojdi!"

Da-si ravno je bila ta očetova pridiga nepotrebna, vendar ni bila brez učinka. Deklici se je zdelo, ko je v spalnico prišla in tam že svojo sestričino našla, da je res še premalo prijazna proti njej, da jej menj ljubezni skazuje, nego bi morala in kakor ona zasluži. Ni si mogla kaj, da ne bi bila Pavlini nekoliko tega povedala, kar oče misli in kar je djal in to jo je prav genilo, ko je slišala ta nov dokaz poštenosti svojega váruha in družega očeta.

Dolgo še, do pozne noči, ste deklici šepetali v postelji, potem je spanec objel najprvo mlajšo in kmalu potem še starejšo, zalotivši jo v molitvi.

Deseto poglavje.

Kaj si nekdo prizadene, da bi se ženil.

S težkim srcem se Šepec bliža Zabrezju. Kamen mu na srcu leži, debel kamen in čuden, odvalil bi ga rad. Ženil bi se rad, za ves svet bi se rad ženil, naj ljudjé govore kakor hoté, naj mati, stara sitnost godernjá in ropoče, naj hči joče in kar hoče. Žena je le žena; če jo človek ima, lepo je to. Če se ž njo življenja veselí, lepo je to. Sicer ljudjé pravijo, da kdor se ženi, ima križ na glavi, križ, ki ni Bogá na njem, pa Šepec tega ne veruje po vsem. Nadloga je res žena pri hiši, ali žena je tudi dar božji.

Tako Šepec misli. Jezi ga pa, da se ubožen človek ne more ženiti tako lahko, kakor bogatin; da mora od Petra do Pavla hoditi in za dovoljenje prositi in moledovati. Človek je človek. Vsak si rad kaj dobrega privošči. Kaj more Šepec zató, da je reven, zakaj se ne bi smel ženiti? Pred Bogom ni razločka med ljudmi. On skrbi bojè za cvetice na polji, zakaj ne bi tudi zató skrbel, kar bi utegnilo iz Šepčevega zakona priti na širni božji svet?

Danes je namenjen v grad Zabrezje. Tam se daje prvo dovoljenje. Drugo daje župan, tretje gosposka, četrto fajmošter. Vrag vzemi vsa ta dovoljenja, ves svet! Adam ni šel nikamor dovoljenja prosit, ko je v raju Evo jemal. Pa tudi ni imel lastne hiše, še žage v najemu ne. In fajmoštru ni poroke plačeval, vsaj Šepec ni nikdar slišal ni v pridigi ni v pogovorih ne, da bi jo bil.

Stara komtesa pred vežo sedi za kamenito mizo. Stara je, življenje jo je minilo. Če bo dovolila ali ne bo. Huda bode, Šepec se boji, počasi prav počasi se približa, klobuk že od daleč z glave sname in pravi tiho v srcu: sveti križ božji, naj bo kar hoče.

„Kaj bi rad?“ vpraša komtesa, naočnike sname, bukve zapre in žagarja gleda.

Žagar klobuk v roci vije, odkašlja se, glavo po-božno na levo ramo pobesi, milo pogleda in pravi: „Gospa milostljiva, vaše-gnade! nekaj bi prav lepo prosil.“

„Kaj tacega?“

Žagar postavi leseno nogo malo bolj nazaj, v tla pogleda in reče: „Prosim ponižno, da mi dovolite na pisanje, da bi se na vaši žagi — oženil. Le-óno Mreto, ki v vasi osebenjkuje, bi rad vzela.“

Komtesa se začudi, roke sklene, kakor bi hotela moliti; kvišku pogleda in vzdihne: „Moj Bog!“

Žagar se ustraši, rudečica ga oblije in jezen si misli: „Kramp stari, gosposki, da bi te pretrl in bi te!“

„Ljubi moj človek!“ pravi stara gospa in stegne roko proti njemu, „poslušaj me in ubogaj. Pameten bodi in pusti to misel, angelj varuh tvoj bode vesel. Glej ti si hrom, staro mater imaš in hčer imaš. Za te skrbi, to je božja volja. Čemu ti bo žena? Prileten si že, pokoro delaj. Glej, koliko laglje boš služil Boga, če sam ostaneš. Sveto pismo tudi pravi, da kdor se ženi, skrbi za ženo in otroke; kdor tako ostane, ta lahko skrbi samo za izveličanje svoje neumerljive duše.“

Pridiga je bila še dolga, morda je bila tudi lepa, ali Šepcu ni do srca segla. Potuhnil se je, v tla gledal in klobuk vrtel, tiho klel in na zadnje djal: „Vendar bi prosil, če je mogoče. Vse eno, Boga bom tudi tako služil, saj je on sv. zakon v sedmih zakramentih postavil, pravijo. Molil bom za vas včasih, kedar ne bom imel kaj delati. Že v grobu boste gnjili, jaz bom pa molil za vas na čast materi božji, in bom rekel, Bog jej daj dobro, stari gospéj, dobra je bila.“

Pravo plat je bil zadel. Starki so skoraj solze v

oči prišle. Misel, da bo kdo po smrti za-njo molil, je bila zapeljiva.

„Ljubi moj, ali se ne boš kesal?“

„O nikoli ne,“ pravi žagar.

„Ali si dobro premislil? Ali si kaj molil, da bi ti sv. Duh pravo pamet dal, da bi po božji volji svoj sklep storil?“

„To je, da sem molil, pa še kako!“ pravi Šepec in misli: legaj se, kolikor moreš, da le doboš, česar bi rad. — „Molil sem do sv. Vida, sv. Antona in ne vem kam še. Dosti sem molitve storil in še je bom, samo prosim, da — —“

„Pojdi tedaj k gospodu fajmoštru. Če ti dovoli duhovni gospod, jaz ti ne bom branila.“

Šepec kisko pogleda.

„Gospod duhovni bo že dovolil, menim, če vi dovolite in župan. Ta pa bo najbolj siten. Zató sem rekel sam pri sebi, ko bi od vas pisano imel, da se smem ženiti, ne bi si upal župan ugovarjati kar naravnost. Lepa pomoč bi bila.“

Vendar pobožna žena ni vedela, kaj bi storila. Bala se je, da jej ne bi kedaj vest očitala, na drugo stran pak bi bila po svoji dobrosrčnosti rada ustregla prosečemu možu.

V tej zadregi jej pride po sreči Leon na pomoč. Njega vpraša, kaj misli, ali se sme dovoliti ali bi bilo bolje, da se ne. Tudi ko ne bi bil Leon pred seboj videl ponižno prosečega moža, stopil bi bil na njegovo stran že po svojem mišljenju o zasebni pro-

stosti, po kateri naj vsak človek ima pravico sam s seboj storiti vse, kar za dobro spozna in se zлага z načeli boljše nature njegove. Stara komtesa se je rada dala pregovoriti, odslonila pa je odgovornost od svoje tenke vesti rekoč: „Stori, kar hočeš, Leon, saj si tako za menoj gospodar na Zabrezji.“

Šepec je vesel odšel s prvim dovoljenjem za zakon v žepu.

„Ali pa res ni nič nápačnega, Leon, kar sva storila, ali kar si ti storil?“ — pravi čez nekaj časa stara gospá. — „Glej, kako bo hrom človek otroke preskerboval, če mu je Bog da!“

„Za to bo sam skrbel, menda je že premislil. Bog mu je prosto voljo dal, krivica bi bila od nas, ko bi mu jo kratili, dokler je v načelih napak ne rabi. Zakon pa sam na sebi gotovo ni nič nápačnega. Morda bo v njem boljši in nравnejši človek.“

„Naj se zgodi božja volja, da bi nesreče ne bilo iz tega!“ pravi žena.

Šepec pak je med tem z dobrim upanjem in napisanim listom mahal proti županiji. Oče župan mu je sicer že pred grozil se, da mu ženitve ne dovoli; a zdaj je bil žagar preverjen, da se ne bo ustavljal, če mu pisano pokaže, da gosposki gospodarji žage, na kateri živi, ne ugovarjajo.

Vaški župan Stremenšek je bil mož dolge rasti in suh. Sosedje ga niso izbrali za ta častni stan, ni zarad njegove veljave v kmečkem svetu, niti zarad večje premožnosti, temuč samo za tega del, ker je

kakor nekdanji vojak pri kanonirjih malo pisati znal, nekoliko tujega, uradnega jezika znal in sploh rad okrog gosposke hodil, česar so se drugi radi ogibali. Sicer pak je bil Stremenšek precej slab gospodar in njegovo imetje; med srednjimi v soseski, šlo je bolj nazaj kakor naprej. Svojih sosesčanov in njihovih pravic ni posebno zagovarjal in branil, bal se je ostrim birokratom zameriti se in bil je pokoren služabnik. Njegova služba, ktere je v svojem srcu ponosen bil, obsezala je po tem tacem samo to, da je od hiše do hiše mali davek za vaški spašnik pobiral, ukazoval, kedaj naj se okrajna cesta posuje s peskom ali kamenjem, ali pa včasih v kancelijah zglasil se na poklic c. k. okrajnega poglavarja in kako stvar podpisal, o kateri še ni vedel niti vprašal, kaj ukazuje ali prepoveduje kmetom. Zraven teh očito slabih lastnosti pak je imel župan Stremenšek še nekaj tacih, ktere ne vemo, če dobre ali se tudi naštetim prištevajo. Ena teh dvomnih lastnosti je bila ta, da je rajši s starimi ženicami govoril nego z možmi. Vzrok temu nikakor ni iskati v tem, kakor bi kak porednež mislil, da je očanec župan kako posebno staro žensko rad imel, postavim kakor drugi mlade, ne, on je imel doma svojo in še ta mu je preglavico delala in predsedala, temuč govoril je rad ž njimi iz čistega namena, ker je rad govoril, ženice ga pa niso pikale niti šalile se ne iz njegove osebnosti kakor možjé, ampak pravile vse lepe reči iz vasi. Druga dvomna lastnost je bila njegova gostoljubnost. Pri njem so

imeli gotovo prenočišče in vernega poslušalca vsi velikovedoči berači, pohajkovalci, popotni krojači in enake vrste modri ljudje. Rožmarinova Neža, na pri-liko, je bila tam kakor doma.

K temu važnemu možu pride Šepec. Oče župan je ravno v egiptovske sanjske bukve gledal in ugibal, ktere številke bi stavil po svojih čudnih sanjah v loterijo, da bi terno ali vsaj ambo zadel, ko Šepec vrata odpre.

„Vi berete, Stremenšek?“ praša žagar.

„Gledam tukaj v bukve,“ odgovori župan in vtakne črno, zaprašeno knjigo v počo lesenega trama nad mizo.

„Kaj se bere v takistih bukvah?“

„E nič tacega, sanje so razložene,“ pravi Stremenšek.

„Sanje? Kako se po njih v loterijo stavi, kaj ne? E kaj menite, lepo je, če človek zna brati, kakor vi. Marsikaj vidi in vé, česar mi še ne umemo.“

„To je res,“ pravi Stremenšek in dobro mu je delo, da ga eden tako pohvali.

Šepec je to dobro čutil in da bi ga še bolj omečil, predno s svojo prošnjo na dan stopi, privošči mu še več prikupljivih besed in na zadnje mu celó čudne sanje pripoveduje iz poslednje noči, iz katerih učeni župan posvetovavši se iz egiptovskih sanjskih bukev posname, da bi bilo prav dobro staviti trojko, šestico in petinštirideseto, katerih sanj pa Šepec v resnici še nikdar imel ni.

Na zadnje žagar meni, da je župan dovolj pri-
jazen in pridobljen; zató počasi napelje voz na svoje
kolesnice, pokaže v gradu dobljeni list in prosi do-
voljenja za ženitev.

Župan Stremenšek obmolkne. Težko mu je bilo
odreči, pa moralo se je.

„Jaz bi že dovolil,“ pravi — „ali ne smem.“

„Kdo vam brani. Vi ste župan, še gospod
župan se vam lahko reče in bi se vam moralo reči.
Vi imate oblast, soseska vam jo je izročila zató, ker
ste mož, pravi mož.“

Župan odkima. „Ne morem, ne morem. Iz srca
rad bi, pa pomisli, da sem jaz le nekaj časa še žu-
pan. Potlej bodo družega volili in — —“

„Koga bodo volili? Vas bodo zopet volili, vas!
Kdo je pa drugi za to, kakor vi? Kaj je mar Pikec,
ki še ne vé, koliko je številka pri njegovi hiši? Ali
pa Trentè, ki ne zna družega kot kašo pihati doma
pri babi? Nihče ni za to ko vi sami, ki veste, kako
se mora človek z gosposko nositi in ki vemo, da
vsako pismo poznate, če tudi od cesarja pride ali pa
od papeža.“

Res je bilo Stremenšku težko tacega častilca raz-
žaliti, ali vendar je stal neomahljiv in trden kakor
sv. Petra skala. Tudi njegova žena, ki je ravno s
perila prišla in mokre srajce z družimi neimenljivimi
rečmi obešaje na peč slišala, kako je Šepec moža
hvalil in prosil, pomagala je žagarju in djala: „Na-
piši napiši, kaj se boš!“ Ali čudno, danes je bil mož

tudi njej nasproti trdovraten in kar naglo se jej je odrezal: „Tega ti ne veš, molči, baba!“ Ko Šepec le ni jenjal prositi, rekel je župan: „Kar pravim, pravim! Govori, ali tiho bodi, vse je zastonj. Jaz ne dovolim; če so ti na Zabrezji dovolili, naj ti; jaz ne bom. Tlaka je proč in desetina. V gradu nam kmetom nimajo več zapovedovati. To je enkrat amen. Jaz nočem, ko bi ti umrl, ali brez zaslužka bil in bi naša soseska tvoje otroke rediti morala, da bi sosedje mene kleli in djali: ta je to naredil.“

Še malo Šepec prosi, vidé pa, da ne opravi ničesa, zgrabi ga jeza, ob mizo udari in pravi s svojim najmočnejim glasom: „Ženil se bom, če se pes obesi in vi zraven njega! Kdo ste pa vi? Vi še župan niste. Prokleta mevža, baba, kavsa, ropotulja ste. Kamor pridete, imajo vas za osla in ste res osel. Če vi ne dovolite, grem pa h komesarju in k fajmoštru in, če vsi ne dovolite, nič zató. Ženil se bom, če imam za grmom poroko, cigansko. Vi vražja mevža! Čegav in kakošen župan ste vi, ki sanje razkladate, kakor stare krmežljave babure in copernice!“

Župan Stremenšek se, kakor kak Diogen, ni zmenil za ta Šepčev od prejšnjih različni govor. Več častí pak je imela njegova žena v sebi, zakaj jela je strašno ropotati nad Šepcem, zamahovala nad njim z metlo in ga zmerjaje iz hiše podila.

Šepec jej ustreže in odide iz županove hiše ter hudo kolne po potu do krčme, kjer svojo jezo potem do večera z vinom splahuje iz grla doli va-se nazaj.

„Zakaj mu pa ne dovoliš. Glej, kako bo zdaj obiral tebe in nas vse; saj pravim, ti imaš toliko pameti, kakor bet na tnalu, prav nič več ne“, godernejá mati županja svojemu možu.

„Ti ne veš, kaj bi bilo, ko bi dovolil,“ odgovori župan.

„Kaj bi bilo?“

„Rožmarinova Neža naj ti pové“ pravi župan šepetaje. — „Saj veš, da ta copernica veliko vé in ugene, kaj se bo še godilo. In ona mi je že večkrat prorokovala, da bo slabo za sosesko in posebno še za mene, če dovolim, da bi se Šepec ženil. Zató ne dovolim. Pa tiho bodi o tem, ni treba da bi ljudjé vedeli.“

To je bil tudi za mater županjo določen dokaz in umolknila je.

„Če je pa tako, potlej si pa prav storil, da nisi dovolil“ pravi čez nekaj časa in ničesa več nista govorila.

Enajsto poglavje.

Kosilo velicih gospodov in drugo seznanje.

Jesen se je bližala, bilo je sredi meseca kimovca.

Vesel čas je prišel farnim šolskim otrokom, čas prostosti mladim lahkim glavicam nevšečnega učenja in sedenja v trdih klopéh šolskih za cerkvijo. Bila je poskušnja, vesela za tiste, ki so se pridno učili, neprijetna za nemarljive.

Gospod fajmošter je na ta dan povabil vse „više glave“ iz okolice, da bi bili na pričo, kako mlajši del njegovih ovčic napreduje v znanji krščanskega nauka, branja in pisanja in kar se še da naučiti v mali šoli na deželi, ob enem pa je vabilo tudi še dalje raztezalo se, da bi namreč gospoda in veljaštvo iz okraja po otročji šolski skušnji še poskusilo, kako zna fajmoštrova kuharica kosilo napraviti in kako vino se hrani v fajmoštrovih kletih.

Tako najdemo v malem prostoru farne šole precej številno skupščino. Po klopéh so natlačeni otroci, večidel bosonogi in ubožno, pa vendar praznično opravljeni, na eni strani dečki, na eni deklice. Tiho sedé vsi in strahoma in plašljivo ogledujejo resne duhovne gospode, in druge, kar jih na stoléh spredej sedí. Stari učitelj pak, ki danes brez šibe pod pázduho samo z bukvami v roci in v svoji najlepši suknji hodi med klopmi in zdaj tega zdaj onega pokliče, zastonj opominja vprašance, naj glasneje odgovarjajo, da bodo tudi gospod dekan slišali, oni veliki debeli gospod, ki na vzvišenem stolu, sredi gospode, pri zeleno pregrnjeni mizici sedé in vsacemu, kdor odgovarja, kimajo ali odkimavajo. Da-si ravno vsak in vsaka izmed učencev in učenk vé, ktera vprašanja bo dobil, ker učitelj jim je to že en teden popred v glavo vtepel, zmoti se vendar kteri, da na drugo vprašanje odgovarja in tako zasluži od učitelja strašen kaznovalen pogled, da se mu solze uderó po debelem solncea zarujavelem licu.

Med poslušalci je tudi Leon.

Fajmošter je bil še prav posebno povabil komteso in njega. Zakaj stara gospa ni gledala na možnjo — kakor je enkrat povedano — kedar jej je gospod fajmošter povedal, da je česa posebno potreba za povzdigo krščanskega duha sploh, in tudi zadnjo spomlad, ko je bilo treba šolo na novo prekriti, dala je vsega, česar soseske niso mogle ali niso hotele dati.

Ker jo je po tem takem kakor za majhno povračilo povabil, da bi ona in njen mladi stričnik videla, koliko sadú prinese dobro in po božji volji obrnjeni krajcar, in ker je stara gospá fajmoštra, kot služabnika in namestnika božjega, in tudi njegova vabila v velicih čislih imela, ni si upala reči, da ne pride. Ali po nesreči je prav zadnje dni malo zbolela. Tedaj je moral po njeni volji Leon nadomestovati sebe in njo, kar je ta tem rajši storil, ker je — da po pravici povemo — upal, da bodo tudi njegovi znanci s pošte tjekaj prišli, s kterimi je bil od poslednjega časa že kakor domač.

Ali zmotil se je bil. Pač je med drugo gospodo sedel tudi gospod Gorec, ali deklie njegovih ni bilo niti Pavline ni ne Matilde. Poštni gospodar je na glas Leonu povedal, da niste utegnili priti v čestito družčino, na tihoma pak mu je zašepnil, da nisti hoteli, pa ne zarad njega, temuč zarad družih. To se vé, da ni bilo mladeniču prav po godu, a kar je, to je, človek se mora v vse udati, kedar se mora.

Na eni strani Leonu je sedel star fajmošter iz

sosednje hribske fare. Suh možiček je bil, živih oči in špičastega obradka. Tobačnico in ruto je vedno v roci držal. Tudi njemu je ponudil tobaka za nos vsako četrto ure. Šepetaje mu je zdaj pa zdaj na uho kako prav dovtipno povedal in tudi v izpraševanje se včasih mešal. Tako je postavim vso slavno komisijo v zadrego spravil, ko je slišal učenca na učiteljevo vprašanje: kaj se pravi tinta po slovenski, odgovoriti: črnilo, — in brž priteknil na svojo roko: kaj se pravi tedaj: rudeča tinta? tudi: rudeče črnilo?

Na drugi strani je bil domač kaplan, mlad človek, po vsem soditi prav dobra duša. Tako se je Leon še precej dobro počutil tukaj, da-si ravno ni bilo izpraševanja ni konca ni kraja.

Kar je bilo „civilnih“ ljudi tu zbranih, poznal je Leon skoro vse, več ali menj, vsaj po imenih, — samo enega ni poznal.

Prav tam v kotu pri vratih si je bil ta edini neznani stol malo nazaj pomeknil in bolj sam sedel, ne pečaje se z nikomur. Utegnil je kacih šest in trideset let star biti. Bil je srednje rasti, obleka mu je bila, da-si ni imela nič gizdalinskega na sebi, izvoljena. Če tudi obraz njegov ni imel ničesa, kar bi človeku, posebno ženskam na prvi pogled v spomin vtisnilo podobo lepega moža, imel je vendar ta obraz s črno pristriženo brado, gostimi lasmi enake barve, živim in duhovitim očesom in visocim čelom nekaj posebno pridobljivega in zanimljivega. To zanimljivost sta nek ironičen, skoro bi djal, zaničljiv posmehljaj, ki mu

je včasi okrog usten zaigral, in sploh njegova malomarnost za vso okolico prej pospeševala kakor kratila. Ne mené se za svoje sosede niti na levi ni na desni je pa skrbno in kakor se mu je videlo z veseljem, katero more le pravi prijatelj mladine imeti, poslušal otroke, sosebno če je izmed njih kateri odgovarjal, da se mu je poznal talent in dobra glava.

„Kdo je oni gospod tam v kotu?“ vpraša Leon zraven sedečega kaplana.

„Po imenu ga ne poznam,“ odgovori le-ta šepetaje. — „Profesor je, ne vem že v katerem mestu. V vinogradih ima bojè majhno hišico. Sicer ga pa menda nihče na tanko ne pozna, živí prav sam za-se. Nikogar ne obiskuje; kakor za gotovo vem, tudi pri našem gospodu fajmoštru ni še nikdar bil. Pred enim tednom je prišel, menda na jesenske praznike in pravijo, da se ne bo dolgo mudil.“

„Škoda, da ga ne moremo pridobiti za družbo,“ pravi Leon.

„Čakajte, to je prav lahko. Jaz bom samo gospodu fajmoštru rekel, naj ga povabi k nam na kosilo in tukaj se lahko seznanite ž njim, če želite.“

In koj mali kaplanček vstane in po prstih gre tje do fajmoštra ter mu na uho pové, kaj se spodobi in kaj posebno mladi gospod z Zabrezja želi. Fajmošter najprvo ogleda osebo profesorjevo, potem pa prikima: „Kedar končamo.“

Toda oni, o komur se je ves ta zmenek plel, ni hotel čakati, da bi končali. Bodi-si da se mu je

prevroče zdelo v natlačeni izbi, ali da se je hotel ravno čemu tacemu ogniti, kar ga je zdaj v resnici čakalo, vzal je čez nekaj časa klobuk in palico, lahko poklonil se in šel ven.

Gospod fajmošter malo nevoljen vstane s svojega sedeža in rogačká za njim. Njegov duhovni pomočnik in na le-tega voljo tudi Leon mu gresta na pomoč.

Profesor se je precej dolgo zahvaljeval in odbijal sprejetje fajmoštrovega vabila, djal, da ima gotov opravek in več družega, ali naposled, ko je videl, da fajmošter trmoglavo hoče, da ostane, ko je še kaplan svojemu predniku pritrkoval, moral je obljubiti, da sprejme.

Bilo je že precej čez poldne, ko se zberó vsi viši in nižji povabljeni od čestitega dekana do ubozega župana Štremenčka in cerkvenega ključarja v veliki farovski sobi okoli dolge mize, na kateri se je vabljivo juha kadila in še vabljiveje gostom nasproti sijali gosto nastavljeni poliči in bokali z rudečim vinom.

Kdo pameten bi bil temu ali onemu izmed njih zameril vidé, kako zadovoljen, vesel se je po molitvici na odločen sedež ukíril in vdomačil, željno pričakovaje, da bi skoraj kaj prišlo na okrožnik in potem, ko se mu je želja spolnila slastno, pa počasi jel krotiti slabeji — ali kakor je morda skrivaj mislil, boljši del svojega bitja.

Leon je bil na sedež zraven profesorja postavljen in ker je bila cela družčina prevelika, da bi bili vsi ene govornice vdeleževali se, skušal je s svojim so-

sedom v razgovor priti, da bi ga natančneje poznal in pa, za kar se večidel razgovor napleta, da bi se sam zabaval.

Tudi drugod okoli s časom jeziki živeji postanejo, vzlasti ko več bolj ali menj praznih posod odroma in ko so se morali tu pa tam vinski poliči in bokali v drugič napolniti.

Dobro vemo sicer, da je pisateljeva dolžnost, ljudi, ktere bralcem pred oči privede, določneje obrisati po njihovem individuvalnem značaji. Ali pritegnil nam bo morda marsikdo, da smo ravno tu v zadregi, če hočemo vestno delati. Ne samo da bi se naša povest čez mero in prvotni namen raztegnila, ko bi za vrstjó kacih dvajset osebnosti hoteli po značaji opisovati, moramo še povedati, da se nam o marsikterem ne bi dalo mnogo povedati. Preverjeni bralčeve prizanesljivosti v tej zadevi in zadregi, prepuščamo mu, kakor že večkrat drugod, da si sam izmala, kako vesel sedi in pije gospod učitelj, pohvaljen zarad pridnosti in vidnega napredka v šoli, kako prepričan je oče župan Stremenček svoje veljavnosti, ker v taki visoki družbi je in pije, kako si cerkveni ključar privošči božjih darov itd. Naj se samo tjekaj gori ozremo, kjer gospod dekan na prvem mestu sredi dveh starih dušnih pastirjev sedé.

Dà, velik gospod je to, gospod dekan, šolski nadzornik. To pripozná menda vsak, tudi mi moramo priznati. Nateknil je naočnike na nos in visoko gleda in veliko vé povedati poslušalcem, ki zvesto in verno

va-nj gledajo. Sklenil je mož roke pod prsi in lepo naslonil se na stolu naslonjaču nazaj. „No, to me pa veseli, da si tudi ti prišel Janez,“ pravi enemu svojih sosedov. — „Dolgo se že nisva videla, dolgo.“

„Res je dolgo tega; kar smo Ljubnika pokopali. Koliko je tega, sedem, osem let! In tudi danes sem težko prišel. Daleč je od moje fare do sem, daleč, jaz sem se pa postaral,“ odgovori oni.

„Že res, kar smo Ljubnika pokopali. E ta je umrl, mi smo pa še tukaj. Še veš, kako smo bili v semenišču v eni sobi vkup — on, ti in jaz. On je tako rad spal, midva sva mu toliko prizadela. Tačas smo bili mladi, zdaj smo stari, prav praviš. Kmalu bo tudi nas Gospod poklical. Kdo ima pa zdaj faro na Vrbnji?“

„Glej, ki res ne vem,“ pravi oni in začne niže sedeče mlajše duhovnike popraševati po imenu, katero tudi naposled izvé.

„Dobra fara je menda na Vrbnji?“ pravi dalje dekan.

„Majhna kravica, pa dobro molze. Enajst sto v obligacijah in precej zemlje.“

„Kaj pa Jože, tvoj brat, ali je še živ?“

„Ne veš še? Predlanskim ga je zima vzela. Čisto sam sem zdaj.“

„O, glejte no! Kako zdrav, rudeč je bil videti pred tremi leti, ko si ga bil k meni poslal po tiste bukve! Zdaj pa je umrl, praviš. Jé! Janez, tudi mi pojdemo kmalu. — Ali si dobil to pomlad bukvice, ktere sem ti bil po potovki poslal? Kako so ti všeč?“

„Dobil, dobil. Zahvaljujem se tí. Čisto sem pozabil nazaj poslati jih. Še ta teden je pošljem.“

„Ni treba. Tedaj Jože je umrl? Hm! Kaj pa politika? Pridno bereš vse, kar ti pride, to se vé da. Hudo je v današnjih časih! Sovražniki svete cerkve so nesramni postali. Povsod mikastijo in tresejo stare stebre. Sv. Petra stol je v nevarnosti, kaj bo iz tega?“

Tako je govor prišel na važneje reči, rešetalí so možjé sovražnike Petrove skale, liberalne pisune in žurnaliste, demokrate in rovarje in kar je enacega blaga še hudobni duh zatrosil med pšenico današnjega sveta.

Od vseh teh pogovorov nista slišala Leon in njegov sosed ne veliko več kakor posamezne reči. Profesor, ki je bil precej dolgo nekaj malobeseden, podal se je s časom, bodi-si da mu je bil Leon čedalje bolj po godi, ali pa da je tisto malo dobrega fajmoštrovega vina, kar ga je pil, toliko močí imelo, da je postal boljše volje. Zabava se je od kraja plela o tem, kar je bilo najbliže in o čemur je Leon prav presodil, da bo učitelj odrasle mladine gotovo rad govoril: o šoli. Začetek razgovora je bil pri farni šoli, raznoval se je potem na pedagogiko sploh, prišel naposled do velicíh mož in mislecev, do filozofije in poezije. Leon je kmalu spredídel, da ima učenega, pametnega moža pred seboj, ki z natančnim znanjem misli in trditev literarnih veljakov raznih vélicíh narodov, strinja lastno razsojo in tej zna prosto, lahko ločljivo pa primerno vnanjo podobo dati. In če je ta

mož Leonu že koj na prvi pogled dopadel, če se mu je dozdevalo, da ni tak človek, kakor so „da jih je več,“ rekel si je vendar za prvega s Prešernom sam pri sebi:

Da je lepo, bi sodil, visoko čelo, vsak,
 Ak bil bi le nekašen zapustil ga oblak;
 Lepá bi usta bila, lep bil obraz bi bled,
 Ak bil bi le nekašen preč nejevolje sled.

Zdaj pa je z veseljem videl, da je novemu znancu med govorjenjem čisto prešel tisti „mrak“ s čela in „nejevolja“ z obraza, da sta se umeknila nekemu znamenju zadovoljnosti in mirú, ki na obá kraja dobro dene, pripovedovalcu in njegovemu poslušalcu, tiste zadovoljnosti, ki jo le utegne imeti mož više stoječega, več obsezajočega duha, ako dobó koga, ki ga posluša in o katerem je preverjen, da ima zdrave pameti, dobrega srca in omike dovolj, da ga vsaj nekoliko umeje. Marsikaj, kar je profesor izrekel, zdelo se je Leonu preostro, marsičesa drugemu ne bi pritrdil; kakor je pa on te reči povedal, videlo se je, da se ne dadó oporekati ni ometati. In če se je Leonu to in ono zdelo drugače, če je svojo bolj ali manj nasprotno misel izrekel, izgubil je vero na njeno istinitost že, predno je izgovoril, kajti neka dobrovoljnost, nek dobrohoten in prijazen smehljaj njegovega nasprotnika bilo je že precej pol dokaza, tako da je moral hotel ali nehotel obmolkniti.

Francoska revolucija, pravijo, da je podrla marsiktero misel, ktero je evropski svet pred imel. Ka-

kor je potrla plemstvo ali aristokracijo po rojstvu, tako je vsaj v načelu ob veljavo dela tudi aristokracijo človeškega duha. Današnji dan se že malokdo rad uklanja avtoriteti tega ali onega tako imenovanega genijalnega človeka, skoro vsak hoče naposled imeti svojo lastno poslednjo sodbo.

Res je tedaj čudno, da v današnjih časih, ko smo po vélicih učiteljih tako nekako preverjeni svoje osebne veljave, vendar ne moremo te v vseh stvaréh tako obvarovati in ohraniti, da ne bi zdaj pa zdaj vkljub Horacijevi prepovedi „prisegali na besede učiteljeve,“ in s tem spoznavali, da so med nami ljudjé, katerim dobrovoljno pritrjujemo, ali moramo pritrjevati večje veljave, nego si jo sami prisojamo. Nočemo tu preiskovati, je-li to prav ali ne, to naj bode zatrjeno, da je tako, vzlasti da je naš gospodič Leon svojemu novemu znancu nasproti to stvar čutil.

Ravno zarad tega si je želel, da ne bi bilo znanstvo s tem novim prijateljem, — če se sme to imenovanje tako zgodaj brez pregrehe rabiti, — koj iz začetka tudi končano. Razen tega, da se je hotel od njega učiti, kar se tiče znanstva, misli o človeškem življenji in sploh česar se še more učiti mlajši od staršega, manj izveden od skušenejšega, mislil ali morda bolje slutil je, da je našel človeka, kateri se mu je vsega zaupanja, spoštovanja in ljubezni vreden zdel. Znano je pa, da iz teh treh izvira prijateljstvo v najlepšem pomenu.

V vinu je veselje doma. Vesel je že bil farni

učitelj, ki ni bil vaje vina piti, glasni so postajali manjši in srednji prvaki in celo visocim gospodom na koncu omizja se je jelo srce tajati. Še gospod poštar Gorec, od kraja precej ponižen in tih v sredi družčine, začel se je srditi, smejati in ves živi svet grajati, tega ali onega pikati, zdaj pa zdaj poredno čez mizo pogledovaje do Leona in nekterih družih, kakor da bi hotel reči: Kaj ne mislite vi ravno tako?

Precej pozno popoldne je že bilo. Profesor se poslovi pri gostilniku gospodu fajmoštru, kateri pravi, naj bi še „črne kave“ čakal, sicer ga pa ne zadržuje posebno, niti za drugokrat ne vabi, potem pri drugi družčini in odide.

Tudi Leon se odpravlja za njim, toda veliko teže se odpravi, poslávljanje je od fajmoštrove strani in od dekana veliko prijazneje, zakaj sorodnik komtesin je vendar nekaj več, kakor pol neznan profesor iz mestne gimnazije. Veliko priporočil in spoštljivih pozdravov do gospé tete se mu naročuje.

Pred farno hišo že ni bilo profesorja nikjer videti. Leon, ktereга je voz čakal, ukaže blapcu, naj brž napreže in pride z vozom za njim. Hitro stopaje kmalu doide profesorja, ki je prav polagoma in počasi peš koračil.

„Ali ste tudi vi domú namenjeni?“ vpraša profesor.

„Tudi,“ odgovori Leon. „Tiho med temi možmi sedeti je pusto, govoriti pa za istino nimam kaj ž

njimi. Duhovni gospodje imajo svoje reči in svoje po-
menke, kakor ste sami videli.“ —

„Prav pravite. Človek se najglaglje peča in družiti s svojo priliko. Tu mu ni treba ni fraz ni poklonov niti družega hinavstva bodi-si tega ali onega imena, če se že ne gleda na to, da čevljar pri kopitu ostaja in nas, ki nismo njegove umetnosti, ne zanima njegov razgovor.“

„Ali vi daleč od tukaj stanujete, če smem vprašati?“

„Dve uri je daleč. Ko bi hitro hodil, pride se poldrugo uro,“ odgovori profesor.

Med tem razgovorom ju hlapec z vozom doide. Leon povabi svojega sopotnika, naj prisede k njemu; toda ta se mu zahvali rekši, da na deželi ni nikdar prijatelj vožnji, ker njegovemu bolehnemu životu boljje pristuje počasen peš-pot. Preprostiti in z lepo posiliti se ni dalo in poskušati ni bilo. Tedaj hlapec prazen odpelje naprej, Leon pak, ki je mislil videti, da profesorju ni neljuba njegova družčina, ostane pri njem.

Med potom ga Leon povabi, naj bi kedaj v Zabrezje prišel. „Da vam kar naravnost povem, obljubim ne. S tem pa ne odbijam vaše prijazne ponudbe, temuč mogoče je, da vas prav kmalu enkrat obiščem na vašem domu. Jaz sem malo čuden človek, storim to, ono opustim, kakor sem ravno pri volji. Zató, prosim, ne zamerite! — Da sem danes semkaj šel, skoro sam ne vem, kako je to. Nekdaj sem tudi

jaz tukaj kacega pol leta v šolo hodil. Spomin teh mladih srečnih let me je menda tudi danes sem peljal.“

„Tedaj ste tukaj rojeni?“

„V rojstni hiši stanujem.“

„Ne zamerite mi, to se mi čudno zdi, da nisem do danes ničesa slišal od vas niti od vaših starišev, da-si ravno poznam že precej ljudi tod okrog ali vsaj praviti slišim od njih.“

„To je prav lahko tako, mladi moj prijatelj! Mojih roditeljev ne morete poznati ker — žalibog — ne živita več. In njunega edinega sina, mene, tudi niste mogli poznati, ker me veliko let ni bilo v tem kraji, vi ste pa tudi, kakor pravite, še le v poslednjem času sem prišli. Da pa niste čuli o meni — pravi profesor s smehljanjem — tega vzrok je nekoliko, ker so me ljudje že izgrešili, nekoliko ker v tem kratkem času, kar sem tú, samotno in za-se živim, tako da malokdo vé, ali sem doma ali ne.“

Iz tega, kar sta se na dalje menila, povzel je Leon, da je profesor neoženjen in da o tem ne govori rad. Zató zavrne govorico na prejšnjo reč nazaj vprašaje: „Kje prav za prav stoji vaša hiša?“

„Hišica je samo. Ali ste že obhodili vinograde tukajšne gorice?“

„Močno vse.“

Tedaj ste morda videli samotno nizko hišico sredi sadnega vrta ravno vrh vinogradov. Tam stanujem in tam sem se rodil. In če se vam bo prav morda čudno zdelo, verjemite mi, da te borne kočice ne bi

zamenil z nobeno palačo v glavnem mestu, kajti nobena hiša mi ne more tistih spominov zbujati in tiste zadovoljnosti dati, kakor ta skromni kraj, kjer je ljuba mati za-me skrbela in oče s svojo pošteno priprostostjo gospodaril.“

„Ali vas smem ja z obiskati, gospod profesor?“ vpraša Leon in pristavi: „Pa bojim se, da se bom vam zdel s svojim vprašanjem, po tem kar vas zdaj poznam, da ste namreč radi sami, — precej vsiljiv in siten, ali kako bi rekel. Zato vas pošteno in naravnost prosim, da brez vsacih obzirov tudi tako odgovorite in čeravno bi mi bilo srčno žal, ko bi se moje znanje z vami precej z začetkom končalo, spoštoval bom vendar vašo odločbo in ni se vam bati, da bi me razžalili, če rečete, da vam bi bilo neljubo.“

„O, prosim vas, ne sodite me prehudo. Tako se zopet ne zapiram pred svetom. Čeravno sem vam slab izgled dal, mislil sem ravno vabiti vas. Besedo ste mi z jezika vzeli. Odkritosrčno vam povem, da bom vesel, če pridete. Posedela bova malo pri bučelah mojega najemnika, — hišo z zemljo vred sem namreč koj po očetovi smrti nekemu možu v najem dal, samo majhno izbico v en konec sem za-se pridržal, da imam stanovanje, kedar utegnem domu priti. V posebni sobani vas tedaj ne bom mogel sprejeti in tudi na mehki zofi ne boste sedeli.“

„Kar se mene tiče, vsega tega ne bom težko pogrešal, ker . . .“

„No bo že kako, malo potrpežljivosti prinesete

s seboj in naredilo se bo samo ob sebi, da vam ne bo ravno posebno dolg čas. Zdaj pa gre moja pot v stran, lahko noč! Kmalu pridite. Ni hinavščina niti ne gola etiketa, če vam rečem, da me veseli seznanje z vami. Zdravi!“

Rekši seže Leonu v roko in oba gresta vsaksebi.

Dvanajsto poglavje.

Pred ulnjakom.

Lep in prijeten jesenski dan je; solnce, čigar žarki že nekaj dni slabévajo, nagnilo se je proti zapadnim sivim goram.

V vinogradih je živo gibanje, — trgatev.

Trta, s skrbjó, strahom in veselim upanjem s pomladi obrezana, okoljena, prignojena in okopana, ni prevarila kmetiča, obrodila je obilo. Brhke polnolične deklice nabirajo lepó dozorelo grozdje v svoje posode, šegavo zdaj z glasnim smehom odbijajo nagajivosti in strižejo nepremišljene besede mladeničev sobiračev; zdaj zopet s tiho besedo ukrepajo med seboj skrivnostne reči o tem in tem ne ravno pregrdem fantinu, o oni prijateljici. Zadovoljen stari možek tira in nese z grozdom nadeto Brento; vpognjen pod težkim bremenom leze med obranimi brajdami navkreber proti vinskemu hramu. Poje in uka vesela mladost, on starec pak se veseli zimske nedelje, ko bode s ključem in malo lodrico v roci gazil po snegu iz vasi semkaj gori v hram zlate kaplje pokušat.

Vrh vinogradov stoji majhna kmečka hiša, ne daleč od nje na vrtu ulnjak, skoro poln bučelnih panjev. Na sprednji strani ulnjaka je kakor podaljšek na oglu prosta klop iz hrastove klade narejena. Moža, ki na tej klopi sedi, bi bralec koj spoznal, tisti je, ki smo ga v prejšnjem poglavji ž njim seznanili, ki ga je Leon po njegovem vnanjem značaji poznal kot mladega profesorja.

Knjigo, v kateri je menda prej bral, odložil je na stran in zdaj počasno in polagoma vleče dim iz dolgocevne pipe. Zamišljeno opazuje zdaj bučele, ki so že dokončale svojo jesensko biro in le še poredkoma letajo iz panjev in v panje; zdaj ogleduje hrumeče čivkajoče vrabce, ki se podé in frfrajo v bližnji živi meji od veje do veje, od grma do grma in se brez dela in skrbi za zimo, življenja veselé; zdaj zopet posluša petje, ki se čuje iz vinogradov pod njim.

Po stezi za mejo vidi človeka bližati se. Koj spozna Leona. V tem času, kar sta se bila v prvič sešla, obiskal ga je bil Leon že večkrat, in naredila se je bila med njima neka oža vez prijateljskega seznanja. S premislekom pravim: prijateljskega seznanja. Zakaj prijateljstvo v idealnejem, drugačnem pomenu, kakor to imenovanje svet sploh rabi, med njima ni bilo mogoče. Prijateljstvo je le ondukaj mogoče, kjer je v dušnem življenji, vsaj v skrajni podlagi vzajemnega mišljenja edinost in harmonija. Da pa teh dveh ni med mladeničem, ki neskušen, z dobro vero v svet

in človeštvo tu stoji, in med dozorelim možem, ki je morda že izgubil osrečevalen vid v srečo in čuda obetajočo prihodnost, ki se je navadil ločiti človeštvo od človeka, da eno sovraži in le družega ljubi, to se mi zdi prav naravno, sosebno pa če jima je natora različne talente in izreja različne značaje podelila.

To je Leon tudi čutil, da-si ravno je vzrokov iskal v neenaki starosti. Nekaj posebnega ga je vleklo do tega moža; mislil je, da bi za-nj vse storil, lahko bi mu vse zaupal, kar je kedaj želel in premišljal. In vendar ni mogel ž njim biti tako, kakor z družimi vsakdanjimi ljudmi; marsikaj bi ga bil rad včasi povprašal, pa se ni upal, dà, celo njegovega imena ni vedel.

„Bučelam ste poseben prijatelj! Skoro vselej vas pri njih najdem. Od vas sem se jih že tudi jaz navadil ljubiti in precej s pomladi bom napravil doma ulnjak in nekaj te pridne živalce“, pravi Leon potem, ko se po navadnem pozdravu vsede zraven profesorja.

„To je prav pametno“, — pravi ta. — „Mravlje in bučele so človeku, ki se v svojem egoizmu imenuje gospodarja vsega stvarjenja, najbliže. Ptica pod nebom, podlasica v meji in večina družega, kar živi, brezskrbno zaupa materi natori. In res se mi zdi, da jim je ta bolja mati ko nam in bučelam. Človek in bučelica morata trdó delati za zimo, in če se slaba letina primeri, hudó je obema. Jaz bi mislil, da imamo to živalco ravno zarad tega radi, ker smo tako nekako po osodi v rodu ž njo.“

„Ta sorodbina se da še dalje razpeljati, gospod profesor; celó v politiko pridemo od bučel.“

„To pa raje pustiva, o tem jaz ne govorim rad. Človeka današnji dan mora srcé boleti, če le misli na politiko“, pravi profesor.

„Jaz ne mislim tako. Morda nisem prav povedal, namesti na politiko bi boljše djal na zgodovino, na ustavo človeške družbe.“

„A, tako mislite? Monarhija pri bučelah, kaj ne?“

„Da, to sem mislil.“

„Res je, temu se moramo čuditi. Tudi jaz sem že to premišljal, kako je to, da tako pridna živalca ne more brez mačice, brez kraljice živeti. Prav mislite, tudi v tej reči ima panj bučel s človeško družbo nekaj enacega.“

„Še ena misel mi pride gospod profesor! Videl bom, kaj boste na to rekli . . .“

„Tako je prav! Začeta reč se mora do konca dognati“ pravi profesor smehljaje se in v drugič naltlačí pipo.

„Eden mojih učiteljev je trdil, da se vsa zgodovina suče okrog vprašanja: kaj je ideja države, in je pristavil, da se še današnji dan vsa filozofična politika peča samo s tem: ktera oblika države je najboljša: ali monarhična, republikanska, ustavna itd. Če je to res, in pa če je tudi res, kar se dostikrat izgovarja, da je človek najbolj srečen, če se natori ne odtuji, tedaj bi tisti, ki bi hotel monarhijo zagovarjati, prav dobro zadel, ko bi djal: po analogiji z

natoro se dá samo monarhija opravičiti, zakaj kjer je natora vlado postavila, to je pri bučelah, tù je monarhična.“

Mladenič, tacih pogovorov ne veliko vaju, bil je te svoje izpeljave vesel, kakor se mu je na obrazu videlo.

Profesor kake tri pote iz fajfe potegne in reče smeje se: „Pravi svobodnjak ste, če tako mislite!“

„Ne pravim, da jaz tako mislim; ali logično se bi mi zdelo, ko bi kdo tako sklepal“, odgovori Leon.

„To je le navidezna logika“ pravi profesor. „Predolgo bi o tej reči govorila, ko bi hotela preiskavati vso podlago, na katero ste vi svoj sklep oprli in sestavili. Pustiva tudi to z nimar, ali vas je vaš učitelj, ktereга izrek ste omenili, prav učil ali ne. Samo tisti vaši analogiji z natoro, ktera vam je rabila za kol, da ste ž njim svoj sklep spesnili, morava malo v oči pogledati, ker se mi zdi, da je slepa vsaj na eno okó. Zdi se mi — in ne zamerite, da vam naravnost povem, — da vam razmera med naravo in človeštvom ni popolnoma jasen pojem. V naravi vidimo vedno enake večne zakone, po njej se enomerno, pravilno vse rodi, razvija in umira. V naravi ni nobenega napredka, bučele med beró ko pred tisoč leti, jablana leto za letom enako cvete: v naravi je mir. Človeštvo pa riže vedno naprej; tukaj je hrepenenje po določenem namenu, in v središču tega namena odpre se še dalji obzor, zopet nov cilj si postavimo. Tukaj ni mirú, tukaj je napredek. Morda bova kedaj

to misel dalje razpeljala. Za zdaj naj bode te črte dovolj. Nekdaj ko je človeški rod stal še na najnižji stopinji omike, ko je bil naravi bliži, ali celo tako rekoč zraseden ž njo, naložil si je jarem, ki mu pravimo država, po naravni potrebi. Država je tedaj, ker je iz potrebe nastala, le pripomoček, da se doseže namen. Ta namen je razvoj posameznega in tako tudi skupine posameznih, človeške družbe. Država ima nalogo svobodo posameznega le ondukaj omejevati ali ustavljati, kjer je svobodi splošnosti na potu. Če vi grenka zdravila pijete, pijete je samo zato, da bi bolezní ozdraveli in, kedar ste zdravi, ne pijete jih več. Ravno tako tudi človeški družbi enkrat, kedar bo pravo izobraženje splošno, kar moramo upati, kedar bo ta namen dosežen, tudi pripomočka, države, ali vsaj take države, kakor jih imamo danes, ne bode treba. Zato mislim, da ne bi prav sklepal, kdor bi monarhijo za vselej po vaše z bučelami branil.“

„Kako je pa to, da naši prededje, stari Slovenci, ki so bili gotovo na nižji stopinji izobraženja kakor smo mi, niso imeli za prvega nobene države, temuč so kar tako živeli po rodovinah in majhnih županijah. Ali ne govori to zoper vas?“ pravi Leon.

„Prav veselí me, da to opomnite“ — odgovori profesor. — „Da naši nekdanji očetje niso po izgledu družih narodov v državo zedinili se, to se meni zdi najlepša in največa pohvala njihovega človečanstva. To kaže, da niso čutili potrebe, kaže, da je njim bilo zakonstvo prirojeno, da so glas lastnega srcá

poslušali, da so bili sami svobodni in drugim niso svobode kratili.“

„Če je bilo to za-nje in njihov značaj lepo, kar vam tudi jaz pritrdim, bilo je pa gotovo slabo za njihove naslednike. Od tod, da niso v veliko državo stopili in združeno branili se, izvira, da se ne moremo Slovenci z veliko preteklostjo ponašati, da nimamo zgodovine.“

„To pa prav govorite. Od velicega razširjenega naroda smo samo ostanek. To je res žalostno, naša preteklost in zdanjost. Ne ostane nam družega, kakor da se tolažimo z upanjem v prihodnost. Pa govoriva o čem drugem. Predaleč sva prišla od bučel. Slišal sem, da se boste oženili?“

„Jaz?“ čudi se Leon.

„Dà, tako mi je bilo povedano, in čudil sem se, da me niste na svatovščino vabili. Morda za tó ne, ker sem tako neuljuden, da vas na domu do danes še nisem obiskal. Jaz sem poln dobrih namenov, storil bom kmalu enkrat svojo dolžnost.“

„Pa kdo vam je to pravil? Jaz o nobeni ženitvi ne vem ničesa“ pravi Leon.

„No, vi sami ste gotovo bolj verjeten vir, nego tisti, iz kterega sem jaz zvedel. Mož, ki v tej moji hišici stanuje, pravil mi je, da ste nekje na pošti, ali kako — jaz imam nezanesljiv spomin za take reči — ubrali svojo nevesto.“

Leon zarudí in na smeh držé se pravi: „To ni

druzega kakor prezgodnja zveza vsakdanjih razmer, vse brez vzrokov.“

„Še bolj prav, da je tako. Vsaj mi ni treba čestitati vam, kar bi bil prav posiljeno storil. To izvira iz ene mojih slabosti. Nisem namreč posebno dober pravovernik, kar se tiče ženskih kreposti.“

„Kakó da ne? Življenje bi bilo nesrečno, ko bi ljubezni ne bilo. In ljubezni beseda in skrivno razodenje je — ženska.“

„Poznam to pesem; stara je, tudi lepa in resnična za tiste, ki jo z vernim srcem poslušati morejo. Dokler jej boste verjeli, boste srečni in za tega del vam iz srca želim, da bi vedno tako mislili. Jaz sem nekdanj ravno tako pel, kakor vi.“

„In zakaj ste pustili misel, ki je po lastni vaši besedi osrečevalneja od nasprotné?“ vpraša Leon radovedno.

Profesor, ki se je morda nalašč ognil njegovemu vprašanju pravi šaljivo: „Glejte, prej sva govorila o bučelah in sva jih primerjala človeški družbi. Ako čem jaz hudoben biti in upirati se vaši idealni misli o ženstvu, menim, da lahko orožje poberem, katero ste morali vi pred strani vreči, namreč analogijo, in se ž njim morda z večó srečo borim z vami, kakor ste se vi pred.“

„Jaz bom eno zagovarjal kakor Don Kišot.“

„Vi se prezgodaj umičete.“

„No, naj veljá, splošnost!“

„To je že bolj moško. — Ali ni pri bučelah

čudna prikazen, da imajo ženske, in samo ženske bučele strupeno želo? Trote svoje možé imajo rade nekaj časa, ali ta ljubezen ne trpi dolgo, ženice se jih kmalo naveličajo, postanejo jim nezveste in jih celo zavratno pokoljejo. Kaj pravite vi na-to, če niste pozabili, da sva prej oba potrdila neko enakost* v djanji in nehanji bučelic in ljudi?“

„Če mi daste malo premisleka, vem, da se bom izkopal . . .“

„Nič pomisleka. Le priznajte, da ste tepeni, potlej sva pa spet prijatelja,“ pravi profesor smeje se. Koj pa dostavi: „Bojim se, da vas pohujšujem in po svetem pismu bi bilo bolje, da bi si mlinski kamen na vrat obesil in se potopil v globočino morjá. Torej me ne poslušajte več. — Glejte, ravno mi moja gospodinja nekaj nese.“

Starikava ženica je prihajala po vrtu od hiše sem in nesla na belem ploščeku nekaj grozdov in v drugi roki velikanskega pol hleba. Zagledavši Leona se nekako preplaši, skrije kruh za hrbet in obstoji za ulnjakom.

„Gospod Franc! ko bi hoteli malo sem stopiti,“ pravi proseče profesorju.

„Kaj imate skrivnega?“ vpraša le-tá, stopivši k njej.

„O jej, tako me je sram, da bo gospod iz Zabrezja videl, da črn kruh jeste. Mislil bo, da vam belega ne znam ali pa nočem speči,“ pravi šepetaje ženica.

Profesor jo utolaži in, ko je ženica malo mizico

iz ulnjaka pred klopico postavila, kruh in grozdje tjekaj položila, še vina in dva kozarca prinesla in odšla, rekel je: „Zdaj bom pa sam nekoliko oporekel svojo prejšnjo trditev. Ta starka, postavim, je prav poštena in dobrosrčna ženica. Da-si ravno mi še v rodu ni in me le malo iz mojih študentovskih let pozná, ima me vendar tako rada, da se sramuje namesto mene, in še jedla bi namesto mene, ko bi se dalo. Kar si more misliti, da bi mi ustrezalo, znese mi skupaj, in skoraj se mi smili, kako je včasih v skrbeh, če mi jed ne diši. To je res žensko v vsacem stanu in človeka gane.“

Leon zapazi knjigo, ktero je profesor pred bral, predno je on prišel in tako se jima napelja razgovor na berilo in splošno literarnost in umetnost.

„Meni se je včasi čudno zdelo“ — pravi Leon, „in še zdaj si ne morem razlagati, od kod izvira in kako je to, da nas poezija in umetnost veseli.“

To kaže, da vživite brez prevdarjanja, brez refleksije, in to je po eni strani prav dobro“ odgovorí profesor. „Kedar boste svet bolj poznali, boste si tudi to razlagali, boste vedeli, kar zdaj samo čutite. Svet in resničnost na tem svetu sta tako ubožna, da nam ne moreta dati, kar si poželi naš duh, ki se tu ne čuti domačega. Zató si naš duh svoj svet ustvari, to je umetnost. Ta nas iz tega blatnega povzdigne v jasne višine lepšega, navideznega sveta. Nad tem videzom se veselimo, ker se na bistvenosti ne moremo. Tako, djal bi, postanemo otroci. In kdo se ne veseli

svojih nedolžnih otročjih let, ko je tudi lep videz imel za resnico! Kakor ima vsak človek dobrega srca otroke rad, tako tudi vsak dober človek ljubi umetnost in poezijo.“

Ta in enake predmete sta razpletala še dalje v pogovoru. Leona je naposled mrak jel opominjati, da se je čas posloviti.

Trinajsto poglavje.

Na potu iz vinogradov.

Solnce je zašlo. Zrak je bil hladnejši in hladnejši. Ognji, ktere so po vinogradih tu in tam otroci kurili, dobivali so počasi rudeča in čedalje bolj svitla plamena. Delalci so popuščali vinograde in odhajali v tropah v dolino domú, ali pa so posedali v travo okrog hramov in majolko z lanskim vinom vrstili iz rok v roke.

Kake četrť ure od kraja, kjer smo pustili naša dva znanca, bil je vinograd poštarja gospoda Gorca ravno pod potom. Trgalci so bili že odšli in le trije bosonogi majhni dečki so bili ostali pri ognji, ki je pri potu gorel, in kostanj pekli. Kaka dva koraka proč ste stali dve deklici, in sicer nam znani: — Pavlina in Matilda. Ekspeditor gospod Komplez je jima bil veren molčeč tovariš.

„Midva z gospodom ekspeditorjem greva domú, tí pa tukaj ostani, če se ne daš preprostiti. Noč se dela,“ pravi Pavlina.

„Oh, počakaj še malo. Zdaj je ravno najlepše in najprijetnije. Glej, kako se ognji lepo vidijo po vsej rebri in doli v dolini lučice migljajo iz vsake hiše. Jaz ne vem, da danes nimaš oči za vso to lepoto. Ne, gospod ekspeditor, vi morate z menoj potegniti. Še pol četrte ure, ali vsaj nekaj minut ostanimo tu, da bomo videli, kako bodo ti fantički kostanj spekli.“

Tako pravi mlajša sestričina in poredno Komplexa od Pavline potegne. Ta je bil v veliki zadregi, ker ni vedel, na katero stran bi potegnil, da bi se drugi ne zameril.

„Ali daleč imamo domú in kaj bo pameten človek mislil, če naju vidi, po noči tod hoditi!“ ugovarja stareja.

„Saj nam pride hlapec z vozom naproti.“

Zdaj se jim nasproti zasliši prav blizo petje:

Garváj, dihur, dihur
Pod streho je smrdél,
Pa Neži Rožmarin
Vse jajca je pojél.

„Rožmarinova Neža gre, bežimo,“ pravijo dečki, popusté ogenj in kostanj, kape v roke primejo in zbežé.

Tudi deklice se napotijo. Ni se bilo moči ogniti Neži. Komplex, ki je videl, da se deklici malo bojite, stopa hrabro naprej, sestričini tik za njim.

Po hoji se je poznalo, da je babnica pijana. Izpod rute, ki je imela glavo zavezano ž njo, viselo

je nekoliko las čez nos, suh rujav vrat je bil razgaljen in v pregibu na komolcu jej je visel košek s polomljenim locanjem.

„Glej, glej! gosposke prepelice, hinder-hander!“ djala je babura zagledavši deklici.

Vstopi se sredi ozkega pota. Ko pridejo do nje, pravi: „Dve sraki pa en srakoper! Daste kaj piti?“

Umekni se, copernica! da gremo naprej“ pravi Komplex pogumno.

„Kaj!“ vpije Rožmarinka razkačena. „Kdo je copernica?“ Položi svoj košek naglo na tla, razpne roke, rudečica jo oblije, svitlo gleda in kaže velikanske svoje pesti.

„Ti grivna ti! Jaz copernica, lepega očeta hči! jaz? Da te ne pograbim in zatočim po dolini, suhec! Še enkrat reci, pravim.“

Komplezu upade pogum, Neža z zobmi škriplje, deklici se od straha tresete.

„Neža! pridi jutri k nam, dali ti bomo žganja in belega kruha. Zdaj se nam pa umekni, da gremo domú,“ pravi Matilda.

„Žganje? kje ga imaš? Pokaži.“

„Tukaj ga nimam. Na pošto pridi, pa ga boš dobila.“

„Ali ga boš res dala? Veliko?“ vpraša Neža na enkrat potolažena.

„Res, res!“

„O ti ljuba véverica ti, mala! Daj se pobožati. Tako-le. Glej, nemara da si še lepša ko jaz sama. —

Kaj se pa ti tako držiš, kakor bi jesih prodajala,“ pravi Pavlini, ki je bila boječe oklenila se sestričini pod pazduho. „Dà, hudiči in hudičevke, odrla te bom in požrla. Dosti kož imam že domá, ha-ha!“

„Dober večer!“ pravi deklicama znan glas za hrbtom. Bil je Leon, ki je šel od profesorja domú. Še bolj kakor se je on čudil, da ju v mraku tukaj najde, bili ste ga oné dve veseli v tem trenotji.

„A, ljubček moj je prišel, lepi moj mladi!“ zavpije Rožmarinka, spoznavši Leona.

„Kaj je tukaj? Ciganka vas ne pusti naprej? Spravi se s poti!“

„Precej, precej, vse kar ti hočeš, tebi pa tebi,“ pravi Neža, kar more urno pobere košek in se vsede tik k meji.

Oni štirje odidejo.

Rožmarinka maje z glavo, polglasno govori med seboj, kolne in gleda v tla. Vino, ki se ga je danes po vinogradskih hramih napila, razvema in meša jej menda čedalje bolj možgane. Na enkrat glavo povzdigne, ozre se okrog in ker onih štirih že ni bilo več videti zavpije: „Kam je pa šel! Vzela mi ga je ena. Čakaj, čakaj, ubila jo bom, ubila!“

Rekši pobere kamen, zamolklo zatuli in letí po poti. V desetih korakih se spodtakne in pade. Nekaj časa leži, potem godernjaje vstane s krvavim nosom, mirno, tiho in počasi odide proti oni strani, kamor je bila od kraja namenjena.

Med tem časom so bili oni štirje prišli iz vinogradov in so se obrnili navzdol proti cesti.

Ta pot navzdol je bil prav slab za vožnjo in hojo. Večkratni dež je bil splavil prst in pesek in naredil kotanje in kupe rujavega kamenja, takó da je moral človek pazno stopati in vedno pred-se gledati, da se ni spodtikal.

Naravno je bilo tedaj, da je Pavlina koj na vrhu prišla Leona za pod pazduho. Saj veste, da slabotna ženska potrebuje večkrat v življenji podpore moške kreposti, da se rada naslanja na-nj, kakor se šibka vinska trta oklepa trdnega, dobro v tleh stoječega kola. In če še pomislimo, da se vsak dober človek iz hvaležnosti nekako približanega čuti tistemu, ki mu je ravno iz kake neprijetne situacije pomagal, ne moremo se ni en trenotek čuditi, da je bila tako nekako bolj domača ž njim. Utegnil bi še eden izmed nas pristaviti, da bi jej bil moral ta Leon, če kaj umé, kaj se spodobi in kako svet peljá, sam svojo roko in pomoč ponuditi, toliko bolj, ker bi ga bil imel tega že gospod ekspeditor Komplez, ki je z Matildo kaka dva koraka pred njim stopal, s svojim dobrim izgledom opomniti.

„Bali ste se tedaj te babe? No jaz menim, da nikomur nič žalega ne stori,“ djal je Leon, da-si bi bil raje kaj bolj zanimljivega govoril ž njo.

„Jaz imam že iz prvega, ko sem to žensko videla, neko studenje pred njo. Kedar sem jej kaj dala, ko je k nam prišla, dala sem jej najbolj zato,

da je odšla. Vem, da je to prav nelepo in kaj malo ljubeznjivo na meni; zakaj človek je človek, ljubiti bi morali vse, kakor izveličar od nas tirja in nam naše lastno srce veleva. Pa neke zopernosti, ki mi jo ta divja žena navdaja, res ne morem premagati.“

„Jaz jo pa prav lahko vidim; meni je en nenavaden predmet, originalna podoba. Bog je tudi tacim ljudém življenje dal, da je svet bolj pisan in mnogovrsten. Menda morajo že tudi take ženske biti. Dolgočasno bi bilo na tem svetu, ko bi bili vsi enaki.“

„Jaz sem nevedna, morda je prav kakor vi mislite. Ko bi ta Neža ženska ne bila, morda bi bila tudi meni samo predmet — kakor vi pravite —; ali tako pa vidim v njej nekaj zopernaravnega, nečloveškega, ali če je to prehudo reči, — neženskega. Vsaj po tem, kar si jaz mislim o ženstvu.“

„Ali mi ne boste zamerili, če povem, da sem jako radoveden, kako vi mislite o tisti polovici človeštva, ktera vas mora s ponosom v svojo sredo šteti?“ vpraša Leon.

„Ker začenjate tako govoriti, kakor da ne bi hodili po tem spodtikljivem potu, temuč v visoki družčini po mestnih drevoredih, kaznovala bi vas pač lahko, da vam ne bi odgovorila. Ali vas čem?“

„Tega ne storite, ker pomisliti morate, da so ljudjé, ki tudi v srcu mislijo to, kar govoré.“

„Nehvaležno bi bilo tudi od mene, kaj ne? ko bi vam odgovarjati ne hotela ravno nocoj, ko ste mi dobroto storili. Zato vam povem, da če kako posebno

misel od mene pričakujete, motite se prav zelo. Tirjatve, ki bi je jaz sebi in vsem mojega spola stavila, izrečene so gotovo že tisočkrat. Ženska ima svoj krog v tihi domačnosti; tam naj dela in pomaga po svoji moči. Mé moramo bolj s srcem misliti kakor z glavo. Zató se ne smemo v javnost riniti. Jaz vam odkrito povem, da se mi je pisatelj prav prikupil, ki je djal: da raje vidi, če ženske tobak kadé, nego če politiko-vajo. Še bolj pa ženska svojo naravo zataji, če globlje pade. Marsiktero napačnost bi jaz raje moškemu od-pustila, kakor svoji vrstnici.“

„Zakaj? To se meni prevelika odpoved zdi. Ta misel gotovo ni navadna. V marsikterem krogu med prijateljicami bi sami ostali. Človek rad za-se tisto svobodo tirja, ki jo drugi imajo. Vidíte, zdaj sva uloge (role) menjala. Jaz bom tiste zagovarjal, ki ste se jim vi izneverili“, pravi Leon smeje se.

„Svoboda je zares lepa beseda, ali tukaj jo le pustiva. Ločiti se mora od razuzdanosti. Človek naj premisli in pregleda svoje moči in po njih naj se ravná, pravijo. In me ženske smo slabe; če izgubimo višek čednosti, kterege se morda laglje držimo ko vi, ne moremo se nikdar zopet tako povzdigniti. — Pa z vami bi skoraj ne smela tega prevdarjati.“

„Zakaj ne. Večega veselja — —“

„Tiho, vi ste me zapeljali, da sem storila, kar na svojem spolu sploh grajam: mešanje v reči, ki so zunaj našega okrožja. Čudno sva začela. Kakor prava ljubezen ne premišlja od kod in zakaj, tako bi morala

tudi ženska svojo nalogo bolj čutiti in dopolnjevati, bolj v srečo nositi, ko na jeziku. — Hitreje morava hoditi, Matilda in gospod ekspeditor bosta mislila, da pešava; glejte, kje sta že.“

Leon je do zdaj nalašč počasneje hodil. Mogoče je, da je tudi Matilda to opazila koj od kraja in je zato ekspeditorja s seboj vzela, da sta šla naprej.

Gospod Kompez, ki je večkrat skrivaj nazaj pogledoval, moral je hotel ali nehotel govoriti in braniti se svoji tovaršici, ki ga je neusmiljeno dražila, kako bi bil tepen, ko ne bi bila ona in prišli Leon utolažila razkačeno Nežo. Da-si ravno je zvestó branil svoje moštvo in se je na zadnje videlo, da mu je te nagajivosti že preveč, razmalala mu je poredna deklica vse nastopke tega po sreči odvrnjenega tepeža, kako bi bil bolán ležal in milo ječal in morda še jokal se, kako bi mu bila morala ona streči itd.

Pridejo tako do ceste. Tam je čakal voz.

„Ali hočemo še do vrha klanca peš hoditi? Za štiri ni prostora na vozu, tedaj dajmo gospoda Leona Retlja še nekaj časa spremiti, če nisi trudna, Pavlina!“ pravi Matilda.

„O jaz ne. Meni je ljubo, čemu bi konje mučili navkreber, ker lahko hodimo“, odgovorí ona. Hlapec odide z vozom naprej do vrh klanca. „Jaz imam pa z gospodom ekspeditorjem še eno dokončati. On se mi noče udati, da je tisto lepo pesem naredil, ki sem jo včeraj našla. Pa ne mirujem pred, da se mi bo

izpovedal in še ime tiste srečne mi bo razodel, na katero je ta oda narejena“, reče Matilda.

„Sonet je, ni oda“ pravi pozabivši se Komplex.

„O vas že imam; če veste, da je sonet, po tem ste se udali. Zdaj boste pa še drugo povedali. Pojte, ta dva ne smeta slišati. Sama jaz znam skrivnosti hraniti.“

Rekši ga potegne s seboj. Moral je ž njo. Kakor sem zvedel, držal se je hrabro proti ostremu izpraševanju.

Leon morda sam ni vedel, da je levico svoje tovarišice malo živeje pod pazduho stisnil, kakor je bilo na gladki cesti treba, kjer njena nožica ni bila v nevarnosti spodtekniti se. Ubogi mož! Tako nekaj tesnečega se mu je bilo vleglo okrog srca, da nekaj časa še govoriti ni mogel. In v hudobnem grlu je bilo tudi nekaj nepravilnega, tako, da niti sapa ni hotela lepo po stari navadi v pljuča in iz pljuč, niti odgovori, ki jih je na navadna njena vprašanja odgovarjal, niso bili zadosti dolgi niti povoljni. In vendar je bil dovolj star in ne ravno neumen. Sicer je vendar še vedel včasi kako pravo besedo na pravo mesto postaviti. Čudno!

„Glejte, kako lepo se vaš dom od tukaj vidi,“ pravi Pavlina med drugim.

„Res lepo“, odgovori on.

„Veselje mora biti za delavnega moža, ko tako stoji in okoli in okoli sebe vidi lepo rodovitno zemljo in lahko pravi: to je moje. Vse, kar tođ rodi mati

natora, daruje meni. Tako se človek čuti gospodarja na tem svetu; to ga mora povzdigniti. In vi boste lahko tako rekli. Ali niste srečni in veseli?“

„Ali bom srečen in vesel, to mora nekdo drug določiti“, pravi Leon z mehkejšim glasom in jej pogleda v obraz.

„Določba je že gotova“, pravi Pavlina.

„Res?!“ vpraša Leon z nekakim hlastnim veseljem.

„Vaša teta komtesa, gotovo ne bo drugemu svojega imetja pustila ko vam. Vsaj ljudje ne dvomijo.“

„Ne, ne. Vi me niste razumeli. Jaz sem mislil, da bi bilo to vse tako lepo in še neizrečeno lepše, nego ste vi djali, ko bi lastnik ne bil sam pri razgledovanji, ko bi imel ljubljeno družinico zraven sebe in — —“

To je križ z ženskim svetom. Nekaj človeka nočejo umeti, nekaj mu pa še izgovoriti ne dadó. Bog vé, kako lepo, navdušeno-poetično podobo sreče na deželi bi bil Leon razvil, ko mu ne bi bila Pavlina govora prestrigla z mrzlo besedo: „To je gotovo, kar pravite in kdo bi dvomil, da si boste lahko tako srečo napravili. Povsod okoli cvetó lepe in bogate dekleta. Celó visoki aristokratični svet se je dan danes spametoval, da pozabi svoje boljše krvi; tako volite lahko okoli po gradéh, koder hočete, če tudi nimate kacega: baron, grof ali kar si bodi kot nepotreben privesek in podaljšek k svojemu imenu. Za izgled boste kmalo slišali nekaj iz okolice. Nek baron snubi ravno te dni hčerko čisto neplemenitega očeta.“

Da je bila Pavlina pričenši naglo majhno zarudela, tega Leon ni bil opazil. Navadnost pa, s katero mu je govorila, težila ga je prav zeló. Ko pa je poslednji stavek čul, obide ga neka misel in z drugačnim glasom, kakor je govoril do zdaj vpraša: „Ali bi se smelo vedeti ime tiste neplemenite hčerke, katero baron snubi? Meni se zdi, da ni daleč od tukaj -- od mene.“

„Morda ravno“.

Ta odgovor je Leona več ko neprijetno zadel. Tedaj tako je! Nek baron jo snubi in on je zastonj gojil upanje. Ah, kako nevsmiljeno človeka osoda meče z lestve, po kateri bi rad plezal v nebesa svoje sreče!

Naj je vedé ali nehoté spustil Leon njeno roko izpod pazduhe, gotovo bo nam vsaka bralka potrdila, da je bilo to negalantno kakor tudi to, da je do vrha ž njo šel, ne da bi bil črhnil ene besede.

Tam je stal voz. Deklice so posedle, gospod Komplex si je zraven kočijaža sedež ubral.

„Lehko noč!“ To poslovilo je bilo od Leona danes tako kratko, suho in polglasno, in poklon tako površen in odhod po stranskem poti tako nagel, da je Matilda ko je voz po cesti zdrdral, vprašala Pavlino:

„Kaj mu pa je?“

„Jaz ne vem“, odgovori Pavlina.

Pač praviš brez premisleka tako, deklica, sicer bi vedela da ne govoriš resnice in zarudela bi, ker bi te bilo sram laži, ki ti je sicer tuja.

„Morda si ga ti razjezila?“ vpraša Matilda.

„Mislim da ne“, odgovori sestričina.

„Kaj sta pa govorila zdaj na zadnje?“ vpraša Matilda.

„No, najnazadnje sem mu zatožila tebe, da se boš možila, ali bolj prav, da te baron Bremern snubi. Saj menda ne boš huda zato, tem menj, ker ravno tvojega imena nisem imenovala, temuč je sam ugenil, da si ti.“

„Da ne moreš ti molčati!?“

„Napak je bilo, da sem govorila, to spoznam; zatorej ne zameri. Saj bi bil tako v teh dneh barona pri nas dobil in bi bil zvedel.“

„Pa to se meni vendar čudno zdi,“ — pravi Matilda. — „Nekaj nevoljen je šel od nas. Ko bi bil slišal, da se boš ti možila, potlej bi si jaz to lahko razlagala.“

„Prosim te, bodi tiho.“

Deklici nekaj časa molčite.

„Kaj ne, Pavlina, da se boš potlej k meni preselila, če jaz barona vzamem — kar ni še tako gotovo. Brez tebe bi moji sreči nekaj manjkalo. Najlepšo sobo v gradu boš imela in vsak teden dvakrat bomo obiskali očeta, včasih se bomo na Zabrezje peljali, po zimi pojdemo skupaj v mesto — — —“

„Ne, ne, to ne more tako biti. Kedar ti zapustiš hišo svojega očeta, vrnem se jaz v mesto in poiščem svojo staro teto. Kedar boš srečna, domisli se včasih mene, ki nisem in ne upam, da bi še kdaj bila.“

„Tako ne bo“ — pravi Matilda ter stisne svoji sestričini roko.

„Če me imaš rada, ne govorive zdaj več o tem,“ pravi Pavlina.

Štirnajsto poglavje.

Pred spanjem.

Človek brez srcá malokdaj pozna svojega bližnjega in njegovo notranjo vrednost. Vajen je soditi po sebi, in blažih čutov nesebične ljubezni, prizanašljive potrpljivosti, dobrotnosti itd., ki so njemu samemu tuji, tudi pri drugih ne išče in ne najde, ali, če se mu jasno pokažejo, ne priznava. Kar je večno lepo na človeku, ima svoj izvor in začetek v srcu, v domu ljubezni. Ljubezni mu manjka, ki pogublja vsacega, ki ne misli kakor on misli, ne govori kakor on govori, ne dela kakor on dela, in vsacemu nepovoljnemu djanju podtika najhudoobneje, premišljeno v pogubljenje peljajoče namene.

Sploh smo edini menda v tem, da ženstvu prisojamo meče srce ko sami sebi. Mnogo je morda, kar s tem odstopimo. Vendar bi svoje samoljubje utegnili utešiti s premislekom, da, kar one z notranjim bogastvom pridobodo, odvagamo z razširnostjo. Skrivne žile, po katerih se ženski pretaka kri notranjega dušnega življenja, držé od srca proti razumu, pri možu pak narobe.

Zatorej vidimo, da mož prej velike, človeštvo zadevajoče in obsegajoče ideje goji, da se laglje postavi na vrhunec človeškega spoznanja in z bistrim vidom predre meglo, ki se razteza po daljni širjavi pod njim, — laglje kakor ženska, ki zopet prej razvidi notranjost posameznega človeka.

Pavlina je videla po tem naravnem nagonu svojega spola, in morda tudi ker je človeka bolj poznala ko marsiktera deklica na njeni stopinji, Leonovo vedno večje približevanje. Splošno deklinško lastnost bi bila morala zatajiti, da ne bi bila videla že koj od kraja, ko jej je bil Leon še na pol neznan, da njegovi pozdravi najprvo njej veljajo in ne sestričini. In ko bi tega ne bila videla, morala se je s časom, ko je Leon vedno bolj po gosto zahajal na pošto, popolnoma preveriti.

Pa slepila je samo sebe. Kar jej je bilo popolnoma vidljivo, zdelo se jej je neverjetno. Človek se kaj lahko moti. Podoba, ki mu je pred očmi, je — Bog ve — le prikazen, dozdevnost, dete prežive domišljije; in naše oči, ki to in to vidijo, naša ušesa, v ktera to in to zvení, morda so v nepravilnem stanji, — v spanji in sanjah. Kdo vé!

Ali danes! Danes je spoznala. Več ni bilo dvomljivo. Iz njegovih besedi, po glasu, po vedenji, po marsikteri malosti jej je bilo popolnoma jasno, da mladenič, kteremu je odkrito srčno prijateljstvo mogla ponuditi, čuti za-njo več, neizmerno več.

In ona?

Ko je na pošti že vse potihnilo in pospalo, podpira ona v postelji na zglavji sloné glavo in pre-mišlja: „Moj Bog! ali sem morda jaz s svojim obna-šanjem proti njemu sama zbudjala to čut? Morda je iz mojega vedenja več posnel, kakor mu morem in — smem jaz vrniti? Kako zdaj, posihdob? Ali bi ne bilo bolje, da bi ga bila nocoj poslušala in mu na-posled kakor prijatelju odkrito povedala, da ga spo-štujem, a ljubiti ne morem ni njega, ni nobenega več.“

Priznati je morala, da je Leon veliko bolji ko marsikteri, kar jih pozna. Ni eden tistih, ki brez vse misli tje v en dan živé, gotovo je, da ima precej veliko čuta, pošteno srce. Osrečil bo eno deklico, in sam je vreden sreče in ljubezni.

Ali nje — ne more osrečiti. Take ljubezni, ki bi mu jo bila dolžna, ne bi mu mogla dati, od-dana je bila davno že drugemu in sicer — zastonj. Idealu vroče ljubezni vrednega moštva, kateri je nekdam imela, ljubila, temu se jej Leon ni enak zdel.

Prihodnjost se je razprostirala pred njo samotna, žalostna. Brez matere in očeta, celó brez večega premoženja, navezana je bila le na sorodnike. Neve-selo stanje! In Leon, bogat dedič, dober človek, mogel jej je pokloniti brezskrbno, morda celó lepo prihodnjost. Nektera deklica bi bila prijela lepo pri-liko z obema rokama. Kaj je lože od hinavščine! Ali ona take sebičnosti ni poznala, kaj tacega je bilo zoper njeno vest.

In vendar je bila njena ljubezen brez upanja.

Možá, kteremu je bila posvečena, ni videla že leta in leta, ni slišala o njem, ni vedela, kje je. Gotovo jo je že pozabil, ne domisli se je več — sirote. Če je on mogel tak biti, če je on mogel pozabiti, more vsak, tudi Leon bo z nimar spustil to morda — pre-naglo nagnjenje.

Solzé se jej uderó po licu. — Tecite iz oči, solzice, ve grenke bridke tolažnice skrivnega gorjé! Noč je, nobeno neprijazno oko vas ne vidi, tecite po belem licu in tolažite!

V zgodnji pomladi se obleče bela breza z omladnim, srcé razveseljuočim zelenjem in ponosno stoji, kakor prvi kras novo zbudjene narave sredi družih še golih dreves. Pa od severja dihne hladna sapa, mrzla burja potegne, kakor tat pride ledena slana prenočit v log, — in žalostno pozebejo zgodnje mladike z lepim zelenjem. Pač da solnce poznejše pomladi in vročega poletja brezi drugo opravo podari, a posušene mladike ostanejo žalosten sled nesreče do pozne jeseni.

Tako človeku. Kolikor veseleje se razvija prvi cvet v mladostnem srcu, toliko raje, toliko ostreje stegne osoda svojo okorno roko in razdene prijetno soglasje. Davno je, kar je njena roka zadela, pa vedno še lahno zvenčé glasovi bolečine po vsem organizmu.

Če Dante pravi, da ni več bolečine, ko spominjati se srečnih dni v nesreči, izgovarja, kar čutimo vsi.

Bolj kakor kedaj se je Pavlina nocoj nesrečno čutila.

Komtesa je nekaj bolna ležala. Leon jej je moral, kakor večkrat, tudi nocoj nekaj poglavij iz nevm ktere svete knjige brati, predno je šel spat.

Zdaj v jesenskem času, ko je imel zunaj na polji, v travnikih in vinogradih gospodariti in razgledovati, ni bil veliko s teto skupaj. Ker se je komtesina pobožnost tako daleč raztezala, da je hrepené po popolnosti, najnavadniša jedila vživala, tudi kosila in večerjala nista skupaj, ko je bila še zdrava.

„Amen. Hvala ti, naj bo dovolj za zdaj,“ pravi komtesa in Leon je prav rad nehal brati. Da za to delo nocoj ni bil, umé se lahko. Stara žena je tudi poznala, da je nekako žalosten.

„Kaj ti je, ljubi moj? Bled se mi vidiš in glas ni navaden. Ali si bolán?“ vpraša ga skrbljivo.

„Nič mi ni,“ odgovori Leon.

„Morda se motiš sam. Varuj zdravja! Ne hodi zdaj v jesen prelehko oblečen v večernem hladu okrog. Kdor zdravja ne varuje, pregreši se zoper peto zapoved božjo. Prosi Barbo, da ti skuha čaja. To ti bo dobro storilo. Reci jej, naj k meni pride prej, da jej povem, kako naj ti ga napravi.“

„Jaz sem popolnoma zdrav, teta, mislim da ni potreba.“

„Človek sam sebe ne pozna. Le ubogaj, dobro ti želim. Kaj bi bilo, ko bi zbolel. Le pojdi v posteljo.“

Kmalu potem je Leon po svoji sobi hodil gori

in doli in na mizi se je kadil čaj, ki ga je bila stara Barba v hipu napravila.

Ubogo vsiljeno zdravilo! Ne zaupamo, da bi pomagalo temu bolniku! On sam menda ne zaupa, ker se ga ne pritakne. In da bi se dvema starkama ne zameril: teti in Barbi, prime čašo in izlije dar božji skozi okno na vrt, ker ga piti ne more.

Po svoji natori je bil precej mirne krvi. Zatorej se je njegova notranja razburjenost danes, ko je na prvi pogled menil, da mu je najslajše upanje splavalo po vodi, kazala bolj kot neka pobita otožnost, nego kot strastna razjarenost. Laglje bi se bil natihoma zjokal, kakor mlad deček osmih let, ktereга je v šoli tovariš prekosil, kakor strastno prisegal maščevanje in jezo tistemu, ki je bil vzrok, ali ki je mislil, da je vzrok njegovi nesreči.

Iz poslednjih besedi Pavlininih je posnemal, da njo snubi nek baron, — menda baron Bremern, o katerem je slišal govoriti, da-si ga osebno ni poznal. Tedaj za to njega ni hotela razumeti!

Vsede se k knjigi. Ali kedar je duh lastnih misli poln, ne more se udati drugim, ne more prisvojiti in spremljati tujih. Odloži bukve. Ko bi se vsaj razmisliti mogel!

Dolgo hodi po sobi.

Tedaj barona bode raje poslušala. Zakaj? Ker je baron. Ne, to ne more biti. Ona misli o plemstvu kakor vsi pametni ljudje. Snubi jo še le. Morda ga bo odbila. In morda njega res še razumela ni?

Kako okorno in samo na pol jej je ljubezen razodel! Beseda, katero je drugod za šalo, za kratek čas tolikokrat izrekel, bila je tukaj tako težka. Ljubim te: to ste le dve besedici. Gotovo, verjetno, najbrž je tako, da ga ni umela.

Kdor se hoče tolažiti, kmalu najde tolažbe. Ni še vse izgubljeno, mislil je Leon in če je hitreje hodil gori in doli, to je gotovo nekaj pomenilo.

Ponavljaje si vse njene besede, domisli se še nekaj tolažljivega. Morda pa ni sebe mislila, temuč Matildo. Tudi ona je bila „ne daleč“ od njega. O da bi bilo to! Pozvedeti se mora koj jutri.

Vleže se precej upokojen spat. Kaj se mu je senjalo, tega ne vem.

Petnajsto poglavje.

Baron.

Za dne je bila stara Barba po konci. Zmirjaje je sklicala nemarljive dekline in tekla potem v štalo gledat, če Matijec, kralj hlapcem, še smrči, da bi ga zbudila in bi on po tem svoje podložne v konjskem in kravjem hlevu na noge in na delo spravil.

Ali Matijec jo je bil prekosil. Kislo drže se, kakor zmerom v petek in svetek, imel je z enim hlapcem že konje naprežene in je ravno plug nekaj popravljjal.

„Ali te ni sram, grajski hlapec si, pa pojdeš k

cesti orat v tistem luknjastem klobuku, da te bodo ljudjé gledali!“ jezi se Barba.

„Za praho gremo orat na Krivo njivo,“ odgovori gluhi Matijec.

„Ti moj Bog! Ali si nocoj pamet zapil? Kriva njiva je skoraj najbolj gnojna. Za praho na Krivi njivi!“

„Gospod so včeraž ukazali“ pravi mlajši hlapec.

„Kaj kriči baba?“ vpraša Matijec.

„Gospod ne vedó nič, vidva tudi nič, pa je,“ pravi Barba in se obrne proti svinjskemu hlevu pogledat, če je vse čez noč pridno pojedeno.

Prešiči jo že po hoji poznajo in jej enoglasno, ne da bi djal posebno harmonično, krulijo jutranje pozdravljenje. Barba pak za vrstjó odpira vratca pri plemenjakih; dalje predel naprej koj zraven pri prasicí z mladimi, potem na zadnje pri rejenih, ki bodo to jesen za kolino in za prodaj. Povsod se kaj pomeni s prešiči in sicer veliko prijazneje kakor z Matijcem. Tega malo po ščetinah počehljá in pravi: „Pujsek, pujsek zakaj se ne rediš?“ Druzega lahko udari po uhlji in reče: „Čájne, ti grdi čájne, zakaj prepasanca od korita odrivaš? Ti požrešneš ti!“ In prešiči dvigajo rilce in Barbo ogledujejo. Ona pak misli, da so ravno tako pametni, kakor smo mi ljudjé in vedó, kaj se jim reče, samo govoriti ne morejo. „Kmalu boste dobili jesti, le potrpite“ pravi in zapre vrata hlevna.

Kokoši so jo začutile. Cela tropa, z ošabnim

petelinom v sredi, priletí jej nasproti. Bolj počasno za njimi pridejo težkonoge race in gosi. Golobje prifrčé s streh in izza ogla pripelje koklja svojo neskušeno mlado rodovino.

Ko Barba čez dvorišče korači, spremlja jo vsa ta drhal. „Óminej, óminej! kaj je taka lákota?“ pravi Barba, stopi v vežo in, ko perotnina hoče za njo, zastonj podi: všš! — in maha s svojim prtom. Vežna vrata mora zapreti pred „spakom.“ Kuretina že vé, kaj bo in se ne premakne izpred veže. Vrata se namreč koj spet odpró in Barba prinese velik pehar zmesnega žita, grabi s pestjó in suje med kure, ki grozovito hité kavšati in pobirati vse ena pred drugo.

Ko se Barbi zadosti zdi, odloži pehar na lino, povzdigne svoj suhi prst kazalec in majaje ž njim po taktu jame šteti svoje drage, da bi vedela, ali ni ktere kokoši lisica vzela, ali kragulj kako pišče odnesel. Večkrat se zmoti in mora še enkrat od kraja začeti.

Zdaj se tudi beli maček z visoko zasukanim repom in navzgor ukrivljenim hrbtiščem priplazi ob zidu semkaj. Rad bi se Barbi malo podobrikal in podrgnil ob njeno obleko. Ali kure se potuhnjenca straše, zato je Barba huda in ga kar zapodí: „Greš v kraj, kojón ti, mačji!“ Da bi tepen ne bil, mora muc nanagloma pete pobrati.

Z dvorišča se Barba vrne v kuhinjo. Tam že velikanski ogenj gori, dekla kuha jutranje kosilo za družino, in v velicem kotlu za svinje napolnjenim

ravno voda vreti začenja. Barba pograja, kar se jej ne zdi prav storjeno in potem z lastno umetalno roko pristavi zajutrek za gospo komteso in mladega gospoda.

„Kako je to, da gospod ne vstanejo danes! Sicer so ob tem času že vselej na nogah,“ pravi Barba ko je bil zajutrek že davno napravljen za Leona, in domislivši se, da je bil sinoči nekaj bolehen, tiho stopa po stopnicah gori in pokuka v njegovo sobo. Vidé da še spi, misli si starka, ki ga je vendar-le rada imela, da-si je včasih skrivaj malo poropotala čez njegovo gospodarstvo: „Menda je sinoči pozno zaspal. To so čudni ljudjé, ti gosposki: po dnevi okrog hodi, po noči bere, zjutraj se pa ne zbudi! Bog vé, kaj zmerom in zmerom beró! Saj morajo že vse iz glave znati.“

Stalo je tega jutra solnce že precej visoko, ko je Leon od zajutreka vstal. Stara komtesa je bila prav vesela, ko ga je pred seboj videla zdravje oznanjuočega lica, bolj vesela, nego da bi bila sama ozdravela.

Proti deseti uri je bil Leon ravno namenjen v vinograd k delalcem pogledat, ko zagleda, da je majhen koleselj z dvema konjičema po cesti pridrčal in zavil proti Zabrezju.

To je bilo nekaj nenavadnega. Leon ni mogel ugeniti, kdo bi bil. Celó ko je voz v dvorišču postal in je mlad gospod vajeti enemu zabreških hlapcev v roke dal, Leon ni vedel, koga pozdravlja.

Tujec se mu predstavi. Baron Bremern!

Blizo tridesetih, bil je ta mož veliko mlajši videti. Pripomoglo je k temu čisto obrito, rudeče polno obličje in pokončna ponosna hoja, ki je ravno iz službe izstopivšega lajtnanta skazovala. Obleka, najvkusneje po najnovejši šegi ukrojena, oprijemala se je kaj lepo gibčnih, malo nagona do debelosti oznanujočih udov, tako da bi bil primerjevalec vnanjih postav med njim in Leonom, ki je bil po vsakdanje priprosto opravljen, precej velik razloček našel. Dvojno okoli vrata segajoča zlata verižica, na kateri je bila menda žepna ura privezana, več dragocenih prstanov na rokah, in še marsikaj je bilo na tem baronu, kar se je vse rado videti dajalo, in kar bi bil kak prekupčevalni žid s srčno poželjivostjo ogledoval. Najhudobnejša kritikarica ne bi bila imela kaj reči drzno na skrbljivo razčesane rumene lase nasajenemu klobučku; in kar se lepih oči in čednih brkie tiče, moralo bi se pritrčiti, da ni vsak lajtnant tako srečen, da bi enake imel.

Če je bilo Leonu posebno prijetno ali ne, da ga ta novi sosed ravno to jutro na prvo obišče, to naj bralec sam sodi. Sreča je na zadnje vendar še, da si je véliki svet zmislil etiketo, ktera izvedenemu človeku ponuja toliko navadnih lepih oblik in fraz, ki mu pomagajo, da „z veseljem“ sprejme tudi koga, ki mu je na sumu, da je njegov tekmeč in naptje njegovi sreči.

Baron Bremern je precej mnogo govoril in komplimentoval: kako si je za dolžnost štel obiskati enega izmed najljubeznjiviših sosedov; kako neizrekljivo ve-

selje mu je, da mu je čast seznaniti se z mladim možem, ktereга izvrstne lastnosti je v tem kratkem času, kar je vojaštvo pustil in doma naselil se, povsod in večkrat slaviti slišal; da mu bo prostost, ki si jo je vzel, da ga je tako nepovabljen obiskal in ga morda tako v važnih opravilih motil, gotovo odpustil itd. itd.

Kônj ni pustil izpreči rekši, da se mu mudi, da mora o poldne na pošti biti, ker je za trdno obljubil.

V daljnem pogovoru, ki se je čisto o navadnih rečéh vrtel, pride baron tudi na svojo ženitev. V veliko veselje je Leon izvedel, da snubi Matildo, ne Pavline.

„Jaz sem vojak skozi in skozi. Naglost, to jaz ljubim. Prišel, videl, zmagal kakor Julij Cezar. Dolgo okoli žensk hoditi, poskušati in zdihovati kakor dolgočasni poetje delajo, to ni bilo nikoli moje veselje. Naravnost v sredo trdnjave, in zmaga je vselej gotova. Ženstvo se mora le poznati. Vse so take, kakor ena. Tukaj mi je deklica dopadla, ženiti se mi kaže, stari ne ugovarja in tako mislim, da je bolje, če je reč hitro pri kraji.“

Tako je baron o tej zadevi govoril.

„Pa jaz menim, da se iz vaše posebne sreče ne bi dalo neovrgljivo pravilo postaviti, gospod baron!“ pravi Leon.

„Dovolite mi, gospod Retelj, morda se zoper skromnost pregrešim, če opomnim, da imam precej skušnje v teh rečéh. Veste, da človek v tem stanu,

kterega ud sem jaz imel čast biti, mnogo svetá spoznava. In jaz brez prevzetnosti smem reči, da sem to lepo priliko dobro porabil. Iz ljubezni za kratek čas se mož naučí, kako mora postopati, kedar reč v resnici poprime.“

„V tej zadevi moram reči, da sem še malo storil,“ reče Leon smehljaje se.

„Da ne pozabim,“ pravi baron, „na pošti sem obljubil, da vas bom s seboj pripeljal. Gospod Gorec vas pozdravlja in pričakuje, da mu boste danes opoldne čast skazali in vdeležili se naše družbe. Tudi meni bi bilo prav zeló prijetno, če izvolite kar k meni na voz prisesti, in peljeva se tje.“

„Prav žal mi je, toda mislim, da danes tega prijaznega povabila ne morem sprejeti, ker je moja teta nekaj bolna in se ne bi spodobilo, da bi jaz — — —“

„Gospá komtesa? Res! Mislil sem, da je ni domá. Ali me ne morete predstaviti jej?“

„Težko, ne verjamem da bi mogla govoriti z vami. Vsikakor pa jej naznanim, da ste nas počastili.“

„Prosim, prosim. Veselilo bi me, ko bi mogel izvrstno ženo poznati, ki je bila, kakor vem, prijateljica mojej materi. Bodite tako dobri in naznanite me. Med tem dovolite, da to vašo knjigo malo pogledam.“

Leon pride kmalu nazaj in mu pové, da bi ga komtesa drugokrat rada sprejela, da jej pa zdaj ni

mogoče. Ob enem pak Leon naznani, da je dovoljenje dobil in da gre ž njim na pošto.

Koj potem se odpeljeta.

Med potom je bivši cesarski lajtnant baron Bremern čedalje bolj zgovoren postajal in pravil Leonu več epizod iz svojega vojaškega življenja, ki so bile pa take, da se jih ne upam poštenemu bralcu ponavljati. Ne more se reči, da bi bile Leonu posebno všeč. Baron je je zagovarjal z dvomljivo moralno: „Dokler je človek sam svoj in mlad, naj vživa svet in prostost. Kedar si pa zakonski jarem na vrat naloži, mora drugačen biti.“

Na pošti najdeta že nekaj družčine. Okrajni sodnik z ženo, dvanajstletno hčerko in kake dve leti staršim sinom, je bil tū.

Pri mizi je Leon sedel med sodnikovo gospó in Pavlino, svojemu novemu znancu in Matildi nasproti.

Pavlina se je največ pečala z mlado sodnikovo hčerjo, boječo precej mrtvo stvarco, in je z Leonom le malo govorila. Tolikanj več mu je prizadela njegova sosedna na levi, gospá sodnikova, ki ga je vabila, naj pride kaj v njeno družino in mu je sicer ne naravnost, pa vendar umljivo hvalila redke lastnosti svoje starše hčere, ki je danes žalibog morala zarad bolnega zoba doma ostati. Tudi je moral potrpežljivo poslušati dolgo jeremijado gospé sodnikove, kako malo višega izobraženja imajo deklice civilnih staršev tukaj na deželi, da je vse posiroveno in pokmeteno, da maloktera kaj zdatnega o muziki ume itd.

Vse to pak se mu je bolj natihoma pripovedovalo; in če je bilo gospej verjeti, koliko si je prizadela, kako se ni nobenih stroškov strašila, da je svojo staršo hčer odgojila po tirjativah današnjega časa, morala je biti ta sodnikova hči res pravi ženski ideal. In vendar je bil Leon tako nehvaležen, da ni nikake želje izrekel, še kazal ne, poznati to dete dovršene popolnosti.

Zmerom vesela in zgovorna Matilda je zraven svojega ženina barona Bremerna nekaj le bolj tiho sedela, rudeča čez in čez po lici. Govoriti jej po sreči ni bilo treba veliko, zakaj uljudni baron je govoril vsaj za dva.

Sodnik in gospod Gorec sta tudi važne reči ukrepala.

In gospod Komplez naposled, na svojem spodnjem sedežu, imel je danes tudi tovaršijo z gimnazijalcem sodnikovim sinom. Dobil je v njem človeka, ki je bil po umu in skušnji nižji kakor on. V taki priliki se vsakomu jezik razveže in tudi gospod Komplez je govoril. Pravil je mlademu učencu četrtega latinskega razreda, kako je bilo tačas, ko je on v šolo hodil, kako se je z učitelji kregal, kake težke naloge so njega dni imeli in več enacega. Ne vem, ali je vse po resnici pravil, ali je tudi kaj legal vmes; mogoče je, zakaj sem ter tje je tudi sam sebe hvalil. In česa človek ne stori, da bi pri drugih dobro misel o sebi zbudil!

Za trdno si je bil Leon namenil danes govoriti

s Pavlino resnobno besedo. Ali ves čas ni bilo prilike. Celo popoldne ni bila nobenkrat sama. Kar se je navadnega ž njo menil, bilo je malo. Opazil pa je, da se ga nekako ogiblje, da je bolj otožna kakor sicer, da ga ne ogovarja več s krstnim imenom, kakor popred, sploh, da ni tako domača ž njim.

To je bilo žalostno.

Ali, morda pa tudi kaj dobrega pomeni vse to! Ta misel je imela nekaj tolažbe za-nj, ko se je vračal domú.

Šestnajsto poglavje.

Divji zakon.

Nekaj dni pozneje je žagar Šepec hodil s kolom na rami okrog jeza in ogledoval, kako je že tu in tam voda zagrajo prejedla, in si je glavo belil, kako bi in s kom bi te luknje zamašil, da ne bi voda drugod uhajala kakor na zatvornici, kedar jo on odpre. Preračunil je, da mu ta vodna nepokornost vsaj za šest grošev na dan škodi in šest grošev to je nekaj denarja. Če je človek zapije ali vbogajme dá, gotovo je bolje, kakor da je voda vzeme.

Ko tako premišlja, zakliče ga nekdo tam na žagi. Kdo je neki? Mati in hči Cilja ste ravno odšli v vinograde paperkovat, težko da bi se bile že vrnili. In to je bil ženski glas. Obrne se in pogleda tje. Bila je Mreta, tista ženska, katero je mislil Šepec v

zakon vzeti, pa mu je branila občina in fajmošter in komisar in mati in Bog vé kdo še vse.

Vesel se Šepec napoti čez brv na ono stran k žagi, kjer je Mreta stala. „Kaj si prišla?“ vpraša jo z veselim obrazom.

„Zdaj pa še vpraša, kakor da ne bi smela. Okoli ušes ti bom eno založila, da boš devet solnc videl,“ huduje se mlada ženska.

„Nič se ne jezi nič! Le tukaj na ta hlod se k meni vsedi, pa se bova kaj pogovorila,“ pravi žagar. Vsedeta se.

„Imaš kaj denarja? Daj! Jaz moram tudi kaj imeti“ pravi baba.

„Nimam ravno zdaj; mati so mi vzeli vse, kar sem te dni zaslužil“ tají Šepec.

„Zakaj lažeš? Vsega ti stara ni vzela. Brez denarja nisi nikdar. Samo dati nočeš,“ rohní ženska.

„Res nimam.“

„Kakor češ! Boš videl!“

Rekši jezna vstane in hoče oditi. Šepec jo zadržuje in pravi: „Nikar ne hodi tako od mene. Kaj nisva prijatelja! Nekaj malega imam, dal ti bom. Kaj boš pa potrebovala?“

„Bom že kaj. Daj!“

Šepec odpre mošnjo in jej našteje nekaj krajcarjev, počasi enega za drugim. Videlo se je, da mu neradi gredó iz rok. Precej dolgo se prepirata, koliko je dovolj. Šepec bi bil rad prav malo dal, ona bi bila rada od njega dobila kolikor največ mogoče.

„Kedaj me boš za ženo k sebi vzel?“ vpraša ga čez nekaj časa.

„Menda nikoli“, odgovori Šepec žalosten.

„Saj veš kako je!“ pravi z nekim neprijetnim posmehom ženska.

„Vem, vem, Bog pomagaj!“ vzdihne Šepec.

„K sebi me boš vendar moral vzeti, kedar bo.“

„Jojmene! kaj bodo ljudje rekli, kaj bodo moja mati počeli in moja hči in gospoda na Zabrezji! O!“ Šepec podpre glavo s komolcema v roke.

„Pa bi se bil potrudil, da bi ti bili ženitev dovolili.“

„Kaj nisem ves svet oblizal in prosil in moledoval? — Greh, greh je tudi in še velik. Tako me včasih vest peče, če premišljam, da ne vem, kaj bi storil. Kaj bo!“

„E kaj!“ pravi ona nestrpno.

„Matere se še najbolj bojim.“

„Ta stara copernica, tvoja mati, je največ kriva, da me nisi že vse eno k sebi vzel.“

Ko Šepec to sliši, zarudí; vstane in pravi: „Veš kaj, Mreta! Tega pa ne trpim. Tako se ne govori o moji materi. Kaj je to stara copernica? Mati se reče in nič drugače. Glavo ti bom ubil, če te še enkrat slišim tako govoriti. Veš!“

„Bodi tiho, bodi!“

„Ni tako. Ne starka, ampak mati je moja. Vrag da ti nisi nikoli take imela. Lepo se mora govoriti o njej, ali pa nič. To ti enkrat za vselej

povem. Naj pravijo, kar hočejo, meni vendar le dobro mislijo, moja mati.“

Rekši se zopet k njej vsede in govorila sta raznovrstne reči dobro dolgo.

Šepec zapazi, da po stezi iz hoste prihaja njegova stara mati.

„Beži, umekni se, mati gredó!“ prosi preplašen svojo Mreto.

„Zakaj!“ pravi kljubovaje Mreta.

„Da ne bo vpitja, ropotanja in prepira. Pojdi brž!“

Mreta vstane in se koj skrije za voglom žage proti drugi strani. Šepec se oddahne, pogleda tje proti materi in vidé, da v tla zre, meni: „Hvala Bogú, da le videli niso, da je pri meni bila!“

S težko cajno starka prisopiha. Svoje breme postavi na tla; sina ne ogovori nič. To je slabo znamenje. Šepec se boji. Zatvornico odpre, voda zašumi, ropotaje se začne vreteno vrteti, žaga jame rezati, on pak se vsede s kladivom in zagozdo v roci na žagiščni voz. Mati se vsede ne daleč od njega na hlod in suho brado podpre. Tako se vselej drži, kedar ga hoče izpovedovati in zmerjati. Gotovo je Mreto videla.

Tako dolgo molčita, mati noče začeti govorjenja, sin vé kaj misli, zatorej si je ne upa pogledati naravnost. Le izpod kape po strani se včasí ozre. Vidi, da si starka solzé briše. To je prav sitno za-nj, tesno mu je okoli srca. O da bi se dalo vse popraviti v eni uri, v tej uri, vrniti se za tri leta nazaj, on bi

se precej vrnil, Mrete ne bi poznal, pijančeval ne bi, mater bi ubogal, hčeri ne bi dajal pohujšanja in vse vse, dober bi bil in pošten, kakor so drugi ljudjé. Ali kaj se če! Kar je, pa je. Jezno zabije zagozdo v poko, ki jo je rezna žaga puščala za seboj, kakor da bi hotel ž njo vse svoje grehe v les zabiti.

„Kdo je bil zdaj-le pri tebi?“ vpraša vendar čez nekaj časa starka in njen glas je bil žalosten.

Žagarja ta glas spreletí kakor vročnica; nekaj časa pomišlja, kaj bi djal; hoče se zlegati, da ni bilo nikogar tukaj, pa čemu bi legál, utajiti se ne dá. Molči. In mati tudi molči. — Da bi le tiho bila, da bi mu ne očitala, naj bo že kar in kakor hoče!

Pa ne. Čez nekaj časa začne na ves glas jokati. To šepca reže po vsem mozgu in vseh kostéh. Hudo mu je in jezen je.

„Glej!“ — začne starka — „ko bi bila jaz temu kamenu, ki iz zemlje raste, toliko pripovedovala, tako prosila ga na mogočne viže, kakor tebe prosim, usmilil bi se me bil in bi bil mehák postal in bi me bil ubogal. Ti pa ne! — Kar mi je že solz na starost iz oči izteklo zá-te in zarad tvoje nepoboljšljivosti, to vreteno bi zavrtele, ko bi je Bog skupaj stočil. Tebe pa ne omečé! Mene je sram, če me kakov človek vidi in vé, da sem tvoja mati, ki se z ono grdo babo pečaš, sram, da bi se v zemljo vdrla. Tebe pa ni nič sram! Po kolenih bi obhodila vsa božja pota in bi Boga molila in mater božjo prosila,

da bi k pameti prišel, ko bi le vedela, da se dá še kaj opraviti za-te.“

„Le sebe Bogú priporočite, sebe! Mene pa nikar zmerom ne glodajte. Ne mara, da je res vse zastonj,“ odgovori Šepec.

„Zastonj, zastonj! Če te župan ni mogel pregovoriti, da, če te deželjska in duhovna gosposka ni mogla k pameti spraviti in v glavo vtepti ti, da je prav, če pustiš to babnico na miru: kako te bom jaz uboga sirota pregovorila, ki ne vem, kaj pravim! Saj človek nisi ti, in sin nisi moj, ampak klada si lesena; kakor si se zatrkjal, valil se boš noter v peklensko dolino.“

„Vi bi kaj dobro pridigovali, ko bi vas na leco postavil,“ pravi žagar.

„Le delaj se norca iz mene. Dolgo se ne boš. Kesal se boš še, to ti pravim. Le dobro pomni.“

Žagar nekaj nerazumljivega zagodernjá.

„Kedar jo bom v prvič tukaj našla pri tebi, zalučila jej bom najdebelje poleno v glavo,“ pravi starka.

„Ne vem, če jo boste ustražovali mati!“ — reče hudobni Šepec.

Zdaj pride hči žagarjeva in neprijetnega pogovora z materjo je bilo konec.

„Čez pol ure zopet obe odidete. Šepec je bil sam. V misli vtopljen, ni mogel na svoje delo paziti, in žaga je rezala zdaj debelo zdaj tenko desko. Torej jo ustavi in gre na travo — leč. Založi pest tobaka v usta in leže gleda v oblake. Veliko misli,

in vendar ne vé, kaj misli, če kaj misli ali ničesa, vse je zmršeno, temno in čudno po glavi. Zdaj se ga loti pohlevna otožnost, da globoko vzdihne, zdaj ga srdita jeza pograbi, da pesti stiska in meni: ves svet bi podrobil! raztrgal, razmetal in pretrl vse, kar živi!

V tej svoji jezi, v kateri je ponevedoma tudi sam s seboj govoril, ni videl, da ga precej od blizo nekdo ogleduje in poslušá.

Zasliši zasméh.

Kdo bi si upal smejati se mu? Zdaj-le? Kje je tak človek in kdo je? Gorjé mu!

Srdit skoči po koncu: zagleda Rožmarinko. Zasmeye se mu še v drugoč, ta grda baba. Šepec stopi za-njo, baba mu jezik pokaže in zbeži. Sreča za-njo, da je Šepec s svojo leseno nogó ni mogel doteči. V tem trenutji bi jo bil gotovo, prav gotovo v vodo vrgel, kjer je bila najgloboča. Velik kamen, ki ga je s strašno kletvijo zagnal za njo, padel je tikoma zraven nje s tako težo, da bi jo bil nedvomno za vselej podrl na tla, ko bi jo bil zadel. Tudi je menda žena spoznala, da s hudičem ni dobro lešnikov brati, ter je tekla, kar so jej pete dale tako dolgo, da je do ceste prišla in se je preverila, da je Šepec res ne podi več.

On pak je še podil ni, vedoč, da je ne vjame, da bi svojo jezo nad njo ohladil, ki jo je sovražil še posebno.

Kmalu je zopet mirno ležal, pozabil Rožmarinko, in druge misli so mu prišle.

Kako lepo je bilo nekdaj, ko je bil še mlad! Ko je kakor desetleten deček hodil v faro k nauku za prvo izpoved, sedel je med svojimi vrstniki prvi. Kar je duhovnik enkrat povedal, to je on s tistimi besedami za njim znal ponoviti. Kako srečen je bil, ko so ga stavili družim za izgled, ko si je v svesti bil, da ima najboljšo glavo med vsemi. In ker je bil močen, bal se ni nobenega na potu domú. Vsak se mu je prikupoval, vsak ga je rad imel, bil je kralj vaše mladine. In pozneje v cvetu svoje mladenške starosti, ko je pri premožnem kmetu za hlapca služil, bil je, da-si lesenonog, glavlar med odraslimi fantini, ki so se zvečer zbrali na vasi. Če je on zapel, zapeli so vsi; kogar on ni mogel videti, ta ni smel fantovati; kamor je on šel v krčmo, tjekaj so šli vsi. Povsod je imel prvo besedo.

In zdaj! Ljudjé se ga ogibljejo, kakor nespametnega nečistnika, pogledujejo za njim, v krčmi nočejo ž njim v en račun piti; če govoré ž njim, pikajo ga, če molcé, vé se že, kaj mislijo. Kako se méni svet!

Možgani bi mu zavreli, ko bi premišljaj, kako ga nesreča tare. Ali drugače ne more biti. Zdi se mu zastoj, prepozno! Mrete ne more pustiti, naj se svet podere!

Sedemnajsto poglavje.

Slovó.

„Dovolite, da vas nekaj pota spremim“ pravi Leon, ki s profesorjem stopi iz veže na Zabrezji.

„Da-si mi je ljubo, moram vendar opomniti, da me s tem nekoliko osramotite; zakaj kedar ste vi mene obiskali, nisem nikdar toliko uljudnosti imel, da bi bil vas spremil,“ odgovori profesor.

„Tega jaz od vas še v mislih nisem mogel zahtevati, gospod profesor!“ — pravi Leon, ko čez dvorišče proti potu koračita. — „Tudi pravite, da se letos ne bova več videla, ker jutri odidete, kar je prav škoda. Zatorej tudi samoljubno ravnam, če družčino z vami podaljšam, ktere bom prav živo pogrešal, verjemite mi.“

„Čuden mož sem, da se vam za vse lepo, kar mi poveste, še ne zahvalim, kaj ne?“

Rekši ga prime profesor z desnico za pod pazduho in to znamenje zaupljive prijaznosti je bilo Leonu ljubše, kakor vsaka besedna zahvala. Počasi gresta po stezi, ki je držala proti vinogradom. Leon je tega moža spoštoval in sicer je to spoštovanje bolj iz srca izviralo ko iz razuma. Nobenemu svojih prijateljev ne bi bil tako srčno podal roke, kakor njemu. Ali povedati mu tega ni mogel. Glas, mrzel, oster, skoro osoren, s katerim je profesor o najnavadnejših rečeh ž njim govoril danes, na dan slovesa, zbudil bi bil komu družemu misel, da mož morda še nima veliko srcá. Ali Leon je bil preverjen, da ga ume, da je ta trda vnanjost le odeja, ki krije notranjo blagost, zagrinjalo, ki ga je nekoliko osoda grenke preteklosti, nekoliko morda tudi navada potegnila čez lepo, dobro dušo. Zdelo se je Leonu, da duh vednega zanikanja,

protislovja, ki ga je opazoval na njem, ni resničen, da profesor sam sebi ne veruje. In vendar zopet ni mogel reči, da le kaže take misli. Ne, res mora čutiti, kar govori. In njegova črnogledna sodba o vsem, — ali ni bila samo idealnost na poslednjem konci, izvor predobrega srca, sad neizpolnjenih — ker v resničnem svetu spolniti se ne mogočih — željá, ali ni bila samo najvročēja ljubezen, ki je razžaljena iskala in nahajala tolažbo v tem prepričanji, da splošni svet te ljubezni ni vreden.

„Kedaj zopet pridete?“ vpraša Leon.

„Ne vem vam povedati,“ odgovori profesor.

„O veliki noči, ne?“

„Ne bo mogoče. Morda prihodnje leto.“

„Morda? Gotovo morate priti. V najlepšem letnem času imate praznike. O veliki noči, ko je natora v cvetu in jeseni, ko se veselimo sadú. Presledek, zorenje, to je precej enoobrazno.“

„Nekaj resnice je v tem, kar pravite. In ker ste tako še mladi in navdušeni, lahko še kako deklico v misel vzemete, primerjate in pravite: v prvem otročjem cvetu radi brbljamo z nedolžnim nevednim petletnim detetom, razvijajoča se nam ni mar, razvita nam je sad, za kateri zastavimo srečo in kar imamo. Ali nisem vam iz srca govoril?“

„Gotovo. Ali sebi ne?“

„Prav za prav mene že ne more veseliti noben letni čas. Pomladi sem se včasi veselil bolj kakor po otročje. Spominjam se, da mi je bilo včasi na samem,

kakor da bi se mi možgani hoteli zmešati od nezna-
nega hrepenenja, ko sem videl prvo bukev zeleneti.
Zdaj je ravno narobe. Srcé me boli, če vidim prvo
vijolico ali tiča, ki gnjezdo znaša. To je starost, spo-
min na mojo pomlad: mladost. Jesen — oropana,
veneča in mreča narava — povsod smrt, ta me tudi
žali. Zima je mrzla, in poletje, no, kaj hočete, pe-
koča vročina človeku še tiste dobre misli, ki mu jih
možgani rodé, opari in sežgè; — tako nam ne ostane nič.“

„Mene prav užalostite s tacim govorjenjem, ker . . .“

„Verjamem“ — seže mu profesor v besedo. —

„Ne govoriva več tacih žalostnih reči.“

„Ne, nikar me ne umejte napak. Jaz sem le
hotel reči, da vem, da ne bi smelo tako biti, kakor
vi pravite in vendar čutim, da je res tako. Jaz bi
nekaj dal, da bi vas veselega videl.“

Profesor mu smehljaje se roko podá.

„Vi ste dober človek in dobrega človeka sem
zmerom vesel, tolikanj bolj, ker jih je malo.“

„Vsak človek ima nekaj dobrega na sebi,“ od-
govori Leon nekako zadovoljen.

„Resnično! Ali celó na velikem belem prtú za-
gledate najprvo črn madež, če je prav majhen. Oskru-
njena je belota.“

„Raje drugo primero vzemiva. Med desetimi grdimi
deklicami najprvo zagledamo in najraje gledamo eno,
ki je lepa,“ pravi Leon.

„Če do deklic prideva, potem pustim vam veljavo,“
reče profesor.

„Prilastovati si je ne morem. Nimam posebne sreče, kakor sem videl,“ odgovori Leon.

„Temu se moram čuditi. Saj ste bogati, ali vsaj boste! Ali je bogateja vaša izvoljena? Ali jo snubi mož lepše postave, kakor jo imate vi?“ vpraša profesor.

„Brez premoženja je in ne snubi je nihče.“

„Potem stavim z vami, da bo tisoč priseg, ki jih je družim storila, prelomila in se obesila vam. Ženske so praktične, le verjemite. Če vam reče, da možé sovraži, misli sama pri sebi, kakor deklé v neki Burnsovi pesmi:

O Bog mi odpusti, da lažem!

In če jej vi obetate, da boste v vodo skočili, če vas noče ljubiti, in ona pravi: „le skoči!“ dobro vé, da tega ne boste storili, temuč da se vam bo ogenj še bolj raznetel in da ga vam bo pogasila, kar bi neznano rada koj storila, pa se jej ne zdi praktično.“

„Ko bi jo vi poznali, sprevideli bi, da pregrešno govorite, gospod profesor!“ pravi Leon.

„Mislite, da nisem nikdar nobene poznal?“

„Morda ste bili nesrečni in ste le take našli, po kterih splošnost krivo sodite.“

„Če en tolar dobro ogledate, veste, kakošen je celi kup v kasi.“

„S tem hočete reči, da so vse enake. Jaz ne verujem, da-si tudi sem ravno ta izrek slišal te dni iz ust enega človeka, ki vam je čisto neenak.“

„Dobro! Mislite si, da sem jaz neumen, oni pa

pameten, ali kakor hočete. Kar pa neumni in pametni vedó, mora nekaj istinite podloge imeti, ne?"

Leon se posmeje. Ali ta posmeh je bil posiljen. Profesor je to videl.

„Čudno boste o meni mislili, kaj ne?“ pravi profesor resnobneje. „Ne vem, kako je to, pa verjemite, da že precej časa nisem z nikomur toliko govoril taci h porednosti kakor z vami. Skleпам iz tega, da bi se naposled prav dobro pobogala in da vas imam rad, kar...“

„Kar mene prav veseli,“ prestriže mu Leon besedo.

„Ker mislim, da se ne znate legati, verjamem. — Vidite, meni je včasih kakor potreba, da malo zabavljam vsemu svetu. Ker se danes ločiva, morda za vselej, kdo vé, — —“

„Za vselej!“

„Naše življenje, in posebno moje, na lasu visi. — Ker se ločiva in ker ne bi rad, da bi me vi za hudobnejega imeli, kakor sem res, povem vam, da se včasih sam sebi zdim nehvaležen proti človeštvu. In če me vi vprašate, ali nisem tirjal in ne tirjam še zdaj preveč od svetá, ponavljate le vprašanje, ki sem je že sam sebi stavil. Kedar vihar pojenja, vidim v daljavi za seboj svitlo luč, ki me je nekdaj veselila, in prva polovica spomina na njo je lepa, takó da bi morda moral sam sebi pravičnejši biti in misliti: kaj pa češ še več, koliko jih je, ki tega niso vžili, karti! To je bila ljubezen. Če je kdo srečen bil, bil sem jaz nekaj časa. Neprijetno je to se vé, da ta moj

spomin v svojem poslednjem delu obsega reči, ki so začetku popolnoma neenake, ali, da vam naravnost povem: jaz sem se iz svojih sladkih sanj vse drugače zbudil, kakor se boste na primer vi.“

„Tedad ste nesrečno ljubili?“ vpraša Leon.

Profesor se glasno zasmije.

„Vaše vprašanje“ pravi Leonu „me opominja, da bi vi utegnili na meni kaj romantike iskati. Žal mi je, da vam moram morda v lastno škodo to misel podreti, zakaj ker ljubim resnico, brani mi vest, da bi v vaših očéh nosil svet odsev nesrečnega zaljubljenca okrog glave. Jaz ne skočim v vodo, če me vse babe na svetu prevaré, in prej bi roko podal Angležu, ki se ustrelil, ker nima iz dolgega časa kaj početi, nego tistemu, ki si zaradi malovredne nezveste ljubice zavdá, da-si ravno sta oba neumna. Tudi imam že za seboj tisti poetični stan v temi tavajočega hrepenenja, ki ne najde, česar išče. Jaz ne iščem; domišljam si, da imam precej ravno pot pred seboj, vem kaj me utegne srečati, kaj me ne more. Kedar pa o ženskah govoriva, vlečem jaz s Prešernovim godcem in jim le eno hvalo dam:

Da one same nam ur'jo roké,
Da one same nam glave vedré.

Pred kacimi osmimi leti sem mislil, da ima ktera značaj, zdaj vem, da ga ne more imeti, če je ženska in ga tudi ne tirjam.“

„Pred osmimi leti?“ vpraša Leon, ki bi bil rad kaj več zvedel.

„Ne vem na tanko, zdi se mi, da bo toliko. Sram me je povedati vam, da sem bil na smrt zbolel, ko sem slišal, da dekle ni vredna ljubezni.“

„Ali še živi?“

„Ne vem.“

„To ni dobro“ pravi Leon čez nekaj časa, „vi se morate zaljubiti in oženiti, pa boste vse drugače sodili. Brez veselja ni življenja, in — —“

„Brez mladostne pijanosti ni veselja,“ pristavi profesor.

„Tedaj se upijanite.“

„Preveč sem trezev, prijatelj! Kedar ste se od zdravega spanja zbudili, silite se zastonj zopet zaspiti, in sladke sanje morajo baš same priti: priklicati, narediti si jih ne morete. Ko bi se po vašem svetu ženil, storil bi kakor kak filister, ki gre več ur daleč neveste snubit, ki je še videl nj nikdar. Tega bi pa vi gotovo ne hvalili, in ker nočem, da bi me zraven družih še vi grajali, menda je najlepše, da se ne ženim.“

„Vi sami sebe ne poznate. Jaz upam doživeti, da vas bom videl — —“

„Smešnega!?“

„Ne, tacega po mislih kakor ste nekdaj bili, in to ni smešno, prosim vas, gospod profesor!“ pravi Leon.

„Na meni bi bilo. Star sem, star, ne pozabite.“

„Da stari ste — morda kaj čez trideset.“

„Matuzalem jih je pri osmih sto morda menj

imel. — Pa vi boste imeli predaleč domu. Dalje me nikar ne spremljajte.“

Seže Leonu v roko.

„Tedaj še le čez eno leto se vidiva zopet?“ vpraša Leon.

„Da, če bomo živi in zdravi. Jaz sem sicer že več let bolehen, pa te praznike sem se precej okrepal, tako da z lepo menda še ne pojdem s tega prelepega svetá, kjer mi rožice cvetó, kakor veste. — Pišite mi kaj! Postavim, če se boste oženili, naznanite mi, da vam bom po svoji slabi navadi malo nagajal. Kako je ime vaši nevesti?“

„Neveste še nimam. Ktero bi pa želel, da bi bila, imenuje se Pavlina,“ odgovori Leon.

„Pavlina? Res?“ — čudi se profesor. — „No, na imenu ni nič ležeče. Zdravi ostanite!“

Leon ga domisli, naj mu da svojo adresó. Dá mu karto in poslovita se, profesor proti vinogradom — Leon nazaj proti domu.

Medpotoma pogleda Leon karto. Franc Vesel, c. k. gimn. profesor. „Nomen est omen — kakošna laž!“ pravi Leon sam pri sebi in premišljeva je moral je reči naposled, da tega moža vendar popolnoma ne umé. Morda se bo to, kar povem bralcu, otročje, zdelo, ali jaz kot vesten poročevalec ne smem ničesa zamolčati: Leon je že zdaj premišljal in skladal, kako bo temu prijatelju, Francu Veselu, pisal dolgo dolgo pismo, kedar in če se nekaj — pripeti. Pavlina! Ali je v vsem rimskem koledarji ktero imé, ki bi

bilo lepše in prijetniše za uho? misli si. In vendar profesorju to ime ni bilo všeč. Čuden mož je to, zares!

Osemnajsto poglavje.

Nova suknja in klobuk.

Dobodo se ljudje, ki človeški živeči rod v dva razreda delé: en del posoji, drugi na posodbo jemlje. Pravijo, da ima vzlasti vsak genijalni nepridiprav to revolucionarsko načelo.

Ker ekspeditor Komplez ni bil genijalen nepridiprav in v njegovi mirni krvi ni bilo čisto nič uporazelnega, tudi svetá ni tako delil, in če se je kedaj čez deseto božjo zapoved pregrešil, bilo je gotovo samo v mislih. Nikdar ni nikogar na posodbo prosil, pa tudi posodil ni nikdar. Res sta bila dolgo prijatelja s poštarjevim lovcom, ki je kakor doslužen korporal rad žgano in sirovo vino pil. Kakor hitro je pa nekdam hotel ta lovec na Komplezovo mošnjo pregrešen atentat doprinesiti, namreč posoditi si en goldinar „do nedelje“, ni ga mogel Komplez več tako rad imeti. To se vé, da mu tudi posodil ni, ampak zlegal se in djal: „Nimam, kje bom vzal!“

Pa je imel. Skrbno, varčno in skopo je deval že dolgo na stran, kar se je dalo prihraniti. In kedar je bil prav žalosten, odpri je skrivaj svojo skrinjo, od ktere je ključ vedno pri sebi nosil, preštel bankovce in preračunal, koliko še manjka, da bo za v

hranilnico. Kapitalček založen, obresti od obresti, pet procentov, to se bo v dvajsetih letih podvojilo, še v dvajsetih početerilo.

Srečen mož! Če je on očenaš molil: „odpusti nam naše dolge“ — ni te prošnje po besedi umel, kakor nekteri drugi ljudjé.

Vendar se zopet ne sme misliti, da je bila skrivna auri sacra fames tako mogočna, da bi bila prevladala in kazila ljubeznjivost njegovega značaja. Dokazal je Komplez, da mu denar ni največe veselje s tem, da si je v poslednjih dneh dal napraviti čisto novo lepo črno suknjo in si kupil nov klobuk, da-si ravno stara suknja ni bila še kar si bodi in stari klobuk tudi še ni bil svoje nekdanje rujave barve popolnoma izgubil.

Kot razumen mož ni gospod Komplez nobenega važnega koraka storil brez premisleka in važnega vzroka. Tedaj je tudi vzroke imel, zakaj je svojo ljubljeno kaso za celih 25 gold.—reci pet in dvajset goldinarjev gotovega denarja, — obubožal in kupil suknjo in klobuk, oba na videz ne silno potrebna.

Da, vzroke je imel in sicer veljavne.

Videl je namreč, da je tisti Leon, ki ven in ven na pošto zahaja, čedneje oblečen kakor on, da za tega delj Pavlina rada govori ž njim. Kar vé ves svet, to je tudi on sprevidel: obleka stori človeka. Pokazati je hotel, da si vkljub svoji majhni službi vendar le kaj boljega lahko napravi, če hoče. Tako je postala suknja, in bil je klobuk.

In kakošna suknja? Narodna, žnorasta. Komplez

je hotel posebno Leonu pokazati, da je domorodec, in da se te lastnosti ne sramuje tudi vnanje pokazati. Gospod Gorec, mož stare šole, ta se vé da je djal, da je to neumna noša in spakovanje, ali on tega ni umel. Leon pa, ki se je sam za rodoljuba štel, moral je umeti, kaj surka pomeni, da je več ko suknja, kakor jo on nosi. In Pavlina je morala tudi ceniti to opravo, ona ki je bila navdušena za slovenske in srbske narodne pesmi.

Klobuk? Cilinder? O Bog obvaruj, cilindra pa ne. Tega je Komplez iz srca sovražil. Bil mu je prototip tuje prevzetnosti, simbol titanskega poveličevanja samega sebe. Zakaj bi se človek višega delal, kakor je, in bi tisto visoko stvar natikal na glavo? Tako je Komplez mislil in kupil nizek, pohleven, pa čeden klobuček.

O bogme! na tem svetu je res vse nič. Včeraj je bila nedelja, danes je ponedeljek. Včeraj je Komplez vesel vstal, najprvič svojo novo suktnjo oblekel in novi klobuk nateknil in ponosen k maši šel, danes je pa žalosten v svoji sobi. Saj je bilo vendar-le denarja škoda. Pet in dvajset goldinarjev!

Mislite si, vsak človek je včeraj videl, da je ekspeditor ves drugi človek, Matilda ga je občudovala, gospod baron Bremern je surko pohvalil in rekel, da je Komplez zastaven postal, kakor huzar; mlajši pisarji iz sodnijskega urada so ga zavidali, dekile so za njim gledale; samo tista dva, zarad katerih je bil vse to napravil, nista ga videla, ali videti hotela. Leon

se ni še ozrl po suknji, ko ga je pozdravil pred cerkvijo, in Pavlina ni nobene besede rekla. Ko bi bila le djala, da mu dobro stoji ali kaj takega!

Milo se je tedaj storilo mlademu gospodu ekspektorju, ko je v ponedeljek po kosilu z lastno roko na lahko krtačil in odpihaval najmanjši prah z nove suknje. Stopivši k oknu jo na rokah razgrne in se vnovič prepriča, da je res lepa. Svojo staro ž njo primerjaje, zapazi še le zdaj neke madeže na nji, na stari namreč; zapazi, da so gumbi ogoljeni, rokavi za pestjó ne popolnoma nedolžni itd. Pa bi bila vendar še eno zimo trpela, in pet in dvajset goldinarjev, Bog se usmili!

Hajdi v omaro, nova suknja, da se ne uprašiš in gospodarja ne žalostiš.

Tukaj na klinu visi klobuk. Kako stoji? Komplez ga pomeri in se v zrkalo pogleda. Prav dobro! Glava se veliko lepša vidi. Ker so krajevci še trdi, je kaj urno odkrivati se in pozdravljati koga, Pavlino, postavim.

Skozi okno se je videlo na severno-vzhodnjo stran na polje. Delavke so repo pulile, hlapec jo je na voz nadeval. Pavlina je stala pri vozu in gledala. Komplez hitro sklene tudi tjekaj gori iti in sicer v novem klobuku. Če ga bo Pavlina ustavila, bode dobro znamenje. Ostal bo na njivi pri njej. Če pa ne, pojde mimo, naprej tje gori do hoste, ob hosti dalje k lovcu malo vasovat, saj že dolgo ni bil pri njem. V poštni kanceliji je bilo za danes tako vse

opravljeno; če kdo ravno kako pismo prinese, saj je gospodar neki pri domu, misli si.

Zunaj je pravi jesenski dan, solnce se je skrilo, burja brije.

„Kam greste, gospod ekspeditor?“ vpraša Pavlina, ko pride Komplex po stezi do nje.

„K Martinu“ (tako je bilo namreč lovcu ime), odgovori Komplex. Kaj pak je hotel odgovoriti? Da je k njej prišel? Tega ni mogel. Tedaj hajdi naprej.

Lovčeva hišica stoji za jarkom tik hoste. Nikamor ni lepega razgleda od nje ni na cesto ni čez polje. Nekdaj je tu stanoval samostojen osebenjak, zdaj pak je bila že več let lastnija gospoda s pošte. Lovec Martin, kakor že povedano, nekdanji vojak, ki nemški in laški govori in se malo gosposki nosi ter ima razen stanovanja šest goldinarjev na mesec, da varuje Gorčeve gozde, prebiva tukaj.

Komplex najde kočo zaprto; lovca ni bilo doma. Nevoljen se vrne. Domu se mu ne ljubi, zatorej zavije v hosto. Po hosti je rad hodil, tukaj je bil sam in sam je bil navadno rad, sosebno če mu ni bilo kaj po volji. Gre naprej brez namena.

Divji golobje se tu z osamele smreke splašé pred njim in frfrajo daleč tje čez vršičke dreves in zginajo. Sraka se glasi izmed vej, irt jo na hrastu oponaša. Veverica praska po deblu; začutivši prihodnika, pak se naglo skrije visoko med veje.

Komplex se domisli, kako je nekdanj bilo, ko je bil devet let star in je svojega očeta krave pasel.

Kako je tičjih gnezd iskal, veverice preganjal in kako se je jokal, če je krave izgubil itd.

Zasliši petje prav blizo sebe. Znana narodna pesem je, glas je mehak, še malo otročji.

Poj mi tiček, poj,	Poj mi tiček, poj,
Ljubi tiček moj!	Ljubi tiček moj!
„Kak bom revček pel:	Če boš pel vesél,
Skobec mi je ljub'co vzel.“	Skobca ti bom jaz ujel.

Tretje kitice ni slišal.

Obrne se tjekaj, od koder se je pesem glasila. Kmalu vidi koze pred seboj, ki se spenjajo ob grmih. Na štoru je sedela pevka, deklica kacih devet let, zavita v raztrgano jopo, ktere je bilo povsod pol preveč, tako da se je videlo, da je bila nekdanj njeni materi umerjena. Ko zagleda ekspeditorja, vstane s štora in kakor bi hotela pri svoji živali zavetja iskati, vstopi se plašljivo k velicemu kozlu, ki je prežvekovaje z brado majal in tudi radovedno Kompleza ogledoval, kaj tava tod.

„Čigava si?“ vpraša Komplez.

S tihim, komaj razumljivim glasom pové mala deklica hišno ime svojega očeta.

„Ali mene poznaš?“ dalje vpraša Komplez.

Deklica pokima.

„Kdo sem?“

„S pošte“ pravi mala.

„Kje si se pa ono pesem naučila, ki si jo pela, kaj?“

„Od Dirnove Ire.“

„Še enkrat jo poj, da bom jaz slišal. Pa prav lepó.“

Komplezov glas je bil že po navadi trd, osoren. Če je on prosil, bilo je na pol ukazovanju podobno; kedar je hotel priljuden in mehak biti, bil je oduren in krepak, posebno nižim ljudém nasproti. Morda sam ni vedel. Zató si nikjer ni mogel prijateljev pridobiti. — Deklica, ki se ga je malo bala, ni mogla zapeti ter je pobesila oči v tla in molčala.

„Ne boš pela? Poj, če ne ti bom eno kozo vzal in jo bom nesel na vrh tega hrasta, da je ne boš nikdar doli dobila.“

Mala pastarica je koze rada imela. Njeni domišljiji je bilo strašno, videti in slišati meketajočo kozo gori v vrtoglavem vrhu na hrastu. Ali peti ni mogla pred Komplezom.

„Ne boš pela?“

Dete se začne jokati. Debele solzé jej padajo v naročje. Komplezu, ki je imel naposled vendar še dobro srečo, bilo je hipoma žal, da jo je silil peti in jo strašil. Solz ni mogel videti, vsak jokajoči človek se mu je smilil.

„Nič se ne boj, ne, ne bom vzal koze. Saj si pridna, nikar ne jokaj“ pravi.

Deklica še bolj ihti. Da bi jo utolažil, seže Komplez v žep in jej dá krajcar ter se obrne na odhod. Pastarica pogleda za njim, bil je že precej daleč, zasveté se jej lepe oči in jezna zaluči krajcar za njim, da se v resi izgubi.

Domú gredé je bil Kompez res prav žalosten. Premišljaj je, kako je vendar to, da nima nikjer sreče, da se ga še otroci bojé.

Pride mu na misel, kako bi bilo, ko bi bogat bil, ko bi na primer en milijon imel. Potlej bi ga pa čestili, potlej. Kako bi bilo lepo! Ako bi kmetu, ki je v dolgéh zakopán tri sto goldinarjev vrgel, in to bi laglje ko zdaj en krajcar, storil bi ga srečnega in hvalil bi ga ta kmet potlej povsod. Ali pa lovcu Martinu bi potlej kupil cel sodček žganja. In tej mali pastaričici bi kupil deset koz in bi jej je v last dal; potlej bi mu pa rada pela, kolikor bi hotel. Bašté, ko bi bil milijon!

In kaj bi še storil? O!

Neki deklici bi vse prinesel, pred njo položil in djal: „Ná, tu imaš, pa nikar z družimi ne govori kot z menoj.“

To misel si lepo in daleč razplete. Saj je bila tako lepa! — In naposled mu ne pride na misel, da milijona ni mogoče, da nima nobenega strica v Ameriki, niti nobenega Kalistra v Trstu, ki bi mu bil v rodu in bi se ga na smrtni postelji domislil.

Devetnajsto poglavje.

Znano ime.

„Oh moj Bog, poglej Pavlina, kaj se je naredilo! Da moja glava vse pozabi!“ Tako je vskliknila Matilda, na vrtu čez gredico pripognivši se.

„Kaj se ti je primerilo?“ vpraša Pavlina in pride bliže.

„Moj ljubi rožmarinček se bo posušil!“ toži v otročje-žalostnem glasu mlajša sestričina. „Mrzla slana ga je zadušila, pred sinočnjim menda. Glej, kako so peresca vela in pobešena. Da se nisem domislila izpuliti in v lonec presaditi ga!“

„Morda se bo še prijel! Koj ga izrjaj in presadi.“

„To je škoda,“ pravi Matilda in s svojimi belimi prstki, o katerih bi bil še marsikteri drugi, ne samo jaz rekel, da niso za prstena tla razkopavati, razbrska okrog korenin rožmarinovitih in ga naposled na leško izpuli.

Vsadite potem pozabljeno rastlino v lonec in jo zalijete, da bi se bolj gotovo prijela.

„Ali veš, da je to pomenljivo, da ti rožmarin ravno to jesen pozebe?“ pravi Pavlina šaljivo, ko ste sedeli potem skupaj na klopi pred hišo.

„Zakaj?“

„Le pomisli malo.“

Matilda zarudí in se posmeje: „Od tebe pa res ni lepó, da na vraže veruješ. Ti, ki se znaš včasih tako vstopiti, kakor kak mož modrosti. Že vidim, da nisi — no, tako posebno pri veliki pameti, kakor sem mislila.“

„Rožmarin ima med ljudstvom simboličen pomen. Le vprašaj našo Miciko ali katero drugo dekle, pa ti bo povedala, kaj rožmarin pomeni.“

„Ti bi me rada v strah pripravila. Le čakaj, vrnilo se ti bo.“

„Kako v strah?“

Matilda, ki je nekaj premišljala, ne odgovori.

„Ti, Pavlina! povej če me imaš kaj rada, potlej te bom nekaj vprašala,“ pravi čez nekaj časa resnobneje in svoje pletenje, pol dodelano nogovico, položi v naróčaj.

„Tako vprašáš kakor kralj Lear, jaz bom pa tako odgovorila kakor Kordelija; ali ti je všeč?“ reče Pavlina.

„Naj bo! — Povej mi, zakaj mi nočeš razodeti, kako sodiš mojega Alberta, barona Bremerna?“

„Ljuba moja, v svoji reči si sama najboljša sodnica, ne? Ti ga najbolje poznaš.“

„Jaz čem pa slišati, kaj ti praviš, če tebi dopade?“

„Ali ne bi bila ljubosumna, ko bi se ti jaz kar hvalila, kako zeló in zeló mi dopade?“

„Nikoli.“

„Bog vé. Sumnost je večna spremljevalka ljubezni, le verjemi.“

„Jaz se ne šalim, zares mi povedi.“

„No, gospod Albert, baron, ženin Matilde Gorčeve, ki ni baronova, je lep, uljuden, prijazen mlad mož; kaže se, da ima dober vkus, zna se v družbi galantno vesti, ima lepe bele zobe, bogat je, zna — —“

„To so vnanjosti. To sama vidim. Jaz čem ve-

deti, kako ti njegovo notranjo vrednost, njegov značaj ceniš.“

„Preveč tirjaš. Kako morem o človeku naravnost izrekoma soditi, ki ga le po vrhu poznam! Morala bi brez trdne zavesti ali pa brez krščanske ljubezni govoriti. Saj veš, da je z menoj še prav malo govoril.“

„Zakaj pa druge ljudi tako hitro poznaš!“

„Morda se motim večkrat. — Glej, to je prav dobro, da sta z očetom odrinila zoper baronovo željo zakonsko zaročbo do pomladi. Opazuj ga med tem časom in spoznala ga boš še bolj na tanko. Jaz ti v tej reči ne morem veliko družega svetovati. Ko bi ti rekla, da ga nikar ne vzemi, morda bi te odvrčala od sreče, s prigovarjanjem morda bi ti slabo ustregla za prihodnjost. Svoje srcé poprašaj za svet, pa oči odprte imej.“

Matilda je gledala v tla, okoli usten jej je nekaj genilo kakor na jok.

„Ti nočeš odkritosrčno z menoj govoriti, kakor si sicer“ reče.

To očitanje je morda bilo na pravem mestu. Pavlino je v srce zbodlo.

„Naravnost ti povem, da bi jaz z baronom ne bila srečna. Ti pa, kakor za trdno mislim, da boš.“

„Veruješ, da bom?“

„Da.“

„Kar ti veruješ, jaz tudi,“ pravi po precej dolgem molčanju Matilda zopet vesela.

Dekla pride iz veže in nese v roci majhno tenko

knjižico. Dá jo Matildi in pravi, da je to stvarco našla na vrtu.

„To je zapisnik, dnevnik menda. Že vem, kdo je to izgubil. Gospod Retelj z Zabrezja. Včeraj je bil tukaj, ko tebe ni bilo domá,“ pravi Matilda.

„Spravi in daj mu nazaj, kedar pride“, reče Pavlina.

„Malo moram pogledati, kakove skrivnosti ima zapisane.“

„Ne, to ni pošteno. Brati ne smeš, kar ni tebi pisano. Nikar ne odpiraj.“

„Zakaj pa izgublja. Če noče, da bi kdo videl, kaj ima tu notri, naj bi boljše spravil.“

„Tako indiskretni ne smeve biti. Jaz še pravim, da je najbolje, da daš dekli nazaj, naj mu ona izroči, kedar pride, da še mislil ne bo, da sve brali. Morda bi mu bilo zelo neprijetno. Človek marsikaj zapiše, kar ni za tuje oči namenjeno.“

„Samo majhno bom pogledala, brala ne bom,“ pravi Matilda in odpre zapisno knjižico. Na prvi strani je bilo res Leonovo ime, dalje pa so bili listki razen treh še vsi nepopisani.“

„Glej, nekaj je palo na tla“ pravi Pavlina.

Sestričina pobere karto in jo pogleda. Franc Vesel, c. k. gimn. profesor — je bilo zapisano.

„Tu je ena karta; menda tistega puščavnega profesorja, ki Leon zmerom govori o njem in ki je te dni odšel.“

„Spravi, kaj nama mar!“ pravi Pavlina in ne pogleda od svojega dela.

„Ondan eno nedeljo sem ga videla v cerkvi. Še precej lep človek je, nekaj visocega ima na sebi in prav ljubeznjive oči. Zató se čudim, kako more res biti, kar mi je gospod Retelj pravil, da namreč ženske sovraži in nam zabavlja vsem od kraja. Jaz bi bila prav rada videla, da bi ga bil Leon z Zabrezja enkrat k nam pripeljal, sosebno zató, ker pravi, da ima mnogo duhá. Ali razumeš ti, kako more mlad pameten človek, in Leon trdi, da je ta prav pameten (česar pa jaz ne verjamem) iz ljubezni in vsega lepega resno šalo delati? Ko bi bil k nam prišel, jaz bi si ga bila upala prav dobro obdelati.“

„Ta človek je lahko prav razumen.“

„Prav neumen je. Imé ima pa prav znano, le poglej!“

„Kako se piše?“

„Franc Vesel,“ rekši podá Pavlini karto.

Ali si že kedaj v lepi poletni noči kot samoten premišljevalec zrl v jasno nebo, kjer je neštevilne tisoče zvezd migljalo, ljubi moj bralec? In ker si, ali si videl, kako se zvezda utrne, kako se čudovit žarek vlije čez nebo, pa le za en hip, za en trenotek? Gotovo si videl. In če te vpraša človek, ki tega ni še videl z lastnimi očmi, ali mu moreš to prikazen popisati tako, da si jo bo mislil, kakor si jo ti misliš? Ne, tega ne moreš.

Tudi človeško srce je kakor nebo. Gibljeji so

v našem srcu, ki pridejo in zginijo kakor blisk. Kedar je čutimo, ne moremo oči odprtih imeti, slepé nas; kedar preidejo, pusté le sled za seboj, njih samih ne moremo gledati. Domá so iz višega, nam tujega svetá. Pomenljivo misel ima tedaj vera slovenskega naroda, ki zvezdne utrinke imenuje: svetinje, ki z neba pridejo v male zapuščene cerkvice in kapelice svetnikov obiskat. —

Po tej opombi lahko tvoji domišljiji in dobremu srcu prepuščam razložbo, kako je bilo Pavlini, ko je znano ime slišala, ko je v roci imela in spoznala podpis tistega moža, ktereга podobo je v spominu nosila leto in leto.

Tedaj živi še!

Pa v njenem obližji je bil. Gotovo je vedel za-njo, slišati je moral od nje, in ni je poiskal! Ali je mogoče, da se je še domisli?! Ni mogoče.

Obledí, karta jej pade z rok.

„Tebi je slabo, pojdi greve v sobo“ pravi Matilda in jo skrbljivo za pod pazduho prime.

Molčé se da sestričini v sobo peljati. Tam se zgrudi na kanapé in solze se jej uderó.

Dvajseto poglavje.

Nekaj dogodeb iz prejšnjega časa.

Na tem mestu se moramo nekoliko let nazaj ozreti in nekatere dogodke iz preteklosti povzeti v

pojasnjenje in večo razumljivost nekterih prizorov in opomb v prejšnjih odstavkih.

Pred kacimi osmimi ali devetimi leti je v tretjem nadstropji precej velike mestne hiše stanovala vdova Zlatovec s svojo sedemnajstletno hčerjo Pavlino. Njen mož, doslužen cesarski okrajni predstojnik, bil je umrl nekaj let potem, ko se je bil v mesto preselil.

Penzija, ktero je vdova zá-se in za svojo hčer dobivala, ni bila velika, in ker ranjki gospod Zlatovec ni znal na stran devati, bilo je tudi njeno gotovo imetje komaj imenovanja vredno. Vendar ženica ni hotela izseliti se iz stanovanja, v katerem je njen mož umrl, da-si so drugi hišni ljudjé po pravici djali, da je stanovanje s tremi sobami za dve nepremožni ženski neumna baharija, in če ravno je sama videla, da skoro tretjina njenih gotovih prihodkov gré samo za prebivanje in kurjavo. Ali kraj, kjer se je od moža za vselej ločila, je bil ženi svet, tukaj je hotela tudi sama umreti. Da bi se kvar tega preobilnega potroška pokrila, delali ste mati in hči za neko prodajalnico. Zraven tega pak je vdova oddala v drugi najem tretjo sobo, ki je k njenemu stanovanju spadala, pa svoj poseben vhod imela.

Stanovala sta tu dva mlada človeka, prvi je bil nižji poštni uradnik, drugi učenec poslednjega latinškega razreda.

Za prvega se s svojo gospodinjo in njeno hčerjo nista pečala več kakor toliko, kar je moralo biti, to je: ob mesecu na plačilni dan in sicer včasi s staro,

ki je pogledat prišla, če jima dekla vse redno snaži in prinaša, česar je treba. Mlajšo je bilo mogoče le zjutraj včasi pozdraviti; čez dan sta takó morala po svojih opravkih in sta bila malo domá. Eden je moral v kanceliji sedeti, eden v učilnih klopéh učitelje poslušati in potem v premožnih hišah otrokom sam učitelj biti.

Baš ne vem, kako je počasi prišlo, da se je mlajši med njima, študent, bolj seznanil s staro materjo Zlatovec. Vem pa, da je bilo ženici vseč, če je pozimskih večerov večkrat k njej in njeni hčeri v sobo prišel in jima kaj lepega bral ali pomenkoval se ž njima o tej in tej reči. Obnašal se je spodobno, poznala ga je, da je priden, redoljuben mladenič, lepo je bral, govoril pametno, znal biti vesel in resnoben ob pravem času in, kar se njegove vnanjosti dostaja, ni mu bilo česa reči, ob enem: čuda ni, da je bila ženica vesela njegove tovaršije, tem bolj ker je bila večidel s svojo hčerjo sama, in ker je vsacega dobrega človeka rada imela.

Hči njena, Pavlina, je malo govorila ž njim. V delo zamišljena je pa vendar vedno pazljivo poslušala, kaj gospod Vesel in mati govorita. Če jo je kaj vprašal, pogledala ga je, odgovorila, pa naglo zopet oči pobesila. Kedar je zvečer v sobo prišel, bila je vesela, da-si ravno se to veselje ni drugé kazalo, kakor morda v neki hitrosti, s katero je vasovalcu stol pripravila. Kedar ga ni bilo, morala jo je mati kako reč dvakrat vprašati, predno je odgovorila.

književnosti slovenske, sosebno pa rodoljubna slovenska mladina! Pri tej priložnosti se daje na znanje, da se morejo v nekoliko iztisih še vsa po Cvetji izdana dela po pristavljeni ceni dobiti, namreč:

I. Vrsta (zv. 1—9) Šilerjev „**Viljem Tell**“ poslovenil Fr. Cegnar, po 80 nkr. b) Platonov „**Kriton in Apologija**“ poslovenil J. Božič, 30 nkr. c) „**Babica**“ od B. Nemcove, poslovenil Fr. Cegnar, po 1 gld. in d) Ksenofontovi „**Spomini na Sokrata**“, posl. L. Hrovat, po 54 nkr. Cela I. vrsta veljá 2 gld. 24 nkr.

II. Šestka (zv. 10—15): a) G. Krekov „**Na sv. večer**“, v 3 spevih po 24 nkr. b) Virgilijevo „**Poljedelstvo**“, posl. J. Šubič, po 40 nkr. c) Sofoklov „**Ajant**“, poslovenil M. Valjavec, po 36 nkr. d) „**Kitica Andersenovih pravljic**“, posl. Fr. Erjavec, po 30 nkr. e) „**Veronika deseniška**“ v 15 spevih od J. Frankolskega po 36 nkr. in f) A. Umekov „**Ciril in Metod**“ po 24 nkr. Cela II. šestka velja 1 gld. 50 nkr.

III. Šestka (zv. 16—21): a) Povest „**Alvaredova družina**“ posl. J. Pampat po 50 nkr. b) Bilčevi „**Prvenci**“ po 50 nkr. c) Lermontov „**Ismael-bej**“, posl. Vesnin, po 30 kr. in d) Chocholovškova pripovedka „**Agapija**“, posl. Podgoriški, po 30 nkr. Cela III. šestka po 1 gld. 50 nkr.

IV. Šestka (zv. 22—27) a) „**Pesmi**“, zložil A. Umek (174 str.) po 70 nkr. in b) „**Kirdžali**“, podonavska povest, spisal M. Čajkovski, poslovenil Podgoričan, (318 str.) po 1 gld. Cela IV. šestka velja 1 gld. 50 nkr.

V. Šestka (zv. 28—33): a) Pellikova tragedija: „**Tomaž Mor**“, poslovenil J. Križaj po 36 kr. b) „**Slovo o polku Igorovē**“, poslovenil M. Pleteršnik po 10 kr.; c) „**Deseti brat**“, izviren roman, spisal J. Jurčič, po 80 kr. in d) „**Zora in Solnca**“, pripovedna pesem v treh delih, zložil M. Valjavec, po 30 kr. Cela šestka velja 1 gld. 50 nkr.

Dalje se utegne dobiti Fr. Erjavčevo „**Živalstvo**“ po 75 nkr. in Tušekovo „**Rastlinstvo**“ po 65 nkr.

V Celovcu 1. decembra 1867.

Vredništvo slov. Glasnika.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000045619

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000045608

